

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Fakulta sociální psychologie

Disertační práce

Mgr. Renata Jardin Kocourek

Attachment a emoční inteligence v interkulturní dimenzi
Attachment and emotional intelligence in an intercultural dimension

Vedoucí práce doc. PhDr. Ilona Gillernová, CSc.

2023

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsal/a samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Mgr. Renata Jardiň Kocourek

V Praze, dne 09/01/2023

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala paní docentce PhDr. Iloně Gillernové CSc., která mě po celou dobu mého doktorského studia podporovala a směřovala správnou cestou. Další dík náleží také mé konzultantce paní profesorce PhDr. Lence Šulové, CSc., za její rady a názory do procesu mé práce. Sběr dat umožnila řada jedinců a institucí, bez kterých by nebylo možné tento výzkum realizovat: paní Eva Filipová, Hons. B.A., M.A., Ph.Dr., ředitelka výzkumu na University of New York in Prague., dále paní PhDr. Zuzana Wienerová, ředitelka gymnázia Jana Nerudy, paní Céline Allatre, ředitelka francouzského lycea v Praze, paní profesorka Sophie Berjot z Université de Reims ve Francii, paní Petra Key, ředitelka programu CIEE pro americké studenty UK a dále francouzský institut v Praze a výzkumný institut CEFRES. Také bych ráda zmínila ochotu přátel, kteří dotazník posílali do svých sociálních skupin a šířili na sociálních sítích. V neposlední řadě děkuji své rodině za její podporu a důvěru.

Abstrakt v češtině

Disertační práce *Attachment a emoční inteligence v interkulturní dimenzi* se skládá z několika úrovní. Teoretická část nastiňuje historii a vývoj teorie attachmentu a opírá se o hlavní autory: Johna Bowlby a Marii Ainsworthovou. Dále rozvíjí koncept teorie attachmentu v průběhu vývojových etap až po časnou dospělost, prezentuje aktuální studie a nové přístupy z teorie citové vazby. Teoretická část si klade za cíl nastínit provázanost mezi teorií attachmentu a teorií emoční inteligence a uvést jaký význam tyto koncepty mají v adolescenci a v časně dospělosti. Jedinečnost této práce tvoří interkulturní dimenze, ve které je téma zpracováno ve třech různých kulturách: Česká republika, Francie a Spojené státy, které pojímají rané dětství a mateřskou péči o dítě naprosto odlišným způsobem. Záměrem této disertační práce je tedy na jednu stranu zmapovat aktuální sociální reprezentaci mateřství v tomto rámci a dále zkoumat souvislosti mezi attachmentem, délkou mateřské dovolené a emoční inteligencí v adolescenci a v časně dospělosti.

Metodologická část se opírá o dva druhy vědeckého výzkumu: datovou analýzu a statistickou analýzu. V datové analýze bylo zkoumáno obsáhlé množství dat týkajících se sociální reprezentace a aktuální hodnoty mateřství a rodiny v současné společnosti. K tomuto účelu byly použity mezinárodní vědecké databáze. Druhá výzkumná část byla vykonstruována zcela k účelům této studie a obsahuje dotazník prožívání blízkých vztahů v rodině ECR-RS, dále dotazník emoční inteligence MESA, který měří kompetence jedince ve 4 kategoriích EQ a v neposlední řadě dotazy týkající se mateřské a rodičovské dovolené. Tyto dotazy se skládají z uzavřených a kvantifikovatelných otázek, jakožto z otevřených, kvalitativních otázek, které mají sloužit k dokreslení statistické analýzy a obsáhnout variabilní faktory, které mohly kvalitu attachmentu ovlivnit. Hlavní výzkumná hypotéza je následující: délka mateřské dovolené a kvalita attachmentu (na základě dimenzionálního modelu) ovlivňují výši emoční inteligence v dospělosti.

Studie byla realizována nejdříve formou předvýzkumu napřímo (s americkými studenty programu CIEE v rámci Univerzity Karlovy), dále prostřednictvím webového portálu survey monkey. Do výzkumu se zapojili adolescenti a dospělý jedinci (od 15 do 30 let). Jedinci pocházeli z následujících institucí: francouzské lyceum v Praze, gymnázium Jana Nerudy v Praze, Université de Reims, Francie, UNYP Praha, CIEE Praha, CEFRES a Institut français.

Výsledky statistické analýzy nepotvrdily významnou souvislost mezi délkou mateřské dovolené a kvalitou attachmentu, ani mezi výší emoční inteligence. Vedlejší hypotézy ověřující spojitost mezi kvalitou citové vazby a výší emoční inteligence se potvrdily.

Klíčová slova

Teorie attachmentu

Mateřská dovolená

Sociální reprezentace

Emoční inteligence

Interkulturní komparace

Abstract in English

The doctor's thesis *Attachment and emotional intelligence in an intercultural dimension* is composed of several levels. The theoretical part explains the history and development of the theory of attachment based on the authors John Bowlby and Mary Ainsworth. Further the concept of the theory of attachment throughout the developmental stages up to early adulthood is explored and actual studies are presented. The goal of the theoretical part is to show the connection between the theory of attachment and emotional intelligence and underline the importance of these concepts for adolescence and early adulthood. The uniqueness of this study is the intercultural frame: three different cultures, France, USA and Czech Republic that have a contrastingly different approach of early childhood and motherhood. The aim of this doctoral thesis is on one hand side to capture the actual social representation of motherhood and further explore the possible interference between attachment and emotional intelligence in adolescence and early childhood.

The methodological part is based on two different types of scientific research: data analysis and statistical analysis. The data analysis has examined a large amount of data regarding the change of the social representation and value of motherhood today. For this purpose, several international scientific databases were analysed. The second part of the study was entirely designed for its purpose and contains the Experience of close relationships questionnaire ECR-RS, the emotional intelligence test MESA that measures competences in the 4 categories of EQ and further added closed and open-ended questions regarding motherhood and parents leave that through a qualitative analysis try to take into account all the variable factors. The main hypothesis is the following: the length and quality of attachment (using the dimensional model of attachment) play a role for our emotional intelligence capacities in adulthood.

This study was realized firstly by the conduct of a prestudy through direct distribution (with American students from the CIEE program of Charles University), as well as through the webportal survey monkey. The participants were adolescents and young adults (from 15 to 30years) from the lycée français de Prague, the Gymnázium Jana Nerudy, Université de Reims, France, UNYP Prague, CIEE Prague, CEFRES and Institut français.

The results of the study have not confirmed the main hypothesis and shown no significant correlations between the length of primary care and the consequent quality of attachment or emotional intelligence. However, the secondary hypothesis concerning the correlation between the quality of attachment and emotional intelligence have proven to be significant.

Keywords

The theory of attachment

Mothers leave

Social representations

Emotional intelligence

Intercultural comparison

OBSAH

Úvod.....	10
1.1. Teorie attachmentu	13
1.1.1 Vývoj attachmentu ve vývojových etapách v raném dětství	14
1.1.2. Attachment v předškolním období, mladším školním období a adolescenci	22
1.1.3. Attachment v časně dospělosti.....	26
1.2. Emoční inteligence	28
1.2.1. Vývoj emoční inteligence v raném dětství a institucionalizace	31
1.2.2. Emoční inteligence v adolescenci	33
1.2.3. Emoční inteligence v časně dospělosti.....	35
1.2.4. Souvislost mezi attachmentem a emoční inteligencí.....	36
1.3. Interkulturní dimenze	37
1.3.1. Kulturní variace v raném vývoji a kulturním konceptu péče o dítě	38
1.3.2. Teorie sociální reprezentace	39
1.3.3. Sociální reprezentace mateřské dovolené ve třech různých kulturách	42
1.3.4. Institucionalizace, attachment a emoční inteligence v interkulturní dimenzi.....	45
2. VÝZKUMNÁ ČÁST	50
2.1. Výzkumný problém, cíle výzkumu a hypotézy	50
2.2. Metodologická konstrukce výzkumného projektu	52
2.2.1. Kategorický a dimenzionální přístup v teorii attachmentu.....	53
2.2.2. Měření emoční inteligence	54
2.2.3. Výzkumné metody a postup sběru dat	55
2.2.4. Etika výzkumu	55
2.3. Soubor respondentů a jeho charakteristika	56
2.3.1. Charakteristika českého souboru respondentů	56
2.3.2. Charakteristika francouzského souboru respondentů.....	57
2.3.3. Charakteristika amerického souboru respondentů	58
2.4. Předvýzkum.....	60
2.4.1. Popis výsledků z předvýzkumu	60
2.4.2. Hlavní poučení z předvýzkumu pro disertační korelační výzkum	62
2.4.3. Ověřování vhodnosti retrospektivního přístupu v předvýzkumu	62
2.5. Výsledky výzkumu a jejich reflexe a interpretace	63
2.5.1 Datová analýza interkulturní situace v mateřství	64
2.5.2. Korelační výzkum	71
2.5.3. Výsledky testování hypotéz	80
3. SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ	96

3.1. Shrnutí výsledků z otevřené otázky	98
3.1.1. Sociální reprezentace mateřství u českých korespondentů	99
3.1.2. Sociální reprezentace mateřství u francouzských korespondentů	100
3.1.3. Sociální reprezentace mateřství u amerických korespondentů.....	102
4. Diskuze	104
4.1. Limity studie.....	110
5. Závěr a přínos této disertační práce	112
6. Seznam bibliografie.....	115
7. Přílohy	130

Úvod

Tématem disertační práce je Sociální reprezentace attachmentu a emoční inteligence v interkulturní dimenzi. Záměrem práce je souhrn již existujících poznatků a aktuálních studií, které se touto souvislostí zabývají, nahlížení na téma z různých úhlů a zprostředkování zcela unikátního interkulturního náhledu do problematiky porovnáním tří rozlišných kultur ve vztahu k pojetí mateřství, mateřské a rodičovské dovolené: Česká republika, Francie a Spojené Státy Americké.

Počátky formulování tohoto výzkumného plánu byly ovlivněny velice praktickými situacemi a dotazy konkrétních pacientů: Lze z psychologického hlediska stanovit „ideální délku“ mateřské dovolené? Lze s určitou jistotou říct, že pokud se matka, či jiná ošetřující osoba dostatečně dítěti a jeho emočním potřebám v raném věku věnuje, bude tento jedinec v dospělosti více naplněn v určitých emočních oblastech, například v navázání vztahů s druhými lidmi? Pokud o dítě kontinuálně v raném dětství pečuje matka, zůstává matka dále hlavní citovou osobou v adolescenci a dospělosti? Tyto otázky jsou přímé otázky z praxe, které si matky kladou při rozhodování kdy se vrátit do práce. Dále v rámci sociální psychologie, která sleduje aktuální trendy ve společnosti zmiňují výrok přední české ekonomky a předsedkyně Národní rozpočtové rady v rozhovoru pro časopis Reflex (3. červen, 2021, str. 24): *„Razantně je potřeba zkrátit rodičovskou dovolenou. U nás mohou matka nebo otec zůstat na rodičovské až čtyři roky, což je více než v kterékoliv zemi EU. Stačí půl roku mateřské a další rok rodičovské. Víím, mnoho lidí mi bude vyčítat, že jsem špatná matka a že pro děti je z pohledu jejich fyzického a mentálního vývoje dobré být s mámou dlouho doma. Nikde jsem však neviděla žádnou studii, která by dokazovala, že by české děti byly zdravější, psychický odolnější nebo chytřejší než děti v zahraničí. Naopak jsem četla studie, že pracující matky jsou pozitivní životní inspirací už pro malé děti, především pro dcery. Z mezinárodního pohledu je u nás pracovní aktivita žen mezi 25. a 40 rokem života extrémně nízká. Zkrácení rodičovské nám doporučila i OECD v analýze kritických míst českého penzijního systému.“*

Tato studie se zabývá právě touto debatou, staví proti sobě i protichůdné vědecké názory co se týká mateřské dovolené. Na jedné straně české paradigma, které podtrhuje roli matky jako primární citové osoby v raném dětství, a na druhé straně francouzský přístup, který propaguje co nejranější socializaci. Dále vychází z poznatků teorie attachmentu, dle které

ztráta nebo poškození bezpečného attachmentu v raném dětství působí na emoční a psychologickou vyrovnanost v dospělosti, jakožto kvalitu vztahů, které dospělý jedinec je schopen navázat.

Literárně přehledová část uvádí řadu studií, které dokazují přímou souvislost mezi teorií attachmentu a emoční inteligencí. Tato souvislost byla již mnohokrát prokázána a cílem této práce není tyto poznatky znovu opakovat, ale uvést do souvislosti další faktory, které rovněž tvoří důležité prvky v rozhodování o péči o dítě v raném dětství. K těmto faktorům přičítá studie rovněž sociální reprezentaci mateřství v dané kultuře, která kromě biologických, psychologických a sociálních faktorů přímo působí na rodinu. Interkulturní porovnání se promítá jak do teoretické, tak do praktické části, ve které jsou uvedeny a představeny jednotlivé rozdíly a aktuální trendy v péči o dítě v raném dětství.

Práce se konkrétně týká následujících témat a hledá odpověď na tyto otázky: Jaká je aktuální sociální reprezentace mateřství? Jak se tato reprezentace v jednotlivých kulturách liší? Jaký vliv na rozhodování v péči o dítě má právě kultura, tradice, stereotypy, trendy nebo kognitivní disonance? Lze stanovit „ideální délku“ mateřské dovolené dle vývojové psychologie? Podle čeho lze tuto délku stanovit a jak na tuto otázku jednotlivé země odpovídají? Jsou jedinci, kteří v raném dětství strávili čas převážně s matkou v dospělosti více emočně inteligentní a mají bezpečnější vztahy?

Postup hledání odpovědí na tyto otázky byl komplexní a probíhal systematicky v několika etapách. Nejdříve nastíněním jednotlivých kategorií v teoretické části, jimiž jsou: attachment dle vývojové psychologie a ve vztahu k institucionalizaci, zkoumáním významu kvality attachmentu v adolescenci a časně dospělosti a dále prokázáním provázanosti mezi attachmentem a emoční inteligencí.

V empirické části se zkoumala témata nejprve prostřednictvím datové analýzy, která mapovala aktuální trendy, postupy, přístupy a chování matek v jednotlivých kulturách. K účelům datové analýzy byly použity vědecké mezinárodní databáze. Výsledky datové analýzy jsou prezentovány převážně v grafické podobě. Další etapou praktické části je předvýzkum, který byl realizován napřímo se studenty programu CIEE Karlovy Univerzity. Skupinu studentů tvořilo 60 Američanů, kteří byli plně informováni o konceptu attachmentu a emoční inteligence. Hlavním záměrem této před-studie bylo vylepšit design a jasněji stanovit jednotlivé proměnné, jakožto ověření smysluplnosti realizování retrospektivní studie. Na základě získaných zkušeností a poznatků byl designován specifický výzkumný projekt, který

se vzhledem ke koronavirovým opatřením konal v online podobě. Zkoumaný vzorek tvořilo 288 korespondentů (90 z České republiky, 94 z Francie a 104 z USA) ve věkovém rozmezí od 15 do 30 let. Jedinci pocházeli z mezinárodních institucí: Francouzské lyceum v Praze, Gymnázium Jana Nerudy v Praze, Université de Reims, Francie, UNYP Praha, CIEE Praha, CEFRES a Institut français. Korespondenti vyplňovali dotazník ECR-RS týkající se kvality citových vztahů, dotazník MESA, který měří kompetence v jednotlivých kategoriích emoční inteligence. Dále několik uzavřených a otevřených doplňujících otázek k péči v raném dětství a sociální reprezentaci mateřské dovolené.

1. LITERÁRNĚ PŘEHLEDOVÁ ČÁST

1.1. Teorie attachmentu

Teorie attachmentu vznikla na základě prací psychoanalytika Johna Bowlbyho (1907 – 1990) a Marie Ainsworthové (1913 – 1999). Bowlby při formulování své teorie vycházel z Winnicotta, Harlowa, Lorenze a Freuda. Předmětem studia byla kvalita citové vazby malého dítěte k jedné osobě, většinou matce. Teorie našla své pevné základy v roce 1969 a má své pevné postavení ve vývojové psychologii. K různým pečujícím osobám (například k otci a k matce) může mít dítě různé typy vazeb, přičemž pro zdravý vývoj je důležité, aby nejméně jedna z těchto vazeb byla bezpečná. Bowlby (2010) dospěl k názoru, že tato potřeba vytvořit si bezpečnou vazbu je stejně důležitá jako základní potřeby člověka.

Podle této teorie dochází k dětskému attachmentu působením vrozeného systému v mozku, který organizuje motivační, emoční a paměťové procesy ve vztahu k významným pečujícím osobám. Základní vzorec attachmentu spočívá v hledání fyzického a emočního uspokojení jakožto ochrany před ohrožením. Toto přilnutí umožňuje psychické struktuře dítěte využívat kapacitu a funkce vyvinutější psychiky pečující osoby, organizovat a strukturovat vlastní procesy. Zážitky z těchto vztahů celoživotně nastavují způsob navazování a udržování klíčových vztahů, a tedy i schopnost k nim – později jsou tyto procesy definovány v konceptu emoční inteligence (Salovey, Brackett & Mayer, 2007).

Prvky vazbového chování (*attachment behaviour*) ze strany dítěte jsou vyhledávání tělesné blízkosti pečovatele, orientování se v prostoru a věšení se na blízké objekty, emoční projevy jako pláč, křik a úsměv. Tyto projevy vyvolávají na straně pečovatele specifickou odpověď, poskytnutí péče a bezpečí, která u dítěte odstraňuje úzkost z ohrožení a existenční (tzv. anihilační) úzkosti. Mezi takové odpovědi patří hlazení, kolébání, ohřívání, krmení, mluvení, zpívání apod. Dle Bowlbyho (2010) v takovém případě vzniká tzv. bezpečná vazba (*secure attachment*). Pro Ainsworthovou (2015) znamenal vztah matka/dítě jednoznačně hlavně bezpečí a jistotu. Kvalita tohoto vztahu je aktivována ve stressové situaci, jak dokládají autorčiny experimenty „The Strange situation“ (1970), kde v semistrukturovaném laboratorním výzkumu zkoumala reakce dítěte na návrat matky.

Pokud však chování pečující osoby je vyhýbavé nebo nekonzistentní, vzniká některý z typů tzv. nejisté vazby (*insecure attachment*), jíž odpovídá vznik jiných strategií chování u dítěte. Vyhýbavá vazba (typ A) je označení pro typ vztahu vyvolaný odmítající matkou, kdy se dítě naučí nedávat najevo negativní emoce, tedy křičet nebo plakat. Úzkostně ambivalentní vazba (typ C) vzniká, nejsou-li reakce matky konzistentní a předpověditelné, matka v některých situacích nereaguje; za typický příznak tohoto typu vazby je považováno, že negativní projevy dítěte jsou přehnaně intenzivní. Dezorganizovaná neboli dezorientovaná vazba (typ D) vzniká, je-li pečující osoba zároveň zdrojem bezpečí i zdrojem ohrožení, například týrání nebo zneužívání. Příznačnou reakcí dítěte je chronická úzkost a dezorganizace vzorců chování (Streep, 2017).

Z vývojové psychologie je známé (Langmeier & Krejčířová, 2006), že schopnost rodiče reagovat na vazbové chování dítěte a typ jeho reakcí jsou odvozovány zejména z vlastní dětské zkušenosti rodiče, takže typ vazby se se zvýšenou pravděpodobností přenáší na další generace.

Aktuální výzkumy zabývající se teorií attachmentu dokládají, jak se kvalita attachmentu prolíná do mnoha aspektů našeho života v celém průběhu (Chopik, Edelstein & Fraley, 2012): například do způsobu, jakým vyjadřujeme emoce v partnerském vztahu (Simpson & al. 2007), jaké vazby si vytváříme v adolescenci a časně dospělosti (Bartholomew & Horowitz (1991), jak spokojení v těchto navázaných vztazích jsme (Butzer & Campbell (2008), jakým způsobem řešíme konflikty ve vztazích (Campbell & al. 2005). V neposlední řadě je kvalita attachmentu přímo spojená se sebepojetím a pocíťovanou sebehodnotou a prolíná se do kategorií emoční inteligence (Dionita, 2014). Právě této problematice a vzájemných souvislostí se tato studie snaží věnovat podrobněji.

1.1.1 Vývoj attachmentu ve vývojových etapách v raném dětství

Ve vývojové psychologii je vztah mezi dítětem a matkou považován za klíčový z hlediska zdravého psychického vývoje dítěte a byl opakovaně předmětem zkoumání. Názory odborníků jsou rozmanité a studie vzhledem k aktuálním trendům přináší stále nové poznatky. Názory jednotlivých kultur, a s nimi spojené praktiky, jsou velmi rozlišné.

Dle výzkumů (Righetti, 2000) již v **prenatálním období** je plod nejen schopen být aktivní a v posledních dvou měsících těhotenství je schopen své okolí aktivně ovládat, ale jsou u něj patrné také schopnosti sociální interakce směrem k matce. Na spontánní pohyby dítěte

matka reaguje emoční odpovědí, které dítě zpětně opět cítí. Tyto emoční reakce matky u dítěte vyvolávají fyziologické reakce, např. zvýšený tep, či pohyby. Takto se již před porodem formuje jedinečné neverbální pouto (Langmeier, 1998).

V **novorozeneckém období** (28 dnů po narození), kdy je dítě zcela závislé na svém okolí hraje přední roli matčino intuitivní rozpoznání potřeb dítěte (Papoušek, 1987). Autoři pro tento druh rozpoznávání zvolili termín « *intuitivní rodičovství* », kde rodič synchronizuje své aktivity a svou pozornost dle potřeb dítěte. Kvalita tohoto naladění je velmi důležitá pro vývoj řady schopností, jakými jsou například sociální zralost a dovednosti: schopnost navázat vztahy s ostatními, chápat jejich potřeby, být empatický – kategorie, kterým se budeme později věnovat v oblasti emoční inteligence. Hlavně ovšem dochází k internalizaci tohoto vztahu, na kterém se posléze buduje sebepojetí jedince. Dle Sterna (1985) počátky utváření vlastního já v té nejzákladnější hrubé podobě spadají již právě do novorozeneckého věku, kdy se budují schopnosti diferenciaci sebe a okolí.

Tato kvalita vztahu se rozděluje na různé oblasti: **kontingentní reaktivita**: okamžitá reakce matky na dítě, skrze kterou se dítě učí, jakým způsobem jeho interakce s okolím probíhá, a jaký vliv na okolí může své chování mít; dále konzistence péče: rutina, stabilita, pocit vlastní hodnoty v životě rodičů a posledně již zmíněnou **synchronicitu vztahů**: pochopení a porozumění dítěte (Langmeier & Krejčířová, 2006). Z těchto kategorií vyplývá, že institucionální péče, rutinní péče více zaměřená na fyziologické a hygienické potřeby než na individuální potřeby, biorytmus dítěte nebo potřeby blízkosti a bezpečí nemůže plnohodnotně nahradit tento specifický a jedinečný vztah mezi matkou a dítětem (Clarke-Stewart, Gruber & Fitzgerald, 1994).

Vývojové mezníky psychomotorického vývoje v raném dětství byly stanoveny ve 20. letech 20. stol. Charlotte Bühlerovou a Arnold Gesellem. V **kojeneckém období** (v průběhu prvního roku života) dle autorů dochází ke zrání CNS, dítě rozvíjí vůlí řízené aktivity, je závislé na vnějších stimulačních faktorech a převažuje senzomotorická inteligence (Piaget, 2012). Kojenecké období je charakteristické pro upevňování sociálního pouta a citové vazby, které se dále tvoří na základě interakčního procesu: typických způsobů reakcí mezi dítětem a rodičem. Autoři se právě zde velmi rozcházejí v názoru, zda je specifický a intimní vztah opravdu monotroponí – zda se zakládá pouze k jedné osobě – tedy k matce, nebo je možné, aby matka byla nahrazena jiným pečovatelem. Ve výzkumech provedených Lewisem (1984) vyšlo

najevo, že 30 % dětí si během stádia formování vztahů utváří alespoň dva vztahy současně, 10% dětí až pět vztahů současně.

Dle studií Caspera (1986) je dítě již v tomto období schopné rozpoznat hlas matky a na lidský hlas reaguje jinak než na zvuky z okolí. Specifický vztah právě k matce je dle Mahler et al. (1975) základem pro úspěšné budování intimních a spolehlivých vztahů k lidem. Tato specifická vazba se buduje na základě typických a stabilních způsobů reakcí, které se mezi dítětem a matkou opakují a tvoří právě základ citového pouta. Psychoanalytické studie Bühlera a Spitze (1945, 1946, 1958), které se zaměřovaly na ústavní děti bez stabilního citového vztahu, daly první podněty ke zkoumání možných vzniklých deprivčních poruch. Dále autoři rozlišují tři různá stádia, kterými dítě v prvním roce prochází ve vztahu k ostatním lidem: stádium preobjektální (od narození do 3. měsíců), kdy dítě nemá specifický vztah k objektům/lidem, stádium předběžného objektu (3. až 8. měsíc), kde dítě reaguje na spatření jakéhokoliv obličeje úsměvem a fáze objektu (mezi 6. a 8. měsícem), kde je dítě již schopné rozlišit mezi známou a neznámou tváří. Do poslední fáze spadá rovněž Freudova (1916) úzkost 8. měsíce (*l'angoisse du huitième mois*), kdy se u dítěte formuje strach z cizí osoby. Tato separační úzkost a strach z cizích lidí je součástí normálního vývoje, ztráta matky v tomto období může být příčinou anaklitická deprese – ústavní děti tyto znaky neprojevují (Zaccagnino et al. 2015). Specifický vztah k matce je základem rozlišení intimních spolehlivých vztahů k lidem. Tento strach ze separace je považován za normální psychický vývoj a na základě těchto reakcí stanovili Ainsworth (1978) a posléze Bowlby (1989) svou teorii attachmentu. Pečovatelská osoba tedy v životě dítěte zabírá jedinečné místo a zprostředkovává pocit lásky a bezpečí.

Ve vývojové oblasti sociálních schopností v tomto věku převažuje sociální naivita, chybí zkušenost, ale nejedná se o sociální slepost. V tomto období dítě rozvíjí vůli řízené aktivity – interakci s okolím, sociální kontakt, komunikaci. Napodobování výrazů má smysl pro rozpoznání sociálních signálů (Bornstein & Lamb, 1992). Právě specifická a jedinečná interakce rodič-kojenec, například přehánění výrazů, přiblížení obličeje, pohled do očí, omezení repertoáru projevů, až stereotypní rigidní projevy, které si rodič intuitivně osvojuje, staví základy sociálního učení. Sociální vztahy, pouta a citové vazby jsou v tomto věku tvořeny na základě interakčního procesu, řetězců reakcí dítě – rodič.

V **batolecím období** (2-3 rok života) se senzomotorický vývoj stabilizuje a dochází nástupu symbolického, před-pojmového myšlení a zrychlení vývoje řeči přes onomopatické výrazy až po opakování a napodobování komunikace lidí kolem něj. Dítě také vlivem vývoje

hrubé motoriky (chůze, běh, zvládnání chůze do schodů) získává větší samostatnost a přirozenou zvědavost pro aktivní exploraci okolí (Laval, 2002). Ačkoliv se dítě ve fázi explorace již od matky vzdaluje, závislost na matce nebo jiné pečující osobě ovšem stále trvá a při odloučení se mohou projevovat různé reakce – jako je protest, úzkost, volání po matce, zoufalství, pocit ztráty jistoty, nenavazování kontaktů s okolím, vyhýbání se interakce, potlačení citů vůči matce a navázání vztahu k jinému dospělému. V tomto období je tedy z hlediska emočního vývoje důležitá kvalita vztahu dítěte s matkou jako prožitku skutečného emočního sdílení – **primární intersubjektivita** (Mahler et al., 1975). Zde se dítě skrze vztah s matkou učí porozumět vlastním pocitům druhých, staví se zde základy empatie. Mahler et al. tento životní úsek definují jako čas zrození Já, vzniku sebepojetí, uvědomování si své individuality a role v rodině. I proto se do tohoto období řadí fáze vzdoru, negativita, kdy dítě na vše říká ne a staví se do opozice. Batole zároveň jeví zájem i o ostatní děti, ačkoliv v tomto věku mezi dětmi dochází pouze ke krátké výměně pozornosti a paralelní hře. Až kolem 3. roku roste zájem o spolupráci a soutěživost. Otázka zda-li dítě v tomto věku již svěřit do institucionální péče není jednoznačná a závisí na míře adaptace dítěte a kontinuity péče (Matas, Arend & Sroufe, 1978). Mercer (2005) ve svých studiích a pracích zdůrazňuje, že kvalitní vazba není institucionalizací poškozena, pokud je kontinuální a stabilní a dítě je procesem odloučení vedeno citlivě.

Znakem, který udává nástup etapy specifického pouta, jsou spíše negativní emoce úzkosti a strachu. Odloučení od matky (i pouhé zmizení matky ze zorného pole dítěte) vyvolá u dítěte úzkost a strach. Vedle separační úzkosti se paralelně objevuje i strach z cizích osob. Tyto projevy strachu jsou znakem normálního vývoje dítěte, ústavní děti tuto vývojovou etapu většinou přeskakují. Dle autorů (Mahler & al. 1975) je sebepojetí dítěte závislé právě na utváření vztahu s matkou a interakcích s ní. Tento vztah prochází následujícími fázemi: fáze normálního autismu (první měsíc), fáze normální symbiózy (2. až 4. měsíc) a třetí fáze separace a individuace (od 4. měsíce až do zhruba 3 let). Poslední fáze se dále dělí na další sub-fáze období diferenciací (4. až 10. měsíc), dítě odlišuje svou matku od ostatních lidí a na konci tohoto období se projevuje právě separační úzkost, procvičování (10. až 16. měsíc), dítě se začne aktivně od matky vzdalovat, ale vždy se k ní znovu vrací, aby získalo jistotu, znovu sblížení (16. až 25. měsíc). Dítě navazuje postupně sociální vztahy k dalším lidem, zároveň převažuje ambivalentní vztah k matce a individuace (25. až 36. měsíců), dítě internalizuje obraz matky a je schopné samostatně fungovat. Na konci této fáze je tedy v ideálním případě dosaženo plné individuace (zrození psychologického já). Dítě je tedy od tří let schopné

pravidelné docházky do mateřské školky a přiměřeně dlouhé separace od matky (Arend, Gove & Sroufe_1979).

I vývoj řeči hraje důležitou roli v rozhodování, zda je dítě schopné být socializováno v předškolním zařízení, protože osvojení řeči je úzce spojené s regulací emocí. V druhé polovině 2.roku dochází k radikálnímu pokrok ve vývoji řeči, kdy se dítě učí symbolický význam slova (Vygotsky, 1985). Do 2 let dítě obvykle o sobě mluví ve 3. osobě, od 3 let začíná říkat já. S vývojem řeči přichází získání sociálních dovedností a autonomie, jako oblékání, jídlo, chození samo na WC. V tomto ohledu rovněž významnou roli matka a její styl učení řeči, referenční obracení pozornosti k předmětům, k osvojení názvů a vlastností, které později definujeme jako analytický styl myšlení. Formuje se i expresivní část řeči: emočně regulační k sdílení emocí, exprese formou hlasu a zpěvu, které dítě intuitivně napodobuje (Wahler, 1969). Z hlediska kognitivního vývoje dochází kolem 1,5 let 2 let k ukončení vývoje senzomotorického a nástup symbolického a před-pojmového myšlení (Piaget, 2020). Od 2-4let se myšlení vyvíjí do symbolického myšlení, slova jsou tedy používána jako před-pojmy. Dítě nechápe ještě obecnost třídy (kategorie) jako jeden, někteří a všichni a jeho usuzování je prelogické, založené na vnitřní nápodobě činností, pohybuje se v oblasti nelogické fantazie. Během 1. až 3. roku je tedy dítě ještě stále závislé na matce nebo na osobě s hlavními citovými vazbami. Dle studií nemocničních dětí realizovaný Robertsonem a Bowlbym (1952, 1957) se **reakce na separaci** v 18-24 měsících odehrává formou tří fází: jednak **fáze protestu**: křičení, volání mami, **fáze zoufalství**: ztráta naděje, nenavazuje kontakt s okolím, nechce hračky a **fáze odpoutání**: potlačení citů k matce, vztah k jinému dospělému. Dítě se v batolecím věku aktivně a samo od matky vzdaluje, což naznačuje zdravý vývoj vztahu a přirozenou zvědavost. Také si začíná vytvářet diferenciované vztahy k ostatním členům rodiny a pomalu stanoví a upevňuje svou roli v rodině (Langmeier, 1998). Kolem 2 let si dítě také začne vytvářet své vztahy k ostatním dětem, ačkoliv výměna pozornosti je ještě krátká a převažuje paralelní hra.

Kolem 3 let se již objevuje tendence ke spolupráci a soutěživosti. Dále roste schopnost sociálního porozumění a nácvik slov pro vnitřní procesy (myšlení, přání, pocity). Stern (1985) hovoří o tomto období uvědomování si vlastních vnitřních procesů jako „*emergent self, core self, subjective self a verbal self*“. Mahler (1975) používá pojem zrození já, které je často doprovázené obdobím vzdoru, protože si dítě uvědomuje svou individualitu a autonomii. V této primární intersubjektivitě dochází postupně k porozumění vlastním pocitům, porozumění druhým a počátkům rozvoje empatie – přímé kategorie emoční inteligence (Salovey, Bracket & Meyer, 2007). Dítě v batolecím věku již ve většině případech jeví zájem i o ostatní děti,

ačkoliv v tomto věku mezi dětmi dochází pouze ke krátké výměně pozornosti a paralelní hře. Až kolem 3. roku roste zájem o spolupráci a soutěživost (Langmeier & Krejčířová, 2006). Na základě uvedených poznatků z raného dětství se v dalších částech studie budeme zabývat hledáním odpovědi na otázku, v jakém věku je nejlepší dítě institucionalizovat a jak tuto problematiku řeší jednotlivé kultury. Ačkoliv základní vazbové mechanismy se odehrávají v nejprimárnější formě v raném dětství a kvalita vazby se utváří v průběhu prvních dvou let (Ainsworth, 1989, Bowlby, 2010, Mercer, 2005) budování vztahu a další formování aspektů kvality vztahu mezi primární citovou osobou a dítětem pokračuje i v dalších vývojových obdobích.

Attachment v raném dětství v souvislosti s institucionalizací a socializací

Citovaní autoři se tedy z tohoto úhlu pohledu shodují v následujícím základním principu: **dítě má vrozenou potřebu vyvinout vazbu** (ideálně bezpečnou) s minimálně 1 osobou – ideálně matkou. Tato osoba by se o něj měla starat kontinuálně a koherentně. Tato vazba posléze ovlivňuje jeho další emocionální a sociální vývoj. Věk, ve kterém se tato vazba vytváří, je zhruba od narození do 2 let. Pro emoční rozvoj v nejranějším dětství je důležitá především kvalita vztahu dítěte s matkou a prožitek skutečného emočního sdílení, které staví základní předpoklady pro zdravé sebepojetí a rozvoj kompetencí emoční inteligence (Ainsworth, 1989, Bowlby, 2010, Mercer, 2005).

Na základě těchto předložených poznatků z vývojové psychologie se nyní zabýváme dále otázkou, kdy je tedy vhodný čas na socializaci dítěte, kdy je dítě skutečně dost zralé, kdy je citová vazba dostatečně navázána. Lze takovou „ideální délku“ vůbec paradigmaticky stanovit? Je pro dítě vhodné ve věku mezi 0-3 rokem života frekventovat jesle? Kde je nejvhodnější místo dítěte v tomto období – u matky, u chůvy, v instituci, kde má možnost rozvíjet interakci s vrstevníky? Jsou děti mladší věku 3 let skutečně připravené pro vývoj v kolektivu?

Citové pouto, bezpečná vazba, jak již bylo řečeno, se formuje na základě interakce dítě – rodič, základem této interakce tedy je, aby rodič byl přítomen. Je tvořena prostřednictvím typických způsobů reakce rodiče na potřeby a projevy dítěte. Děti většinou od 2 let již jeví zájem o ostatní děti a sociální hru. Na základě Gesellova (1946) principu individuality vývoje je nutné vždy respektovat jedinečný charakter vývoje dítěte a jeho daného stádia vývoje. Motivace pro hru s dětmi je v tomto věku již patrná (Svoboda, Krejčířová & Vágnerová 2015).

V rozhodování, zda je dítě na socializaci v kolektivu již zralé, se hodnotí hlavně stav aktuální geneze v oblasti vnímání, řešení problémů, učení a v sociální oblasti. Pro každé vývojové stádium je typické nějaké paradigma, obecně platné pravidlo, rysy. Vývoj obecně směřuje k samostatnosti a odpovědnosti. Změny ve vývoji ale nejsou pravidelné, nýbrž se odehrávají formou vývojových skoků, které jsou individuální (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Dle Vygotského se kolem 2 roku života začínají objevovat monology dítěte. Dítě mluví samo se sebou a usměřuje tím své myšlení, prochází internalizací a posléze externalizací řeči až k vzniku egocentrické řeči, která řídí a organizuje jeho myšlení a chování. Má dále i regulační funkci a umožňuje dítěti těmito vnitřními pokyny své chování regulovat (Vygotsky, 1985). Vývoj řeči je interakcí se sociálním prostředím stimulován a tato interakce vstupuje do jeho vlastních psychických funkcí. V tomto ohledu není lehké určit, zdali nástup do jeslí či školky ve věku, kdy si dítě ještě tyto řečové a regulační schopnosti neosvojilo, bude působit jako stimulace či frustrace. Ve Vygotského teorii sociálního učení hraje společenství důležitou roli ve vývoji. Sami sebou se stáváme prostřednictvím druhých, psychický vývoj je sociálně podmíněný a dítě se vyvíjí v kontaktu s okolím. Člověka nejvíce formují sociální zkušenosti s jinými lidmi, od nich se učí a přejímá hodnoty, znalosti předchozích generací, a tak dochází od socializace k individuaci psychických funkcí. Tyto funkce se nejdříve objevují formou chování ve skupině, posléze formou vlastních psychických procesů. Nejideálnější je zóna nejbližšího vývoje – rozpětí mezi aktuální úrovní dětských schopností a výkonem, kterého může dítě dosáhnout s pomocí a posléze samo (Murray, 2016).

V prvních dvou letech se dítě nachází ve stádiu senzomotorickém, kde se poznání děje prostřednictvím smyslového poznání a motorické činnosti (Piaget, 2012). Přítomna je rozpoznávací asimilace: prsa, láhev. Dítě začíná chápat jednoduché vztahy mezi objekty a experimentovat s nimi a objevuje se první invarianta inteligence – jako prostorové vnímání a začátky chápání stálosti předmětu. Právě dosažení a pochopení stálosti předmětu (maminka se vrátí, když odejde) je dalším kritériem pro stanovení, zdali je dítě schopné dočasného odloučení a zvládnutí zpracování emocí spojených se separací od matky. Separace od matky nebo hlavní citové osoby má jak pozitivní, tak negativní efekt. Z hlediska vývojově sociálního separace může mít pozitivní vliv na dítě ve smyslu zprostředkování pocitu bezpečí i mimo citovou osobu, a tudíž dítěti pomoci učinit důležitý vývojový krok k samostatnosti, důvěry ve svět a instituce (Caye et al. 1996). Pokud však k separaci dojde v případě, že dítě ještě není emočně a sociálně dostatečně vyspělé, pokud je separace příliš abruptní, dlouhá a dítěti není dán bezpečný prostor pro zpracování emocí spojených se separací, může dojít k narušení vývoje

dítěte. Také může dojít k poklesu sebevědomí a změny bezpečného vztahového vzorce, který ve starším věku hraje roli při vytváření bezpečných sociálních blízkých vztahů (Hess, 1982). U dětí, které prošly touto separací za traumatických okolností, se mohou v pozdějším vývojovém období dostavit poruchy nálady, sebepojetí, sociálně morální nezralost a neadekvátní sociální chování, které je motivované nedůvěrou v ostatní lidi. Může se také objevit regresní chování, například pomočování, kognitivní nebo řečové opožďení (Fahlberg, 1991).

Social Casework z roku 1982 na téma citová vazba mezi rodičem a dítětem je příspěvek, který podtrhoval 3 základní podmínky pro optimální a pevný vazbový vzorek mezi rodičem a dítětem: **kontinuita** – interakce se odehrávají na pravidelné a vzájemné bázi, **stabilita** – bezpečné prostředí, ve kterém tyto interakce probíhají a **vzájemnost** – komunikace a výměna pozornosti upevňují vzájemný vztah rodiče a dítěte (Hess, 1982). V optimálním případě chování a reakce dospělé osoby odpovídají emočním a fyzickým potřebám dítěte, aktivně ho iniciují k zapojení se do sociální interakce. Studie dětí, které byly vychovávány především v institucích dokazují, že pouhé behaviorální nácviky nejsou dostatečné pro vytváření bezpečné vazby. Institucionální děti například nejsou schopné si vytvořit bezpečnou vazbu s vychovatelem, který se pouze stará o jejich fyziologické potřeby, ale nikoliv o jejich emocionální potřeby ani je nezapojuje do sociální interakce. Samotná sociální interakce je rovněž nedostačující. Ačkoliv děti v batolecím věku jsou již schopné si vytvořit sociální citové vazby k sourozencům, jiným členům rodiny nebo vychovatelům, v okamžiku psychického napětí, stressu či pocitu ohrožení, budou vyhledávat primární citovou osobu (Caye et al. 1996).

Vzhledem k dobře dokumentovaným korozivním následkům na raný vývoj, které byly doloženy na základě studií o institucionalizovaných dětech (Nelson et al., 2009; Rutter et al., 2010) se nabízí otázka: Jaký druh citové vazby si dítě může vytvořit v institucionální péči, ať už se jedná o jesle nebo hlídací skupinu? Maclean (2003) podotýká, že většina studií v této oblasti se zaměřují především na děti s citovou deprivací, děti z dětských domovů, či kojeneckých ústavů (v českém prostředí například Langmeier & Matějček, 2014). Nálezy z těchto studií jsou konzistentní a naznačují jasně negativní vliv rané institucionalizace na všechny aspekty vývoje (kognitivní, behaviorální, sociální a emoční). Maclean podotýká, že institucionalizace v nadměrné míře představuje větší pravděpodobnost pro výskyt vývojových potíží, není ovšem přímým předpokladem pro výskyt psychopatologií v dětství. Děti žijící v institucích mají větší pravděpodobnost výskytu dezorganizovaného a nejistého attachmentu, než děti žijící v rodině (Lionetti, Pastore & Barone, 2015).

1.1.2. Attachment v předškolním období, mladším školním období a adolescenci

Předškolní období (3-6let) je obvykle, zejména v českém prostředí charakteristické právě pro socializaci dítěte a s ní spojených úskalí separace, nácvičku sociálních a emočních dovedností a sociálních norem v novém prostředí instituce a v souhře s ostatními dětmi. I tato nová explorace se ovšem děje stále na základě vytvořené vazby v rodinném prostředí a výchovných postupů (Sroufe, Coopere, & DeHart (1992). Z vývojového hlediska by dítě již mělo mít osvojené základy hrubé motoriky popsané dle vývojových škál (Gesell, 1946 a Bayleyová, 1993), kterými jsou například pohyb, chůze, schody bez držení a dále dle zručnosti dítěte lezení, házení, ježdění na tříkolce. Dítě dále rozvíjí jemnou motoriku, trénuje se v zručnosti, úchopech a buduje svou samostatnost v úkonech, při kterých v batolecím období vyžadovalo asistenci, dále se tedy osamostatňuje a individualizuje (Eisenberg et al., 2003).

S progresivním vývojem vyjadřovacích schopností se rovněž buduje jeho schopnost sdílet své prožitky s okolím a učit se vlastní prožívání regulovat (Kochanska, Coy & Murray, 2001). Dle autorů je dítě až od tří let schopné řídit své chování podle slovní instrukce, zprvu tak, že jí nahlas opakuje, později dle vlastních vnitřních mechanismů. Vygotsky (1978) tuto schopnost popisoval jako etapu vývoje myšlení, kdy dítě postupně internalizuje vnější pokyny a utváří si vlastní vnitřní představu. I kognitivní vývoj vytváření těchto vnitřních mechanismů napomáhá posunem z fáze předpojmového (symbolického) do fáze názorového (intuitivního) myšlení (Piaget, 2020). Dítě je tedy v tomto období schopné uvažovat v celostních pojmech, které si utvořilo prostřednictvím uchopení podobnosti předmětů, které ho obklopují. Dle Piageta je usuzování stále vázané na bezprostředně vnímanou, či představovanou zkušenost, nejedná se zatím o myšlení v pojmech a postupech logiky, nýbrž převažuje myšlení egocentrické, antropomorfské a magické. Dle George a Solomona (1989) mají děti kolem 6 let již schopnost si vytvořit mentální představu o dimenzi bezpečnosti ve vazbě k matce. Dle výsledků studie tato mentální představa koreluje se schopností matky dítě podporovat v oblasti emočních kompetencí a upevňovat v něm svým výchovným přístupem pocit bezpečí (tzv. *internal working model of caregiving*). Také sebehodnocení dítěte, které je u většiny dětí poměrně vysoké, ale nestabilní, koreluje především s jistotou ve vztazích s rodiči. Studie naznačují, že výzva, které dítě v tomto období nejvíce čelí, je socializace a nácvička kontroly svých vlastních prožitků dle požadavků sociálního prostředí, či instituce (Eisenberg et al., 2003). Pojmem socializace se rozumí sociální reaktivita, kontrola a sociální role (Langmeier

& Krejčířová, 2006). Rozvoj sociálních kontrol a schopností seberegulace narůstá právě v tomto období také prostřednictvím působení „externího rámce“, ať již institucionálního, či výchovného. Právě v souvislosti s tímto rámcem se budují kompetence v oblastech emoční inteligence a dochází k počátkům uvědomování si vlastní roli v rodině. Studie zabývající se tématem korelace výchovy a dimenzí attachmentu jsou nad rámec zkoumání této studie.

Mladší školní období (zhruba od 6-7 do 11-12let) představuje velikou životní etapu z hlediska nástupu do školní instituce a s ním spojených nároků, které se na dítě kladou z hlediska školní zralosti, samostatnosti, aktivní pozornosti, přiměřeně vyvinutých kognitivních schopností, motivaci k učení, ale také právě emoční regulace a schopnost sociální adaptace (Švančara, 1986, Svoboda, Krejčířová, & Vágnerová, 2015). Kolem sedmého roku z hlediska kognitivního vývoje dítě plynule přechází z názorného (intuitivního) myšlení do stádia konkrétních operací (Piaget, 2020).

Obecně se mladší školní období označuje za období latence (Arbiso, 2007, Kamel, 2005), kdy změny již nejsou tak výrazné, jako v raném dětství, či v následujícím období pubescence. Vývoj se odehrává především v oblasti vnitřních procesů, proto je toto období charakteristické pro větší zaměření na psychologické vlastnosti, schopnosti a emoce (Frisch-Desmarez, 2010). Dítě obvykle v tomto věku vyrůstá z rodiny a hledá širší okruh sociálních aktivit (Eisenberg et al., 2003). Jak naznačuje Knight (2005), dítě v tomto věku má potřebu se obrátit na vrstevníky, vstupovat s nimi do interakce, vytvářet si vztahy přechodné i trvalé a v této interakci samo sebe poznávat a učit se regulaci vlastních prožitků a chování. Zda je v tomto období spíše dominantní vliv rodiny, či sociální vrstevnické skupiny záleží mimo jiné i na dané kultuře (Berry et al. 2001, Kaës et al. 1998). V některých společnostech převažuje socializační vliv rodiny (například v Číně), v jiných naopak sociální skupiny (USA). Z těchto interakcí a svého postavení v rodině, i ve vrstevnické skupině si dítě na základě vybudované dimenze attachmentu dále uvědomuje a upevňuje své sebepojetí a sebehodnocení (Bales & Talcot, 1998). V tomto ohledu se vztahy s primárními vztahovými osobami mění z roviny intuitivních interakcí, fyzické blízkosti, synchronicity prožitků, jak bylo popsáno v kapitole o raném dětství na úroveň interakční a vztahovou, podle které si dítě dále tvoří a internalizuje představu o sobě. Dle autorů rodiče zde mohou mít kladný nebo záporný vliv na sebehodnocení dítěte v rámci mechanismu zrcadlení, či mechanismu modelování. Svou cenu pro druhé dítě poznává již v nejujtější věku – když jeho okolí na jeho projevy kontingentně a synchronně reaguje a sdílí s ním jeho zájem a emoční prožitky.

Tato dizertační práce si klade za cíl zkoumat kvalitu attachmentu od narození, způsob péče o dítě v raném dětství a souvislost s kvalitou attachmentu a vyšší emoční inteligence v adolescentním věku a časné dospělosti. Geoffrey (2006) ve svých studiích zkoumajících výši stresu u institucionalizovaných dětí vznesl podezření, že rané zkušenosti z nadměrného pobytu v jeslích mohou mít i dlouhodobé následky a dopady na adolescenci (Geoffrey et al 2006). Výzkumný tým dokládal příčinnou souvislost mezi adolescentními hodnotami kortizolu a časem stráveným v hlídacích zařízeních. Navazující studie z University of Illinois examinovala hodnoty kortizolu skupiny 15letých dětí (Roisman et al., 2009). Adolescenti byli podrobeny longitudinálnímu pozorování od útlého dětství prostřednictvím NICHD (National Institute of Child Health and Human Development). Výzkumný tým měl k dispozici veškeré informace týkající se druhu, kvality a délky péče od narození až do tří let. Analýza těchto hodnot doložila souvislost mezi výší kortizolu adolescentů a jejich způsobu hlídání v raném dětství. Adolescenti, kteří strávili více času v jeslích před 3 rokem života měli nižší úroveň kortizolu v ranních hodinách. Roisman (2009) a jeho kolegové naznačovali, že rané zkušenosti z hlídacích zařízení mohou naprogramovat způsob, jakým v adolescenci reagujeme na stress. Výše kortizolu naopak nebyla ovlivněna mírou času, které dítě strávilo v jiné než mateřské péči, například chůva nebo aupair. Závažný vliv neměla ani kvalita poskytované péče v jeslích ani úroveň intelektuální stimulace a citlivého přístupu. Dle studie i v prokazatelně kvalitních jeslích se u korespondentů objevovali atypické hodnoty kortizolu. V závěru studie autoři uvádí teorii attachmentu jako možné přímé příčiny těchto výsledků (Roisman et al., 2009).

Období dospívání se rozděluje ve vývojové psychologii na období pubescence (zhruba od 11 do 15 let) a období adolescence, které se nachází zhruba mezi 15. až 20. rokem života, někteří autoři uvádějí až rozmezí do 22 let, kdy ještě dozrávají mužské reprodukční orgány. Jedná se o období významných a nápadných psychických změn, ve kterých jsou charakteristické změny pudové struktury a hledání způsobu jejich uspokojování a kontroly (Langmeier & Krejčířová, 2006). V tomto období se obvykle projevuje větší emoční labilita a jedinec vstupuje do stádia formálních operací, které završuje kognitivní vývoj (Piaget, 2020).

Jedinci nabírají postupné schopnosti uvažovat v myšlenkách, argumentovat a manipulovat pouze slovně, jakožto schopnosti uvažovat hypoteticky, vést debaty a chápat abstraktní koncepty, jako například svoboda. Jistou paralelu s obdobím kolem 3 let lze nalézt v souvislosti s adolescencí ve smyslu socializace. Jestli se dítě na konci batolecího období poprvé socializuje v kolektivu vrstevníků a setkává se strukturovaných sociálním kontaktem tak adolescent se učí začleňovat do společnosti jako hotový a odpovědný jedinec, který již

chápe pravidla sociálního soužití a přebírá do jisté míry odpovědnost za své chování a výkony (Baltes, 1980). Jeho role a očekávání se mění a sebepojetí se v tomto věku tvoří zejména na základě interakce s okolím a jeho zpětnou vazbou.

Dle Burlockových (1990) poznatků se tato interakce, podobně jako v raném dětství stále odehrává na základě typu vazby, které adolescent v raném dětství integroval do svého pojetí sebe sama (Burlock et al., 1990). Ačkoliv období adolescence se vyznačuje zejména uvolněním až vzdálením se od závislosti na rodiče, procesem osamostatňování se a rozšiřování sociálních vztahů; základy tohoto procesu začínají již v útlém dětství a pokračují v dospělosti. Cassidy a Shaver zdůrazňují, že rodina i v období adolescence stále poskytuje dítěti základní citovou jistotu, ačkoliv figuruje spíše na bázi nevědomé, určuje, zda adolescent si nové vztahy s vrstevníky nebo partnery vytváří na základě bezpečném a důvěrném či úzkostném a vyhýbavém (Cassidy & Shaver, 2008). Čím hlubší, jistější a méně konfliktní jsou vztahy, které dítě k rodičům navázalo, tím snáze probíhá i celý proces emancipace nutný pro osobní zrání. Freudová (1968) rovněž mapovala způsoby, ke kterým se dítě upíná, když pokouší nalézt samo sebe a definovat svou osobnost – což bylo později označeno termínem adolescentní revolta.

Rovněž Hall (1925) definoval adolescenci jako bouřlivé období, ve kterém je jedinec psychicky nestabilní. Současné vnímání adolescence se spíše soustředí na lepší chápání změn (fyziologických, neurologických, emočních a psychických) a specifického utváření vztahu k sobě (Hohnen et al., 2019) a jejich provázaností s hodnotami získanými v dětství. Hohnen, Gilmour & Murphy (2019) podtrhují, že zkušenosti z raných citových vztahů jsou internalizovány do vnitřních pracovních modelů, které určují, jakým způsobem navazujeme interpersonální vztahy v adolescenci. Tyto modely se skládají z očekávání, chování, myšlení a cítění vůči sobě a ostatním. Jeden z nejdůležitějších poznatků teorie attachmentu je, že typ vazby rovněž určuje percepci sociálních situací, obecnou důvěru člověka v druhé a ve společnost (Bowlby, 1973). Právě v adolescenci a novému utváření kognitivních vzorců vnímání a konceptualizaci světa tyto vzorce vstupují do popředí a adolescent si tvoří a uspořádává dle jejich logiky svůj vlastní hodnotový systém.

Macek a Lacinová (2006) popisují měnící se funkci rodičů jako vazbových osob. V popředí již není péče, sdílená pozornost a denní ujišťování jako ve fázi senzomotorické, nýbrž poskytnutí jisté základny, bezpečného přístavu – ať již ve formě reálné či abstraktní. I když vztahy s vrstevníky stojí ve většině případech v popředí v adolescenci, vztah k rodičům, jako primárním vztahovým osobám nabývá na novém významu a rozměru. Fraley et al. (2011)

konstatují, že **vztahové osoby se v průběhu adolescence a v časně dospělosti mohou měnit**. Většina starších adolescentů se ukotví a sblíží více se svými přáteli, partnerem nebo partnerkou. Pokud však byla bezpečná vazba k rodičovi v raném dětství vytvořena, zůstává stabilní i v adolescenci. Mladí dospělí s bezpečnější vazbou a pozitivními vztahy k rodičům mají snadnější přechod z adolescence do dospělosti. Jedinci s vyhýbavou a úzkostnou vazbou tímto obdobím obvykle procházejí obtížněji (Fraley, 2013).

1.1.3. Attachment v časně dospělosti

V dětství a dospívání dochází k rychlým zákonitým a významným změnám, které směřují k progresi a nabytí vyšších úrovní kognice, myšlení, emočních a sociálních dovedností. V období dospělosti – druhé etapě života – se tyto změny ustalují a zůstávají na přibližně stejné úrovni. Ve třetí etapě – stáří – funkce kognitivní a tělesné u většiny jedinců postupně klesají. Všechny tyto ontogenetické změny se dějí na základě individuálním (Baltes, 1980). Různí lidé dosahují různé míry zralosti v různém čase a různým tempem. Období dospělosti se dělí na časnou dospělost (zhruba od 20 do 25 až 30 let), střední dospělost (asi do 45-ti let), pozdní dospělost (do zhruba 60-65 let) a stáří, které lze dále dělit na časně a vysoké.

Časná dospělost je charakteristická upevnováním identity dospělého, nalezení své role ve společnosti, orientací na výkony a osobní cíle. V tomto období většinou jedinci dosahují nezávislosti na rodičích, hledají životního partnera a zakládají rodiny (Langmeier, 2006). Eibl-Eibesfeld (1995) se zabýval procesem individuace u dospělých z pohledu fylogeneze a popsal procesy osamostatnění a sociálního jednání u kmenových jedinců žijících na Galapážských ostrovech. U člověka je tento proces zrání nejdelší a nejvíce vázán na sociální kontext a vztahy s blízkou osobou.

Bowlby ve svých pracích a výzkumech (1969, 1973, 1980) naznačoval, jak rané interakce s rodiči produkují očekávání a přesvědčení, na jejichž základě v dospělosti vstupujeme do intimních vztahů a co od těchto vztahů očekáváme. Tato přesvědčení se ustalují do kognitivních modelů očekávání „když – tak“, které ovládají naše reakce a chování ve vztahu (např. když jsem rozrušený/rozrušená mohu se obrátit na blízkou osobu).

Výzkumy týkající se attachmentu v dospělosti odhalily několik základních principů a příčinných souvislostí. Butzer a Campbell (2008) ve svých výzkumech dokládají nižší spokojenost v partnerských vztazích u jedinců, které v dětství zažili nejisté citové vazby. Jejich

studie zkoumala 116 manželských vztahů mezi 21-75 lety prostřednictvím dotazníků, které měřili dimenze citové vazby a míru manželské a sexuální spokojenosti. Výsledky dokládají, že jedinci s vyšší mírou úzkostnosti a vyhýbavosti rovněž vykazovali nižší hodnoty uspokojení v obou oblastech (Butzer & Campbell, 2008).

Dospělí s vysokou úrovní úzkostnosti mají ve svých vztazích více konfliktů, jak upozorňuje studie Campbell et al. (2005). Jedinci s úzkostnou vazbou reportovali větší míru konfliktů se svými partnery, čtenější tendence tyto konflikty eskalovat a považovat za závažné. Úzkostná vazba rovněž ovlivnila pocit spokojenosti ve vztahu. Dospělí s úzkostnou vazbou své partnery také méně citově podporují (Campbell et al., 2005).

Vazbová dynamika se prolíná celým dospělým životem, ale je obzvláště významná v období časně dospělosti. Chopik et al. (2012) zkoumali vývoj úzkostnosti a vyhýbavosti v průběhu jednotlivých etap dospělého života. Dle jejich nálezů je míra úzkostnosti v časně dospělosti nejvyšší a ve střední a pozdní dospělosti má tendence klesat. Jedinci, kteří žili v dlouhodobém partnerství, měli rovněž nižší hodnoty úzkostnosti a vyhýbavosti než jedinci žijící sami. Otázkou zůstává, jestli lidé s bezpečnou vazbou mají větší pravděpodobnost být přitahováni k jedincům, které mají rovněž bezpečnou vazbu nebo se prostřednictvím dlouholetého vztahu jejich vlastní vazba přestaví z úzkostné na bezpečnou. Fraley et al. (2012) dokládají prostřednictvím longitudinální studie, jak se partneři a jejich vazba navzájem proměňuje a může směřovat do oblasti bezpečné v průběhu dospělosti. Chopik (2012) a jeho spolupracovníci popsali i genderové rozdíly ve vnímaných dimenzích citové vazby – ženy vykazovaly vyšší míru úzkostnosti než muži v časně dospělosti.

Doinita (2014) popisoval citovou vazbu u dospělých jedinců prostřednictvím kategorického přístupu na základě Ainsworthové teorie citové vazby v raném dětství a pracoval s hlavními kategoriemi dezorganizované, vyhýbavé a úzkostně/ambivalentní vazby. Zkoumal romantické a přátelské vztahy na základě popisu těchto kategorií.

Bartholomew (1991) zpochybňoval kategorický přístup v dospělosti a navrhl dimenzionální přístup, který vnímá citovou vazbu jako oscilující mezi dvěma dimenzemi úzkostnosti a vyhýbavosti. Úzkostnost se promítá do citové vazby takovou mírou, do jaké se dospělý jedinec obává, jestli ho partner nebo přítel má skutečně rád. Vyhýbavost se vztahuje k tomu, zda se dospělý jedinec dokáže někomu otevřít a důvěřovat blízkým osobám. Tyto dvě dimenze se posléze vztahují a vplétají do kategorického členění citové vazby (Fraley et al., 2015). Bartholomew (1990) zkoumal, jakým způsobem se proplétá kategorický a

dimenzionální přístup v dospělosti. Dospělí jedinci s bezpečnou vazbou mají nižší hodnoty v obou dimenzích. Je pro ně bezpečné důvěřovat svému partnerovi/partnerce a nedělají si starosti, zdali jsou partnerem rovněž milováni. Dospělí, jejichž styl citové vazby je vyhýbavý, mají nižší dimenzi úzkostnosti, ale vyšší dimenzi vyhýbavosti. Takový jedinci odmítají hluboké vztahy, důvěřují sobě, ale nedokážou důvěřovat druhým, neotvírají se ostatním a nesdílí své sny nebo strachy (Bartholomew, 1991). Neradi jsou také na druhých lidech závislí, jelikož mají pocit, že tato závislost limituje jejich autonomii (Fraley, 2015). Jedinci s dezorganizovanou vazbou mají nízké hodnoty vyhýbavosti, ale vyšší úzkostnost. Tito jedinci mají sklony k žárlivosti a strach, že jejich partner jim nedává takovou lásku, jakou potřebují. V poslední řadě jedinci, jejichž vazbový styl je úzkostně/vyhýbavý mají vysoké hodnoty v obou dimenzích. Přejí si navázat blízké vztahy, ale zároveň se jim vyhýbají, protože se jich obávají a je pro ně nepříjemné být druhým lidem blízké. Obtížně druhým lidem důvěřují a zároveň mají nízkou sociální inteligenci.

1.2. Emoční inteligence

Začlenění konceptu emoční inteligence se nabízí jako související element ve struktuře tohoto výzkumu a v disertační práci je předmětem zkoumání jejich vzájemný vztah. Pojem emoční inteligence se ve vědeckém světě poprvé objevil v roce 1964 ve studiích Beldocho (1964). Název se ale dočkal pozornosti a všeobecného uznání až skrze knihu se stejnojmenným názvem "*Emotional intelligence*" vědeckého novináře Daniela Golemana (Goleman, 1995).

V jiných společnostech však tento pojem existoval již dávno předtím, ačkoliv nebyl jednoznačně pojmenován. Například v kmenu Baoule z Côte d'Ivoire existuje koncept schopností, který se nazývá *N'glouele* a obsahuje tyto dovednosti, které se dělí na sociální – ochota pomoci druhým, odpovědnost a poslušnost, poctivost, zdvořilost, sebereflexe a technologické: pozornost, observance, paměť, manuální zručnost a "ruční inteligenci" (Dasen, 1984). Tento koncept v lidové podobě obsahuje vědecké kategorie, které hodnotíme západním měřítkem v EQ testech a řadíme do dnešních kategorií emoční inteligence: selfawareness, emotional management, social emotional awareness a relationshipmanagement (sebeuvědomění, zvládání emocí, sociální emoční inteligence a zvládání vztahů).

Zdrojem inteligence je dle Piageta (2020): činnost dítěte, která zprostředkuje styk s okolím formou asimilace (organismus na okolí) a akomodace (okolí na organismus). Takto

dochází ke zvnitřňování obsahů a posléze k chování určitým způsobem. Propojeností mezi emoční inteligencí a intelektem měřeným v IQ testech se zabývali autoři jednoho z nejvýznamnějších modelů EI. Z vědeckého hlediska nejpropracovanější model emoční inteligence je model dle Salovey, Bracket & Mayer (2007). Autoři definovali EI v roce 1990/1997 jako **schopnost vnímat emoce a integrovat je do myšlení, emocím rozumět a být schopen je regulovat**, použít k osobnímu rozvoji a také porozumět pocitům ostatních lidí. Ve svých studiích prokázali korelaci mezi emoční inteligencí a úspěšností jedince. Výše EI dle autorů predikuje menší pravděpodobnost agresivního chování a pozitivnější vztahy s ostatními (*social performance*). V jejich modelu definovali několik kategorií, které se vzájemně prolínají a slučují do komplexního celku psychických procesů jedince. K těmto kategoriím patří *motivace*: interní stav, žízeň, hlad po zkušenostech, **vědomí**, **persistence v čase**, *kognice*: učení a resoluce problémů, zpracování informací a v neposlední řadě *emoce*, které se objevují, aby naznačili, že došlo k nějaké změně ve vztahu mezi jedincem a okolím. Emoce tedy odpovídají na vnější změny – ohrožení (strach), útok (hněv). Sociální učení se uskutečňuje pro uspokojení motivací a získání pozitivních emocí (Salovey & Mayer, 1990).

EQ dle jejich modelu je tedy **interakce mezi kognicí a emocí** v modelu 4 kategorií (motivace, emoce, kognice, vědomí). Je to schopnost zpracovávat informace formou emocí a vytvořit spojitost s kognicí, s racionalitou, což bychom také mohli nazvat adaptací. Celý tento rámec se integruje do složitějšího konceptu, který nazýváme osobností, např. být vsřícný, autentický, mít výdrž, schopnost si dělat plány do budoucnosti. Tento proces interakce mezi kognicí a emocí se děje na základě několik kompetencí, které lze měřit psychometricky. Těmito kategoriemi jsou *emoční percepcce*: schopnost si vlastní emoce uvědomovat a zprostředkovat je ostatním, *emoční asimilace*: rozlišit různé emoce a ty, které souvisí s myšlením, emoční porozumění: rozumět komplexnějším emocím (např. 2 emoce současně) a rozpoznat proces tranzice z jedné emoce do druhé, a nakonec zvládnutí emocí: schopnost zvládat své emoce dle dané situace a potřeby (Salovey et al., 2007)

Na tento koncept navázal Goleman, který se mu začal věnovat v devadesátých letech a docílil enormní medializaci a proniknutí tohoto konceptu do všech oblastí života. Kritici jeho náhledu definují jeho koncept jako pozitivní psychologii (*croyance positive, wishful thinking*) kombinující vědu (Goleman, 2005). Dle Golemana EQ ovlivňuje veškeré oblasti našeho života: osobní vztahy, úspěšnost ve společnosti a profesní úspěšnost, profesionální vztahy ve firmách, sociální učení a respektování společenských pravidel. Goleman definoval zprvu čtyři kategorie kompetencí EQ, kterými jsou *Selfawareness*: porozumění vlastním emocím a jejich využití

v rozhodování, *Selfmanagement*: zvládání vlastních emocí, *Social emotional intelligence*: uvědomování si ostatních lidí a jejich pocitů, *Relationship management*: inspirovat a ovlivňovat ostatní a zvládání konfliktů. Později zařadil ještě samostatnou kategorii empatie (Goleman, 2007).

Paralelně se konceptualizací zabývali i autoři Travis Bradberry a Jean Greaves. Dle jejich konceptu lze EQ mnohem složitěji pochytit než IQ, ale ovlivňuje osobní úspěch až o 50%. Rozdíl mezi EQ a IQ: IQ je naše schopnost učení, lze se naučit více faktů a dovedností, ale naše IQ zůstává poměrně stabilní, zatímco EQ je více ovlivnitelné životními událostmi a mění se v průběhu života i na základě interakcí s okolím a je často zaměňováno za charisma (Bradberry & Greaves, 2016). EQ se dle autorů skládá se z osobní kompetence: selfawareness, selfmanagement, social competence: social awareness, relationship management. Emoce vždy mají nějaký důvod, účel a řídí se určitým následným průběhem: podněty z vnějšího světa vyvolají určitý typ reakce NS. Aktivují limbický systém (*the feel brain*) a posléze frontální cortex (*the reason brain*). Právě tato interakce mezi těmito dvěma částmi je nazývána emoční inteligencí. První reakce na určitou událost je vždy emocionální. Autoři tedy definují emoční inteligenci, jako schopnost rozeznat emoce v sobě a ostatních a tuto dovednost a uvědomění použít k nastavení chování, učení a vytváření vztahů. EQ ovlivňuje naše rozhodování a výsledky a spoluvytváří naši osobnost, jako výsledek našich preferencí, inklinací, extroverzi a introverzi (Bradberry & Greaves, 2016).

Další významnou osobností v oblasti emoční inteligence a jejího měření je izraelský psycholog Reuven Baron, jenž definoval jednu z prvních jednotek měření emoční inteligence, tzv. emoční kvocient, dle svého modelu potencionálu vlohy a úspěchu. Svými pracemi přispěl ke změně orientace v náhledu na proces, nikoliv pouze na výsledek interpersonálních vztahů (Baron, 1997). Také zformuloval tvrzení, že emoční inteligenci se lze naučit v průběhu života. Je tedy možné se zlepšit prostřednictvím školení či terapiemi. Komponenty EQ jsou dle Barona intrapersonální a interpersonální kompetence, adaptabilita, zvládání stressu a celková nálada.

1.2.1. Vývoj emoční inteligence v raném dětství a institucionalizace

V kapitole týkající se attachmentu bylo explorováno jakým způsobem se lidské chování organizuje skrze citovou vazbu, exploraci, poskytování péči (Mikuliner & Shaver, 2007). Bowlby (1982) dokázal, jak kvalita rodičovské péče může ovlivnit způsob exploračního systému dítěte a usnadnit získávání a osvojování si nových znalostí a dovedností včetně emočně regulačních. V postupu v procesu zrání se mění i potřeby dítěte a potřeby směrem k matce, emoční pouto některé funkce ztrácí a přetváří se (Mikuliner & Shaver, 2007).

V průběhu vývojových etap se malé děti postupně učí své vlastní emoce rozpoznávat, uvědomovat, prožívat a posléze i regulovat. Tento emoční vývoj se realizuje na základě kvality již popsané citové bezpečné vazby. Předmětem debaty je spor mezi názorem, že dítě nejdříve musí dozrát do určitého stádia zpracování a regulace vlastních emocí, než může nastoupit do kolektivu (Biddulph, 2010) a názorem, že se tyto dovednosti dokáže naučit souběžně v interakci s kolektivem (Appell, 2020). Autoři a výzkumníci z oblasti EQ definují emoční a sociální kompetence jako dovednosti, které se lze naučit, které mohou být vyučovány a trénovány (Minichiello, 2017) v průběhu procesu sociálně-emocionálního učení, který se nemůže obejít bez konfrontace s kolektivem a normy sociálního chování, vyžadujících regulaci a adaptaci vlastního chování jedince. Dle Bandury (2002) každý jedinec tímto procesem sociálního zrání prochází individuálně a úroveň připravenosti a vyzrálosti lze obtížně objektivně stanovit. Existují však určité indikátory, které na určitou úroveň individuální emoční vyzrálosti a sociální zvědavosti mohou ukazovat. (Bornstein & Lamb, 1992) uvádí následující: jakmile dítě začne samo hledat nové činnosti, podněty a kamarády, vyhledává nové impulzy a jeví zájem o objevování světa druhých lidí. Jako kritérium nástupu do školky se počítá i určitý stupeň sebeobsluhy a základní komunikační schopností, kterých dítě většinou dosahuje v průběhu 2-3 roka života. Burlock & Lutkenhaus, (1990) udávají jako hlavní kritérium ukončení procesu uvědomění si vlastní identity v průběhu batolecího věku.

Emoční a sociální inteligence v raném dětství je ovlivněná rovněž genetickými faktory, rodinným prostředím, do kterého se dítě narodí (sourozence, přítomnost dalších členů rodiny, samoživitelské rodiny atd.), socio-ekonomickou úrovní a v neposlední řadě také kulturou (Berry et al., 2001). Všechny tyto faktory určují specifické individuální emoční a sociální kompetence každého dítěte, které se v průběhu života a v konfrontaci s kolektivem dále učí adekvátně používat a modifikovat na základě své vlastní identity a životní zkušenosti.

Piaget (1972) zkoumal a definoval vývojová stádia kognitivních funkcí v průběhu dětství. Na tento vývoj mají vliv následující faktory: zrání nervového systému, prožitky, sociální faktory a konečně míra vyváženosti jednotlivých částí vývoje, která se dle Piageta zdá být klíčová. Tyto faktory vysvětlují genezi inteligenční struktury. Zralost nervového systému je determinujícím předpokladem pro vývoj inteligence, jelikož určuje, do jaké míry je dítě schopno v raném dětství vstoupit do interakce s okolím. Prožitky dle Piageta znamenají získané zkušenosti. Tyto zkušenosti Piaget rozděluje na dva typy: fyzické zkušenosti – schopnost dítěte manipulovat s předměty a získávat tak představu o jejich vlastnostech a logicko-matematické zkušenosti – schopnost dítěte s těmito vlastnostmi dále koordinovaně pracovat. Sociální faktory jsou sociální interakce a hodnotové přenosy, které se v nich odehrávají. Všechny tyto faktory samostatně neurčují vývoj inteligence, nýbrž jsou závislé na míře vyváženosti, autoregulační schopnosti kognitivní aktivity, která vývoj usměrňuje a směřuje ve vysoce individuální míře. Na základě těchto poznatků si další odborníci kladli otázku, do jaké míry spolu souvisí rozumová inteligence a emoční inteligence a jak se vývoj v těchto oblastech navzájem mezi sebou prolíná nebo naopak liší.

Evans (2002) ve svých observacích zkoumal do jaké míry se pocity a emoce navzájem ovlivňují. Dle jeho poznatků jsou produktivní jedinci nejen rozumově inteligentní, ale zároveň i emočně inteligentní. Produktivita, kreativita a schopnost inovace bývá nejvyšší při průměrné, či mírně nadprůměrné rozumové inteligenci (IQ 120, 110). U vysoce nadprůměrné rozumové inteligenci (nad 140 IQ) bývá tvořivost a produktivní myšlení nízké. V ideálním případě jsou rozumové a citové schopnosti v rovnováze, dle Piagetova principu vyváženosti.

Proces zrání a nabývání kompetencí z oblasti emoční inteligence je kontinuální, odehrává se paralelně k procesu formování rozumové inteligence a v souvislosti se sociálními podněty. Dítě si postupně uvědomuje, že druzí mohou vidět, cítit a chtít totéž, co vidí, cítí nebo chce samo (Langmeier & Krejčířová, 2006). V raném dětství si dítě postupně začíná uvědomovat psychické funkce druhých lidí, které jej obklopují a klade takto postupně základy vlastní sociální emoční inteligence. Jeho schopnost sociálního porozumění postupně narůstá, kolem dvou let má dítě obvykle ve svém repertoáru již řadu slov pro označení vnitřních procesů (myšlení, přání, pocity).

Brazelton, Koslowski, & Main (1974) podotýkali, jak důležité v tomto období je opět především kvalita vztahu dítěte s matkou a spíše než slova, jsou důležité prožitky skutečného vzájemného emočního sdílení (v rovině primární intersubjektivity). Pokud matka

není dostatečně citlivá ke všem pocitům dítěte, pak je pro dítě obtížné některým emocím vlastním i pocitům druhých lidí porozumět. Tak může být rozvoj empatie narušen, faktor, který je jedním z nejdůležitějších předpokladů prosociálního sebeovládání člověka. Biddulph (2010) dodává, že čím lépe dítě vlastním pocitům rozumí, umí je číst a později i slovně označit (vnitřně je „reprezentuje“ – má o nich obecnou vnitřní představu), tím spíše může od svých okamžitých emočních reakcí získat odstup a postupně nad nimi nabývat kontrolu. Základy další kategorie emoční inteligence, uvědomování si vlastních emocí a jejich ovládnutí mají tedy své základy rovněž již v raném dětství.

1.2.2. Emoční inteligence v adolescenci

Jak již bylo zmíněno v teoretické části týkající se attachmentu v adolescenci, adolescence je obdobím zrání a vyznačuje se akcelerací růstu, pohybovou neobratností a výraznými psychickými změnami. V popředí stojí uspokojení pudových tendencí (Hall, 1925). V sebepojetí se objevuje zvýšená kritika vůči sobě a ostatním a nejistota o své roli v životě (Arnett, 2007). Právě v kategoriích emoční inteligence prochází jedinci v období adolescence nejvýraznějším vývojem (Hohnen et al., 2019). V oblasti uvědomování si vlastních emocí (*selfawareness*) u adolescentů je častá emoční labilita: impulzivita, nepředvídatelnost reakcí, konfliktnost a potíže s porozuměním vlastních emocí. Tyto potíže souvisí z fyziologického hlediska i s produkcí pohlavních hormonů a přípravou reprodukční soustavy, které kladou na adolescentní tělo vysoké nároky. Nově vypadající tělo musí adolescent nejprve začlenit do svého vlastního vnímání a sebepojetí. Následkem tohoto vývoje prožívá skoro polovina adolescentů pokles sebehodnocení (Nelson et al., 2018).

V oblasti kontroly vlastních emocí (*selfmanagement*) se v adolescenci objevují potíže s kontrolou emocí, revoltou a přeháněním rozdílů rodič a já. Autoři hovoří o „emočním vulkanismu“ (Langmeier & Krečířová, 2006) ve francouzské literatuře se užívá termín „*l'anarchie des tendances*“ (Laval, 2002). Na druhé straně dochází k intenzivnějšímu uzavírání se do sebe, které adolescent může využívat k porozumění sám sobě. Ve vztahové oblasti (*relationship management*) jsou nejdůležitější zájmy a motivace, sociální vztahy s vrstevníky a osamostatnění z kruhu rodiny (Arnett, 2007). Vztahy s vrstevníky a sdílení bouřlivých emocí s nimi pomáhá pubertální změny sdílet s druhými a ujistit se o normalitě vlastních prožitků (Hohnen et al., 2019). Čím lepší vztahy v rodině, tím lepší je i průběh emočního a sociálního zrání a osvojení si jednotlivých kompetencí z kategorií emoční inteligence. I když se může

objevit fenomén vzdálení se od rodiny, protože dospívající upřednostňuje svěřování se vrstevníkům a nikoliv rodičům, jejichž zájem může interpretovat jako kontrolu (Macek, 2006).

Dle Salovey a Brackettova modelu je emoční inteligence schopnost integrovat emoce do myšlení. Jak již bylo zmíněno dle Piagetově teorie kognitivního vývoje se v adolescenci formuje čtvrtý stupeň vývoje, kterým je stádium formálních operací (Piaget, 2012). Adolescent má nyní schopnost uvažovat v myšlenkách o svém vlastním myšlení, jeho myšlení je komplexnější a abstraktnější. Intelektový vývoj, jak je měřen výkonem v inteligenčních testech dosahuje vrcholu právě v období adolescence – kolem 15-16 let. Wechsler (1944) však ve svých pracích dokazoval, že vzestup může pokračovat ještě v období adolescence i v časně dospělosti. Bayley (1955) naopak dokazoval, že vývoj inteligence pokračuje po celou dobu dospívání a ani na začátku dospělosti není ještě dosaženo vrcholu. Obecně však lze říct, že dospívající se svými intelektovými schopnostmi blíží maximálnímu výkonu a často ve svém výkonu převyšuje starší lidi, zejména z hlediska využívání vědomostí, nikoliv v oblasti krystalizované inteligence (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Vysoká produktivita z hlediska kognitivních funkcí a nový způsob myšlení v podobě schopnosti myslet formálně abstraktně umožňuje také nový způsob morálního hodnocení a určuje postoj dospívajícího k celému světu a k lidem kolem něj (Hohnen, Gilmour & Murphy, 2019). U adolescentů se také objevuje nový způsob morálního hodnocení a tendence k mravním soudům, které mohou soužití s okolím činit potencionálně konfliktním. Adolescent se tak může projevat jako hyperkritický, nespokojený a přehnaně pesimistický. Faktor reciprocity, který je rovněž základem pro sociální inteligenci, může být v tomto období uplatňován jako princip spravedlnosti. Nové zaměření na své cítění, myšlení a jednání je důležitým znakem dospívání. Skořepa (1940) mluvil o centripetální tendenci, která v pubertě vystřídá předchozí zaměření centrifugální (zaměření na vnější reálný svět). Takto se adolescent může jevit jako velmi egocentrický (Hohnen, 2019), zakuklený do sebe, ve snaze se vyznat sám v sobě.

Schopnost regulovat emoce myšlením je ale ve většině případů velmi nezralá (Hohnen et al., 2019). Nejcharakterističtějším rysem období adolescence z hlediska emocí je emoční instabilita, časté a nápadné změny nálad, zejména směrem k negativnímu rozladění, impulzivita jednání, nestálost a nepředvídatelnost reakcí a postojů (Langmeier & Krejčířová, 2006). Matějček (2000) ve svých poznátcích o pubertě rovněž uváděl, že děti v pubertě i dospělý v časně dospělosti mohou mít tendenci překonávat svou vnitřní nejistotu chováním

přehnaně sebevědomým, hrubým, někdy až agresivním. Vlastní já je v období puberty „rozkolísané“ a citlivé a takto ovlivňuje míru kompetence ve všech oblastech emoční inteligence tak, jak o ní uvažujeme v západních měřítkách.

1.2.3. Emoční inteligence v časně dospělosti

Časná dospělost se charakterizuje dosažením několika kritérií, které definujeme jako zralost. Bűhlerová (1933) tento věk vymezovala jako „*věk naplnění základních životních tendencí*“. Stupeň zralosti je individuální záležitostí, každý jedinec tohoto stupně dosahuje v různé míře a v různém čase. Dále v důsledku sekulárních společenských a tendence prodlužovat proces individuace člověka, se tato životní fáze prodlužuje.

V časně dospělosti se nadále propojuje vztah mezi rozumovými kompetencemi, získanými zkušenostmi a kompetencemi z oblasti emoční inteligence. Lidé, kteří mají vyšší inteligenci, širokou slovní zásobu a zároveň bohaté emoční prožitky mohou lépe rozlišovat a diferenciovat emoce a jejich nepatrné rozdíly v rámci emočních kategorií (Doinita, 2014). Jsou také schopnější v oblasti porozumění vlastním emocím, jelikož je dokážou adekvátním způsobem rozpoznat a popsat. Schopnost diferenciovat vlastní emoce souvisí i s otevřeností k sebepoznání (Vágnerová, 2010). Tímto se adolescent liší od jedince v časně dospělosti, který je již schopen vlastní emoce lépe diferenciovat, rozpoznat sám sebe a vnitřní aspekty své osobnosti takto lépe korigovat, či strukturovaněji sdílet své nálady, názory a myšlenky (Hohnen, 2019).

Emoční regulace zahrnuje procesy zaměřené na monitorování, hodnocení a ovládnutí intenzity délky trvání emočních prožitků. *Selfmanagement* tedy obsahuje kompetence týkající se úsilí emoci udržet, jí změnit, či potlačit (Goleman, 2005). Emoční regulace může ovlivnit míru prožívaného stresu, náhled na situaci a udržení emoční otevřenosti a flexibility. Kontrola a regulace citových prožitků a z nich vyplývajícího chování je důležitým aspektem rozvoje osobnosti a kritériem v dosažení stupně socializačního procesu. Příliš nízká kontrola emočního reagování vede k adaptačním problémům, nadměra regulace vede k potlačení flexibility a kreativity (Evans, 2002).

Psychologie osobnosti uvádí typ emočního prožívání jako významný rys, který se projevuje ve všem, co člověk dělá, ovlivňuje způsob uvažování a hodnocení, jakožto druh interakce s okolím (Vágnerová, 2010). Emoční prožívání je součástí temperamentu jedince,

z něhož se dále rozvíjejí osobnostní vlastnosti a tendence k emočnímu prožívání. Vágnerová, emoční aspekt osobnosti definuje jako: „*Relativně trvalou dispozici, která ve značné míře ovlivní celkové směřování každého jedince, jeho ambice a cíle, volbu prostředků, jimiž se jich snaží dosáhnout a také to, jaké budou jeho vztahy s jinými lidmi a jak spokojený život prožije.*“ (cit. str. 175, *Psychologie osobnosti*, 2010). Významnou součástí osobnosti je tedy kvalita emočních prožitků, jejich intenzita, míra stability a citlivost k vyvolávajícím podnětům, tendence k převažujícím pozitivním, či negativním emocím, jakožto schopnost tyto emoce ovládat. Takto aspekt osobnostních rysů (dle modelu Big 5, Fiske, 1949) přímo prolíná s emoční inteligencí a mírou kompetencí v jednotlivých kategoriích.

1.2.4. Souvislost mezi attachmentem a emoční inteligencí

Attachment jsme již definovali, jako emoční pouto mezi dítětem (později dospělým) a osobou, která o dítě pečuje, či pečovala (Bowlby, 1969). Kvalita této vazby zasahuje do všech oblastí vývoje, jak kognitivního (Brazelton, 1974), tak emočního a sociálního. Studie dokazují jasnou souvislost mezi dimenzí bezpečnosti dimenzí a vývoji dítěte (Atkinson, et al. 2002), nezávisle na tom, zda je vývoj u dítěte v normě či atypický. Při zkoumaných hypotézách (viz pracovní hypotézy H3 tohoto výzkumu) děti s bezpečnou vazbovou strukturou měly harmoničtější vývoj nežli děti s vyhýbavou, či úzkostnou strukturou. Metaanalýza z této studie prokázala, že děti s bezpečnou vazbou dosahují vyšší skóre v oblasti verbální inteligence a rovněž dosahují celkově vyšších hodnot v IQ testech.

Dle Golemana (1995) jedna z nejdůležitějších ingrediencí emoční inteligence – empatie, se buduje na základě našeho sebeuvědomování, čím otevřenější jsme k vlastním emocím, tím vyšší kompetence máme v oblasti jejich rozpoznání. Na počátku tohoto sebeuvědomování stojí právě primární attachment (Bowlby, 1969, Ainsworth, 1962, Papoušek, 1997 & Mahler, 1975). Pokud dítě postrádá nástroje, které by mu k sebeuvědomování napomohli, zvyšuje se pravděpodobnost, že v dospělosti bude mít potíže porozumět pocitům ostatních lidí, bude deficitní ve všech kategoriích emoční inteligence a mít potíže k ostatním cítit empatii (Goleman, 1995). Tato schopnost porozumět tomu, jak se ostatní jedinci cítí, se aplikuje v mnoha životních oblastech – romantické a přátelské vztahy, ovlivňuje rodičovské kompetence, pracovní vztahy, profesní uplatnění, společenského angažování se atd.

Lidské emoce na začátku života nejsou přítomné ve slovech, ale v neverbální formě. Klíčem k porozumění těmto emocím je tedy rozpoznání těchto signálů – tón hlasu, gestikulace,

výraz obličeje, postoj těla. Komplexní studie z Harvardské univerzity (Rosenthal, 1977), která se tímto tématem zabývala, prostřednictvím použitím videozáznamů a testu PONS (profile non verbal sensitivity) u více než 7 tisíců studentů, došla k závěru, že schopnost číst neverbální komunikaci vede k lepšímu emočnímu vyladění, více otevřenosti a citlivosti vůči emocím ostatních. Dle poznatků se v testech projevil také významný genderový rozdíl, že ženy se prokázaly jako významně schopnější než muži v této oblasti empatie (Rosenthal, 1977). Právě tato neverbální forma vyjadřování emocí, schopnost ladění se na potřeby druhých je součástí teorie attachmentu a určuje kvalitu primárních vztahů s pečující osobou (Papoušek, 1997).

Na základě všech uvedených poznatků a studií lze vycházet z předpokladu, že souvislost mezi attachmentem a emoční inteligencí existuje a je velmi úzká. Bezpečná vazba je základem, na kterém se koná explorace a osvojování si kompetencí z oblasti emoční inteligence v průběhu dětství i adolescence (Ainsworth et al., 2015). Attachment je integrován jako kognitivně-behaviorální konstrukt, který přímo determinuje sociální percepci, sebepojetí a sebehodnocení, tedy mechanismy, které jsou přímo zastoupené v kategoriích emoční inteligence a přímo ovlivňují kompetence jedince v oblasti emočních a sociálních dovedností (Cassidy & Shaver, 2008). Konstrukt této vazby a ustálené dimenze vyhybavosti a úzkostnosti jedince dále predisponují a ovlivňují v průběhu dospělosti. Určuje také jak reaguje ve stressových situacích, jaké další partnerské a kamarádské vztahy vyhledává a udržuje (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Další studie (Mikuliner & Shaver, 2007) uvedli, že míra bezpečnosti vazby a emoční inteligence predikují pravděpodobnost výskytu depresivních symptomů, úspěšnost ve vztazích, konstruktivní copingové mechanismy a v neposlední řadě školní a kariérní úspěchy. Důležité je vyzdvihnout, že kvalita citové vazby a citová osoba nejsou definitivní, ale naopak se mohou v průběhu života měnit prostřednictvím životních situací a událostí (Doinita, 2014). Stejně tak se mohou jedinci dále rozvíjet v kategoriích emoční inteligence v průběhu života a v procesu učení (Minichiello, 2017).

1.3. Interkulturní dimenze

Disertační práce se zabývá uvedenými koncepty attachmentu a emoční inteligence a jejich vzájemné souhře v procesu rozhodování o rané péči v prvních letech dítěte. Na tomto

rozhodování se do značné míry podílí i kultura, tradiční kulturní praktiky a ustálené sociální reprezentace.

1.3.1. Kulturní variace v raném vývoji a kulturním konceptu péče o dítě

Prvotní studie v této oblasti týkající se kulturních rozdílů byla interkulturní studie Geber a Dean (1957), která porovnávala africké novorozence narozené v Ugandě a konstatovala známky předčasného vývoje v porovnání se západními vývojovými normy. Tento jev byl následně definován „*African infant precocity*“ (africká předčasná vyspělost) a dále bylo zkoumáno s jakými možnými faktory může souviset, například genetické faktory, stravování, vyšší fyzická aktivita afrických matek, či neustálý fyzický kontakt dítěte s matkou po narození (Berry et al., 2011). Výsledky této studie byly posléze revidovány, zvýšili ovšem zájem o kulturní praktiky v souvislosti s mateřstvím a následné rané péči o dítě. Od okamžiku narození je život jedince explicitně ovlivněn kulturními praktiky. Hopkins (1977) například studoval vliv pravidelných masážních praktik a permanentní fyzické blízkosti novorozeneckých dětí, které jsou běžné v mnoha částech Afriky a Indie, zatímco ve většině nemocnic v této době byly děti od matek po porodu odděleny (Hopkins, 1997). Hopkins se dlouhodobě zabýval měřením rozdílů těchto kulturních praktik na psychomotorický vývoj (Hopkins, Westra, 1990).

Interkulturní studie se zaměřovaly také na zkoumání rozdílů ve vývojových meznících a kulturními rozdíly mezi západními a africko/indickými normami, tak jak jsou stanovené ve školách Bayleové (Bayley, 1969, Gesell, 1947). Dominantní zájem o rozdíly v psychomotorickém vývoji v oblasti interkulturních studií je přisuzován především piagetovské orientaci. Piaget vnímal vývoj jako interaktivní proces mezi individuálním organismem a jeho prostředím, zaměřoval se ovšem více na vnitřní, než sociálně kulturní kontext (Piaget, 1970). Změna v orientaci na sociální a kulturní faktory, ve kterých dítě vyrůstá se dostavila následkem dalších realizovaných studií zaměřených na rodičovské praktiky (Bornstein, 1991, Bornstein a Lansford, 2010). Tyto studie poukázaly i na jiné aspekty vývoje, než pouze vnitřně probíhající procesy a genetické faktory, totiž na interakční vzorce mezi dítětem a rodičem, či hlavní citovou osobou a její schopností k dítěti a jeho potřebám přistupovat intuitivně (Papoušek, 1992, Eibl-Eibesfeldt, 1988).

I Bowlbyho teorie byla v interkulturní psychologii předmětem zkoumání, ačkoliv interkulturní ekvivalent „Strange Situation“, jako psychometrický nástroj nebyl v interkulturní

dimenzi reprodukovatelný (Berry et al., 2011). Zpochybňován byl v interkulturním náhledu Bowlbyho náhled na matku jako jedinou možnou citovou osobu. Lamb (1986) dokládá otce, jako doplňující a signifikativní pečující osobu napříč všech kultur. Například u Pygmejů otec tradičně trávil mnoha času s novorozeným potomkem (Hewlett, 1991). V mnoha jiných kulturách jsou děti od nejranějšího věku v přirozené přítomnosti celé komunity a starají se o ně starší sourozence, jiní rodinní příslušníci a kamarádi (Hrdy, 2005). Dítě tak od malička vrůstá a stává se součástí komunity a rozšířené rodiny, ve které jiní dospělý nebo mladiství zastávají pečující role. V západních kulturách je stále obvyklé, že tuto roli zastává převážně matka, v ojedinělejších případech otec, či instituce (Berry et al., 2011). Praktiky související s obvyklou, sociálně přijatelnou a společensky/politicky podporovanou péčí o dítě v raném věku úzce souvisí se sociálními reprezentacemi. Tyto reprezentace jsou výsledkem hodnotového systému, společenského uspořádání a historického vývoje dané kultury a společnosti, do které je rodina, jako subsystém vpletena. Sociální reprezentace do značné míry ovlivňují rozhodování a praktiky, které rodina jako subsystém pro své potomky volí.

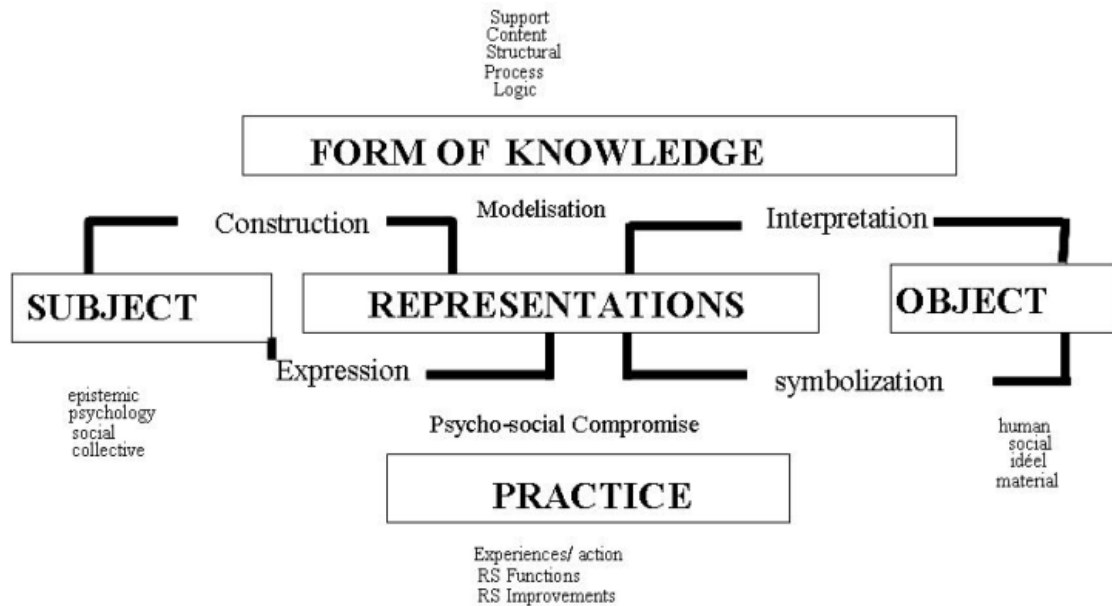
1.3.2. Teorie sociální reprezentace

Základy teorie sociálních reprezentací můžeme hledat již v debatě francouzských sociologů Tarde (1843-1901) a Durkheim (1858-1917), kteří se neshodli v náhledu na názor ohledně sociálního chování. Pro Tarde se jednalo převážně o vzájemnou imitaci chování na úrovni individuální a interindividuální. Durkheim věřil v kolektivní obsahy, které motivují kolektivní chování. Individuální pocity se stávají sociálními pouze v okamžiku, kdy se setkají s jinými individui, které patří do stejné skupiny.

Na tyto poznatky navázal historik a sociální psycholog Serge Moscovici (1925-2014). Byl francouzským psychologem rumunského a židovského původu. Velmi trpěl během nacistického režimu, byl od roku 1941 do 1944 v pracovním táboře. Jeho první knihou byli Sociální reprezentace psychoanalýzy v roce 1961. Předmětem jeho zájmu byla psychologie skupin a způsob, jak tyto skupiny sdílí informace. Při jeho práci zjistil, že různé skupiny (katolíci, komunisti) měli naprosto odlišné reprezentace o psychoanalýze. Došel tedy k závěru, že reprezentace jsou dynamické, mění se, rodí se a umírají. Svou teorii o sociálních reprezentacích definoval v roce 1982. Moscovici, *La machine a faire des dieux* (1988, str. 68): „Sociální reprezentace jsou: systémy, hodnoty, nápady a praktiky, které na jedné straně jsou

výsledkem sociální konstrukce ve skupině lidí, na druhé straně procesem, jakým lidé chápou svět. “

Obraz č. 1: struktura sociálního myšlení. ¹

Překlad: struktura sociálního myšlení

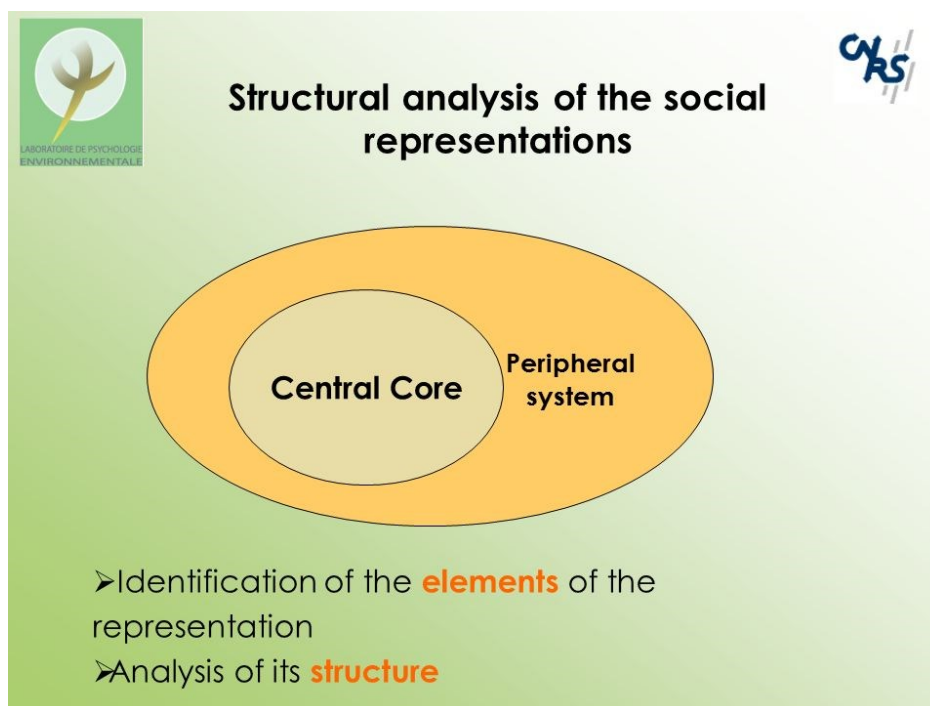

¹ Source: University Lyon 3, IAE, CR MAGELLAN, SICOMOR, Lyon, France

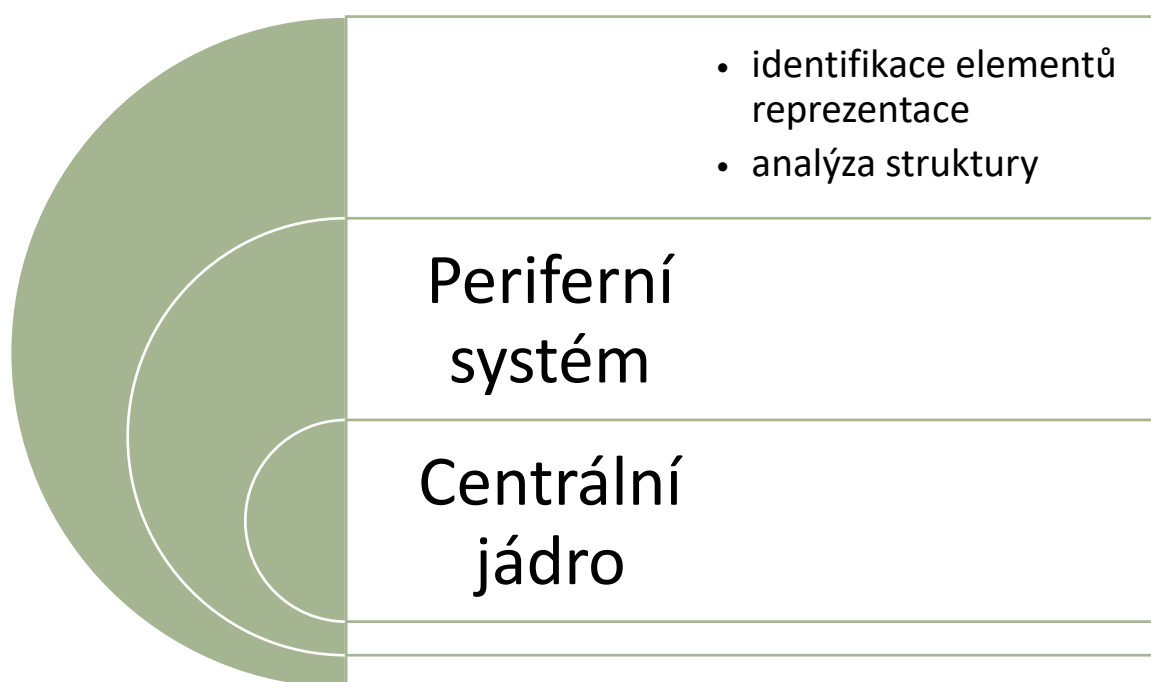
Sociální reprezentace je asociací hodnot, nápadů, metafor, přesvědčení, praktik, které se vplétají do historie, kultury a individuálních přesvědčení a dále tyto reprezentace spoluvytváří (Sherif, 1936). Tyto reprezentace jsou sdíleny členy skupiny, komunity a národa (Moscovici, 1992) a projektují se do všech interakcí a procesů výměn, určují rozhodování a chování jednotlivců a způsob, jakým tyto jedinci o jednotlivých objektech uvažují. Tento proces se nazývá sociálním myšlením, které je strukturované. Nejvyšší úrovní z hlediska stability v čase je ideologie. Jinými slovy – můžete změnit názor i přesvědčení, ale sociální reprezentace (pokud je zapojena do nějakého transformačního procesu) vyžaduje minimálně jednu generaci ke změně. Ideologie jsou mnohem rezistentnější a sociální reprezentace se vždy kotví právě do nich (Vallerand, 1994).

L'ancrage, **ukotvení** je procesem, který je základem zrození sociální reprezentace. Mluvíme o integraci nových významů do již stávajících, dostupných. Díky tomuto ukotvení nový význam může být skupinou přijímán, vstoupit do sociálního chování a stát se „běžným“. Nový význam se ukotví v již existujícím významu a stává se prioritním, klasifikuje se, může se stát i mediátorem, reprezentantem. Mediátorem sociálního objektu. Neznámý objekt je vždy na začátku ohrožující, neidentifikovaný, neukotvený (Olson & Zana, 1993).

Obraz č. 2: struktura sociálních reprezentací (Abric & Flament, 1994).²

² Source: laboratoire de psychologie environnementale, Koutabe, M. & Sautkina, E.

Sociální reprezentace se skládají z *centrálního jádra* (central core), které je názorově rezistentní v čase a skládá se z kvantitativního (frekvence elementů) a kvalitativního aspektu (spojitost mezi jednotlivými elementy). Kolem centrálního jádra se nacházejí periferní jednotky, které integrují individuální rozdíly, zajišťují heterogenitu skupiny, flexibilitu sociální reprezentace, reagují a adaptují se na aktuální kontext (Abric & Flament, 1994).

1.3.3. Sociální reprezentace mateřské dovolené ve třech různých kulturách

V této studii figurují tři naprosto odlišné kultury, co se týče náhledu na mateřství, společenského uspořádání péče o děti v raném stádiu a dostupných sociálních zařízení pro děti. Ačkoliv paradigma týkající se teorie attachmentu má v každé z uvedených kultur své pevné místo v uznávaných teoriích vývojové psychologie, praktiky v aplikaci jeho principů jsou velmi odlišné. Tyto rozdíly jsou zajímavým jevem pro komparaci a pozorování a jsou předmětem zkoumání této studie.

Ve **Spojených státech amerických** není žádná oficiální mateřská dovolená. Pouze v některých státech je 6-12 týdnů mateřské, pokud žena pracuje pro firmu, kde je minimálně 50, či více zaměstnanců, dle Family and Medical Leave Act z roku 1993 FMLA. Pouze 60 %

zaměstnanců k tomu však splňují všechna kritéria. Zpráva organizace UNICEF z roku 2019, která analyzovala, jaká z 80 nejbohatších zemí má nejpřívětivější přístup k dětem a matkám v raném dětství. Analýza dat z OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) a z Evropské unie dokládala, že pouze polovina těchto zemí nabízí matkám minimum 6 placených měsíců. Na první stupínek se umístilo Estonsko, kde matky mohou čerpat přes 80 týdnů plně placené mateřské dovolené. Na posledním místě se nacházely právě Spojené státy s 0 týdny hrazené mateřské dovolené ve většině amerických státech. USA jsou takto jedinou zemí z kruhu OECD, kde není žádná forma placené mateřské, rodičovské ani otcovské dovolené. Nejběžnějším způsobem hlídání kojenců a batolat je rodinná péče (tzv. *family care*), do které se rovněž počítá chůva nebo au-pair (childcare.gov). Tři čtvrtiny matek zaměstnaných na plný úvazek (75,2 %) využívá nějakou formu family care, stejně jako většina matek pracujících na částečný úvazek (86,3 %). Pouze 27,1% kojenců a batolat mají jako primární způsob hlídání nějakou formu instituce - jesle či hrací skupinu (tzv. *daycare*). Z celkového počtu 3,896,000 těchto zařízení, celkem 3,767,000 jsou domovy, které jsou řízeny pouze jednou osobou (tzv. *nanny home*). Pouze 3 % z těchto uvedených center jsou jesle podobné tím, které známe z českých poměrů (usa.gov).

Francie, co se týká péče o děti, prošla zajímavým historickým vývojem. Od roku 1946 bylo stanoveno 14 týdnů mateřské dovolené (6 týdnů před porodem a 8 po porodu), v roce 1980 byla prodloužena na 16 týdnů, kdy žena dostává 100 % své mzdy. Dále má rodič možnost jít na rodičovskou dovolenou až jeden rok, kdy částka státního příspěvku se pohybuje mezi 250 až 400 Euro. Od 3. dítěte se tato délka prodlužuje na 26 týdnů a příspěvek na dítě se zvyšuje ze 130 Euro na 300 Euro. Francouzská sociální politika podporuje velké rodiny (tzv. *familles nombreuses*) různými způsoby – například významnou úlevou na daních, poskytováním podpory na pomoc v domácnosti nebo slevami na prostředky hromadné dopravy. Francie je možná i z tohoto důvodu šampionem porodnosti v Evropě. V roce 2019 čítal index ICF (*indicateur conjoncturel de fécondité*) 1,87 dětí na počet žen (fr.statista.com). S tímto související je problém nedostatku zařízení pro děti mladší 3let. Demografický průzkum z roku 2021 z ONAPE (*Observatoire national de la petite enfance*) referoval poměr 59,8% pokrytí (počet dostupných hlídacích struktur na počet dětí). Forma hlídání kojenců a batolat ve Francii byla v roce 2019 rozložena následovně: 33 dětí ze 100 jsou v péči chůvy, která dítě hlídá ve svém domově společně s dalšími dětmi (tzv. *assistante maternelle*), 20,9 dětí ze 100 jsou hlídány v jeslích nebo dětských skupinách, 3 děti z 25-ti jsou akceptovány před 3. rokem do školky a pouze 2,1% dětí mladších 3 let jsou v domácí péči s rodičem případně chůvou

(tzv.nounou), která se stará výhradně o děti jedné rodiny. Poptávka o služby však stále převyšuje nabídku (hcfea.fr). Pro získání způsobilosti k hlídání dětí ve svém domově není požadováno žádné vzdělání, pouze 80hodinový kurz a validace domácího prostředí sociální pracovníci. *Assistante maternelle* může ve svém domově hlídat až 4 děti, někdy i více, pokud si k tomu vyžádá další speciální povolení.

Česká republika je zcela unikátním případem. Mateřská dovolená v našich poměrech trvá 28 týdnů, posléze následuje rodičovská dovolená, která může trvat až 4 roky. Mohou nastoupit i otcové nebo se střídát s matkou. Počet dětí mladších tří let, které navštěvují školku nebo jesle, je v Česku jeden z nejnižších ze zemí OECD (ČTK, 2017). Ve zprávě z tohoto roku bylo zveřejněno, že v Čechách navštěvují instituci pro děti menší 3 let méně než 10 % dětí, oproti Francii nebo zemí Benelux, kde tento počet činí kolem 50 %. Největším problémem, kterému čelí české rodiče je otázka umístění dítěte v případě matčina návratu do práce před 3 rokem života z důvodu nedostatku dostupnosti školek a institucí, které by přijímali děti v ještě mladším věku. Ačkoliv věková hranice příjmu dítěte do školky byla posunuta na 2,5roku, matky stále čelí nedostatku kapacit mateřských školek, či časově omezenému provozu a přednostním zařazování předškolních dětí.

Na podzim 2007 uspořádalo oddělení Gender a sociologie při sociologickém ústavu AV ČR konferenci s názvem „*Rodičovská dovolená nebo rodičovská práce?*“. Cílem této konference bylo se zaměřit na okolnosti, které současná česká sociální a rodinná politika spolu s trhem práce vytvářejí rodičům pro sladění rodinného a pracovního života. Dále se debatovalo o názoru, který převažuje především v českém prostředí: hranice dvou a půl až tří let, kterou čeští dětský psychologové uvádějí jako nejvhodnější pro zařazení dítěte do kolektivu. Výstup byl následující: Česká republika ve srovnání s jinými evropskými zeměmi vykazuje zvláštnosti, které chování a strategie lidí po rodičovské dovolené při návratu do zaměstnání negativně ovlivňují. Ačkoliv ČR patří k zemím s vůbec nejvyšší zaměstnaností žen, dobré uplatnění na trhu práce se netýká matek (zejména menších dětí). Problém je zejména nedostupnost veřejných a soukromých hlídacích zařízení – jeslí a školek, která dřívější návrat do práce znemožňuje (Matušková, 2021).

Studie IDEA CERGE s názvem *Maminka nebo školka* (Bičáková, Kalíšková & Zapletalová, 2021) v této souvislosti realizovaná dokládá, že děti, které nastoupily po reformě rodičovského příspěvku z roku 1995 do školky až po čtyřech letech, byly ve studiu a v práci méně úspěšné než ty, které zůstaly ve výlučně domácí péči jen do tří let. Studie kvantifikovala

dopady doby pobírání rodičovského příspěvku na dosažené vzdělání a budoucí uplatnění na trhu práce dotčených dětí ve věku od 21-22 let. Zkoumaná reforma rodičovského příspěvku z roku 1995 prodloužila čerpání příspěvku z 3 na 4 roky. Prodloužení pobírání příspěvku neznamenal automatickou garanci pracovního místa matky, tudíž se matky staraly o děti opět doma a odložily nástup do školky o 1 rok. Dle studie tato reforma měla za následek vzestup prodloužené výlučné domácí péče o 38 % a odstup nástupu do školky o jeden rok. Dle výsledků studie tento odklad měl za následek negativní dopad na dítě a jeho úspěšnost a uplatnění. V roce 2020 byl uzákoněn možný nástup do školek od 2 let dítěte, který by měl ženám nástup do práce usnadnit. Dle Stanislava Štecha (ministra školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2017) je především důležité zajištění kvality péče o děti ve školkách, jakožto spolupráci mezi rodiči a školkou a navýšit její dostupnost míst pro minimalizaci možných negativních následků na vývoj dítěte. Dále je potřeba nová politická orientace české rodinné politiky, která by matky při návratu do práce více podporovala (Štech, 2017).

Jak dokazují transkulturní studie (Berry et al, 2001), monopolní pozice matky v raném vývoji dítěte je typická pro západní kultury, zatímco v jiných kulturách (například v Africe) se dítě začleňuje do společenství a vytváří si hned odmalička několik vazeb na další členy společenství – starší sourozence, prarodiče a další příbuzný. Eibesfeld (2004) ve svých pracích naznačil jaký význam pro dítě může mít fungující společenství kde si dítě odmalička vytvoří představu o kolektivní odpovědnosti a roli jedince v extendované rodině a neprochází procesem individuace a separace od rodičů stejným způsobem jako jedinec v západních kulturách.

1.3.4. Institucionalizace, attachment a emoční inteligence v interkulturní dimenzi

V rozhodování o délce mateřské dovolené, zvolení typu hlídání pro své dítě od narození a až do věku 3 let rodiče obvykle zvažují mnoha faktorů: finanční situaci rodiny, individuální vývoj dítěte, dopady jak na pracovní život, tak kariéru matky a její ochoty se do procesu zapojit. Dále rozhoduje dostupnost struktur a hlídacích zařízení v okolí rodiny. Právě v tomto ohledu je hlavním faktorem také kultura a společnost, jak tuto ochotu v ženách podporuje, oceňuje a propaguje, ať už společensky, ekonomicky a též politicky. Z hlediska sociálních reprezentací definujeme kulturu jako souhrn názorů, přesvědčení a společenských hodnot, které se promítají do praktik, zvyklostí a dále se vplétají a navazují na tradice a historii dané kultury (Moscovici, 1992).

Ve Francii jsou děti akceptovány v jeslích již od 2 měsíců, mateřská neboli rodičovská dovolená v rozsahu, jaký známe z českého prostředí, je zcela unikátní. Rozsáhlá longitudinální studie (Gomajee et al. 2018) realizována ve spolupráci s výzkumným ústavem INSERM (Institut national de la santé et de la recherche médicale) a Univerzitami Sorbonne a Bordeaux, které se zúčastnilo 1428 dětí, zkoumala vliv způsobu hlídání dětí v prvních 3 letech života na kognitivní a emoční vývoj. Výzkumný vzorek pocházel z kohorty EDEN (*Etude sur les déterminants pré- et postnatales précoces du développement psychomoteur et de la santé de l'enfant*) a účastníci byli pozorováni a testováni od těhotenství až po dovršení 8 roku života. Matky těchto dětí pravidelně doplňovaly data do studie ohledně způsobu péče, a to v následujících intervalech – ve 4. měsíci, 8. měsíci, v 1 roce, ve 2 a třech letech. Ve způsobech hlídání figuroval neformální typ péče – matka, otec, někdy prarodiče, chůva a kolektivní způsob péče – jesle, hlídací zařízení. Děti ve věku 3, 5 a 8 let vyplňovaly dotazník, který měřil behaviorální a emocionální symptomy přes 5 úrovní – symptomy emocionální, vztahové problémy, poruchy chování a pro-sociální chování. Výsledky této studie hovoří jednoznačně – děti, které frekventovaly kolektivní způsob hlídání ve věku 0-3 let mají menší inklinaci k emočním a vztahovým problémům ve věku 3-8 let. Tyto děti se chovají více pro-sociálně, mají větší empatii.

Dle výzkumníků (Gomajee et al., 2018) je tomu tak proto, že tyto děti měly možnost se od útlého věku naučit, jak být ohleduplný k ostatním a dělit se o hračky. Výsledky studie naznačují, opozičně k českým paradigmatům, že přístup ke kolektivnímu způsobu hlídání od 0-3 let je pro děti v raném dětství naopak příležitostí, protože v kolektivu mají možnost si vytvořit sociální a emoční kompetence přímo v praxi. Závěrem studie je pozitivní vliv kolektivního hlídání a dle výsledků je 3x menší pravděpodobnost výskytu emočních a vztahových problémů. Gomajee (2018) dále uvádí, že děti, které do jeslí docházely již před 12 tím měsícem, z tohoto způsobu hlídání v pozdějším věku mohou těžit. Stejně tak děti, které v takovém typu zařízení strávily více než 1 rok. Z této studie vychází předpoklad, že dítě může konstruovat svou individualitu v kontaktu s ostatními dětmi nebo vychovateli a nepotřebuje k tomu nutně pouze matku. Pedagogičtí pracovníci, vyškolení k tomuto účelu, a institucionální rámec jsou stejně důležité jako specifické pouto s matkou.

Rasse (2020), ředitelka asociace Pikler-Lozcy a specialista na rané dětství a péči o děti v jeslích ve svých publikacích však upozorňuje, že charakter hry dětí v raném dětství nelze chápat jako socializační. Ve hře se dítě objevuje, zjišťuje své kompetence a prožívá různé pocity a možné interakce s okolím. Dále je tato hra v kolektivu ohraničena, limitována –

neházet hračkami, nebouchat, počkat, až přijdu na řadu, respektovat daná pravidla. Hra v instituci je tedy aktivitou, během které je dítě konfrontováno s pocity a potřebami ostatních a též s pravidly společenského soužití. Rasse (2020) však vyzdvihuje otázku, zdali můžeme v případě takové socializace hovořit skutečně o individuální socializaci nebo zdali se jedná spíše o nácvik konformismu ve věku, kdy proces individuace dítěte ještě není zcela ukončen.

Metoda Pikler-Lozcy našla ve Francii své uplatnění a do značné míry ovlivnila i praktiky a sociální reprezentace týkající se péče o děti v raném dětství a jejich socializaci (Féder-Szanto, 2002). Tato metoda vznikla z důvodu značného počtu narozených dětí po druhé Světové válce v roce 1947, kdy Dr. Emmi Pikler založila v Budapešti sirotčinec jménem Lóczy. Sirotčinec se posléze proslavil svým inovativním pedagogickým přístupem. U tohoto přístupu je kladen důraz na individualitu dítěte a hodnotu volné hry (Pikler, 1979). Dítě je motivováno k tomu, aby se aktivně zapojovalo do hry a vyjadřovalo o svých pocitech, dále je dítěti sdělováno, která aktivita bude následovat a co může očekávat. Přínosy této metody pro úspěšné snížení syndromu hospitalismu a deprivacních symptomů u institucionalizovaných dětí byly velmi oceňovány široce uplatňovány v institucích v Maďarsku, Francii a Belgii na straně jedné, na straně druhé byly však i kritizovány, a to z důvodu principu nezasazení do sociální interakce dětí, emoční odtažitosti pedagogů a přílišného důrazu na vlastní kompetence dítěte se s určitou situací vypořádat (Muir, 1992). Pikleriánský náhled vnímá dítě jako bytost, která „*žije v míru sama se sebou a svým prostředím*“. Muir se domnívá, že důvodem pro rozšíření této metody je touha rodičů a institucí vychovat jedince, který je více konformní ke společenským pravidlům.

Vývojové studie, původně inspirované Whitem (1959) a jeho teorií o efektivitě motivace, se zabývají inherentní motivací, kterou dítě získává skrze zvládání neznámých situací a osvojováním si nového prostředí. White dokazoval, že děti jsou přirozeně k této exploraci motivovány. Metoda Pikler-Lóczy tento postoj dále rozvíjí a klade proto zvýšený důraz na socializaci v raném dětství. Z perspektivy této metody dítě tedy může také „existovat samo“ a nepotřebuje k tomu nutně neustálý dohled pečující osoby (David & Appell, 1973). Dítě získá zkušenost blízké osoby skrze pokyny a poučení, které mu osoba poskytne nikoliv skrze specifické citové pouto, které si s pečující osobou vytvoří, což by mohlo jeho individualitu a poznání sebe sama narušit. Tato perspektiva se tedy značně liší od předem předloženého náhledu vývojové psychologie, která podtrhuje význam exploračního prostředí v kontextu bezpečné vazby.

Novější francouzské studie poukazují na „nedorozumění ve francouzském prostředí, ve kterém je kolektivita a instituce zaměňována s procesem socializace“ (Appell, 2020). Socializace dítěte je stejně důležitý proces jako všechny ostatní oblasti vývoje v raném dětství. Nežli se dítě naučí si hrát s ostatními dětmi, musí se naučit poznat sám sebe a musí tedy projít procesem individualizace. Kojenec se tedy nejdříve musí potkat sám se sebou skrze individuální vztah s dospělou osobou. Právě v kontinuitě takového vztahu může vyvinout vlastní autonomii nikoliv v okamžitém setkání s ostatními v kolektivu (Haberbusch, 2020). V tomto ohledu je nutné zmínit rovněž Spitzovi studie (1985) syndromu hospitalismu, které přinesly jasné důkazy o fyzických a psychických dopadech na děti, které byly institucionalizovány během prvního roka života, zejména před 6. měsícem (Spitz, 1985).

V českém prostředí v otázce institucionalizace dětí před 3. rokem života dominuje názor Zdeňka Matějčka (2009) a jeho studií týkající se citové deprivace. V době jeho působení byla favorizována péče dětí v jeslích (s denním i týdenním režimem). Ve svém světoznámém dokumentu ostře kritizoval a demonstroval následky na kognitivní a emocionální vývoj dětí, které tráví v institucích příliš času a příliš brzy (Matějček & Langmeier, 1986). Dle Papouška (1985) je předpokladem pro úspěšnou socializaci intuitivní rodičovství, které dítě na socializaci „nejdříve vnitřně připraví“. Tímto intuitivním rodičovstvím Papoušek rozumí: doteky, teplo, blízkost. V batolecím věku nejdůležitější je chování matky a její intuitivní rozpoznání potřeb dítěte, vzájemné vyladění a imitace. Největším zdrojem radostí pro dítě je sdílená pozornost: stimulace řeči, sociální interakce, pozornosti a později schopnosti abstrakce. Nedostatek těchto projevů – asynchronie afektu neboli nedostatek empatie matky. Labusová (2018), která zdůrazňuje nutnost kvalitní stimulace a rozvíjení se v rámci bezpečného vztahu s primární pečující osobou. To jsou předpoklady pro zdravý vývoj a rozvoj jak kognitivních, tak emocionálních složek psychiky dítěte (Labusová, 2018). Stejně, jak výše zmínění francouzští autoři zdůrazňuje, že v nejranějším věku chybí sebeuvědomění a dítě je emočně neurologicky nevyzrálé pro integraci svých emocí do myšlení. Vzhledem k senzomotorickému vnímání a zpracování nemá dítě v tomto věku schopnost interpretace sociálních situací, což může vést ke vzniku raných neuróz. Biddulph (2010) tuto úvahu dále ve svých pracích rozvíjí a hovoří o raném dětství jako „příležitosti pro rozvíjení plného potenciálu lidství“ (Biddulph, 2010). Pobyt v jeslích v přílišném množství a před 3. rokem nepovažuje z tohoto hlediska jako dostatečnou náhradu individuálního vztahu s matkou. Na druhou stranu ovšem i emoční nedostupnost matky znamená pro dítě ohrožení. Zde se tedy nabízí opět polemika, co je pro dítě v tomto hraničním věku lepší – zůstat s matkou, která není na dítě naladěná, z dlouhé

rodičovské dovolené již emočně vyčerpaná, či pobyt v instituci, jeslích, školce, kde se může rozvíjet po sociální stránce dle francouzského modelu?

V českém prostředí se touto otázkou zabývala například Pavlíková (2014) ve své rigorózní práci týkající se životní spokojenosti žen na mateřské a rodičovské dovolené a jejich psychickým stavem. Závěry její studie naznačují, že ženy na mateřské dovolené obecně vykazují nižší míru životní spokojenosti oproti průměru normy, ale v rámci standardní odchylky se nejedná o statisticky významný jev. Pavlíková dále uvádí, že pocit spokojenosti rovněž koreluje s pocitem naplnění v roli matky, počtem dětí a délkou mateřské dovolené. Celkově v oblasti výzkumů na téma sebevědomí, životní spokojenost, naplnění a psychického zdraví žen na mateřské jsou většinou realizovány v rámci diplomových prací (Hůlová, 2009, Kašpříková, 2008) a chybí komplexnější a longitudinální studie, které by v tomto ohledu přinesly jednoznačnější výsledky v rámci specificky českých podmínek.

Studie realizovaná v americkém prostředí demonstrovala přímou souvislost mezi jeslemi a vznikem stressu. Realizované studie naznačují (Geoffrey et al., 2006), že čím více času dítě tráví v institucionálním zařízení před 3 rokem života, tím více je náchylné k abnormálnímu stressovému profilu. Tělo dítěte obvykle produkuje vyšší množství kortizolu v ranních hodinách. V průběhu dne se jeho hodnoty snižují. U dětí, které v jeslích tráví celé dny, tyto hodnoty naopak stoupají až do odpoledních hodin (Geoffrey et al., 2006). Děti s vyšší úrovní stressu jsou posléze v interakci více odtahované. Dlouhodobé působení stressu může mít následky na vývoj dítěte ve všech ohledech. Studie naznačuje, že efekt stressu přímo koreluje s počtem hodin, které dítě v jeslích stráví – čím je tento počet vyšší, tím se zvyšuje i úroveň stressu.

Úvahy, kdy dítě socializovat, by měly být vedeny s ohledem na individualitu dítěte a dosažení jednotlivých popsaných vývojových stádií, dále by se při integraci dítěte do kolektivu mělo postupovat citlivě – dítě nejdříve s kolektivem seznámit za přítomnosti hlavní citové osoby a posléze pobyt navyšovat, tak aby celý proces podpořil přirozenou zvědavost dítěte o kolektiv, a nikoliv frustraci a šok ze separace a s nimi související následky na emoční a psychologický vývoj dítěte. Clarke-Stewart (1994) se zabýval otázkou jaký typ jeslí je nejvhodnější a jaká jsou kritéria kvality takových zařízení. Jako hlavní kritéria určil – malé skupiny, nízký poměr dětí – vychovatel, vstřícný, empatický přístup a naladění na individuální potřeby dítěte. Roisman et al. (2009) určili mateřskou citlivost a naladění na potřeby dítěte jako

hlavní faktor, který může dítěti pomoci stress zmírnit. Attachment i v tomto ohledu opět vstupuje do popředí.

2. VÝZKUMNÁ ČÁST

Cílem této disertační práce je zkoumání teorie attachmentu jako paradigmatu na základě sociální reprezentace – ukotvené představě o tomto paradigmatu – v jednotlivých kulturách. Aktuální informace o sociálních reprezentacích v jednotlivých kulturách z hlediska praktik a přesvědčení byly získány prostřednictvím analýzy současných dat o interkulturní situaci mateřství a zároveň díky otevřené otázce, na kterou korespondenti z jednotlivých kultur odpovídali v rámci výzkumu. Práce zkoumá vztahy mezi délkou mateřské dovolené, pocíťovanou kvalitou citové vazby (dimenze úzkostnosti a dimenze vyhýbavosti) a následnou souvislostí emoční inteligence v oblasti osobních emocí, rozpoznání emocí druhých a schopnost vybudovat a udržet si kvalitní citové vazby v období adolescence a časně dospělosti. Tyto proměnné jsou zkoumány v interkulturní dimenzi třech různých zemí: Česká republika, Francie, a Spojené Státy Americké.

2.1. Výzkumný problém, cíle výzkumu a hypotézy

Výzkumná část se skládá z předstudie, datové analýzy, korelačního výzkumu a otevřené otázky zaměřené na sociální reprezentace. Tyto výzkumné metody byly zvoleny za účelem zachování zásad systemického přístupu v tomto vědeckém projektu. Systemický přístup (Hall & Fagan, 1968) doplňuje klasicky konstruovaný vědecký postup, ve kterém se zkoumá určitý jev a jeho příčiny za určitých variabilních podmínek, o celou dimenzi jev obklopujících systémů a subsystémů a jejich vzájemných vztahů. Bere na vědomí, že daný jev neexistuje pouze izolovaně a samostatně, nýbrž je začleněn do spletitosti dalších a dalších faktorů, které jej jako mozaiky dotváří. V našem případě pro zkoumání kvality attachmentu a emoční inteligence rovněž hrají roli kultura a tradice, které jsou v prostředí rodiny považovány za běžné a normální. Kulturní aspekt a nahlédnutí hlouběji do sociálních reprezentací zprostředkovává datová analýza a otevřená otázka. Předvýzkum byl realizován za účelem zkoumání realizovatelnosti výzkumu, zvýšení validity a kvality výzkumu a podchycení

eventuálních dalších proměnných faktorů. Korelační výzkum do hloubky zkoumá jednotlivé proměnné v interkulturní dimenzi.

Na základě získaných dat z rozhovorů se studenty v předvýzkumu a posléze z online výzkumu vzešla úvaha o možné souvislosti mezi kvalitou attachmentu a výší emoční inteligence v jednotlivých kategoriích. Při procesu indukce a dedukce jsme si dále kladli následující otázky: co to přesně znamená kvalita attachmentu? Je možné ji měřit retrospektivně? Na jakém základě jedinec tuto kvalitu v dospělosti hodnotí? Jaké mohou být další faktory, které mění (zmenšují, zvyšují) naše sebepojetí a emoční inteligenci? Je obecný trend v Evropě, který směřuje ke snížení mateřské dovolené?

Na základě uvedených, již realizovaných studií byly definovány výzkumné otázky a související hypotézy:

Výzkumná otázka 1: Jaký je vzájemný vztah mezi délkou mateřské dovolené a dimenzí vyhýbavosti a úzkostnosti v citové vazbě?

V1: Délka mateřské dovolené a dlouhodobá kontinuita pečující osoby v raném období determinují kvalitu attachmentu v adolescenci a časně dospělosti.

Pracovní hypotézy 1:

1.H1: Jedinci, kteří byli převážně v interakci s matkou, mají v adolescenci/dospělosti jako hlavní citovou osobu stále matku, mají nižší hodnoty vyhýbavosti a úzkostnosti ve vztahu k matce.

1.H2: Jedinci, kteří byli převážně v interakci s otcem, mají v adolescenci/dospělosti jako hlavní citovou osobu stále otce, mají nižší hodnoty vyhýbavosti a úzkostnosti ve vztahu k otci.

1.H3: Jedinci, kteří byli převážně v interakci s matkou, mají bezpečnější vazby k partnerovi.

1.H4: Jedinci, kteří byli převážně v interakci s matkou, mají bezpečnější kamarádské vazby.

Výzkumná otázka 2: Jaký je vztah mezi délkou mateřské dovolené a emoční inteligencí (EQ)?

VO2: Délka mateřské dovolené a dlouhodobá kontinuita pečující osoby v raném období determinují výši emoční inteligence v adolescenci a časně dospělosti.

Pracovní hypotézy 2:

2.H1: Délka mateřské dovolené zvyšuje EQ v kategorii emotional awareness.

2. H2: Délka mateřské dovolené zvyšuje EQ v kategorii emotional management.

2. H3: Jedinci se stálou pečující osobou mají vyšší skóre v oblasti social emotional awareness.

2.H4: Jedinci se stálou pečující osobou mají vyšší skóre v oblasti relationship management.

Výzkumná otázka 3: Jaká je vzájemná souvislost mezi citovou vazbou, citovou osobou a emoční inteligencí (EQ)?

V3: Jedinci s bezpečnou vazbou (nižší dimenzí úzkostnosti a vyhýbavosti) dosahují vyšší hodnoty EQ ve všech oblastech.

Pracovní hypotézy:

3.H1: Jedinci s nízkými hodnotami v oblasti vyhýbavosti a úzkostnosti ve vztahu k matce dosahují vyšší skóre ve všech oblastech EQ.

3.H2: Jedinci s nízkými hodnotami v oblasti vyhýbavosti a úzkostnosti ve vztahu k otci dosahují vyšší skóre ve všech oblastech EQ.

3.H3: Jedinci s nízkými hodnotami v oblasti vyhýbavosti a úzkostnosti ve vztahu k partnerovi dosahují vyšší skóre ve všech oblastech EQ.

3.H4: Jedinci s nízkými hodnotami v oblasti vyhýbavosti a úzkostnosti ve vztahu ke kamarádům dosahují vyšší skóre ve všech oblastech EQ.

2.2. Metodologická konstrukce výzkumného projektu

Nejdůležitějším krokem v přípravě výzkumného projektu je zvolení takového metodologického postupu, který nejlépe obsáhne všechny proměnné a bere v potaz i okolní faktory. V tomto výzkumném projektu se jednalo o nelehký úkol z několika důvodů: retrospektivní charakter studie, který v sobě nese riziko zkreslení dojmů a vzpomínek, dále omezení v oblasti možného měření skutečné kvality attachmentu ve vztahu k hlavním citovým osobám, snahu o nejakurátnější měření kompetencí z oblasti emoční inteligence bez přílišného zatížení nadměrnými otázkami výzkumných subjektů. V neposlední řadě rovněž kladení správných doplňujících otázek týkajících se délky mateřské dovolené takovým způsobem, aby

byla otázka správně v daném kulturním kontextu pochopena. V této kapitole se budeme věnovat představení analytického postupu při hledání nejhodnější testové baterie, která v této studii byla použita a jakým vývojem tento výběr procházel.

2.2.1. Kategorický a dimenzionální přístup v teorii attachmentu

Diskuze ohledně adekvátní cesty mapování attachmentu se týkala způsobu měření kvality attachmentu. Původní přístup zastával kategorické rozdělení attachmentu na 4 typy: vyhýbavá, úzkostně ambivalentní, dezorganizovaná a bezpečná. Dimenzionální přístup hodnotí dvě dimenze: úzkostnost a vyhýbavost. Dimenze úzkostnosti se vztahuje k míře, v jaké lidé mají sklony k pochybám o kvalitě citové vazby vzhledem k blízkým osobám a jejich skutečných intencí ve vztahu. Tyto intence jsou například dostupnost, stálost, vnímavost. Druhá dimenze vyhýbavosti měří, do jaké míry se jedinec cítí bezpečně a příjemně ve sdílení intimních informací, otevírání se druhým a míru závislosti na dané osobě. Výzkumy realizované v posledních letech prokázaly, že aktuálnější modely jsou v měření individuálních rozdílů přesnější a jeví se konzistentnější v dimenzionálním přístupu (Fraley et al. 2011).

Tyto modely se týkají například obecných reprezentací attachmentu a prvků vazbového chování v kontextu dalších vztahů s rodiči a vrstevníky. Na základě těchto studií byl vyvinut dotazník ECR-R (Fraley, Waller & Brennan, 2000). Výzkumníci realizovali validační proces na základě rozsáhlé online studie, při které byla analyzována data od 23000 respondentů v adolescentním a dospělém věku. K účelům této studie byla použita jeho zkrácená verze ECR-RS (*Experiences in close relationships questionnaire*). Dotazník byl použit jak ve francouzském, tak českém originále. Do českého jazyka byl přeložen v roce 2011. Celek dotazníku tvoří 9 otázek, na které korespondent odpovídá dle sedmibodové likertové škály (1 - silně nesouhlasím, 7 - silně souhlasím). Položky 1–6 měří vyhýbavost a položky 7–9 úzkostnost. Otázky se opakují ve stejném sledu, ve vztahu k různým osobám: matce, otci, partnerovi a kamarády. Nízké skóre odpovídají nízké úrovni vyhýbavosti nebo úzkostnosti, čím vyšší skóre na dimenzích, tím více úzkostnosti a vyhýbavosti je projevováno v citové vazbě. Reliabilita pro dimenzi úzkostnosti je $\alpha = 0,815$ a pro dimenzi vyhýbavosti $\alpha = 0,877$. Z realizovaných studií byla naměřena nejvyšší úzkostnost v časně dospělosti a nejnižší ve střední a pozdní dospělosti (Chopik et al. 2013). I v českém prostředí byla ověřena jak konstrukční validita, tak dimenzionální přístup ECR-RS, například ve studii realizované Cvrčkovou (2017).

2.2.2. Měření emoční inteligence

Zájem o testování emoční inteligence se rozrostl na základě prací Howard Gardnera v polovině 70let. Posléze byla vyvinuta řada různých metod, které se zaměřují na různé kategorie a oblasti emoční inteligence.

EQ testy měří 4 různé oblasti:

- ✓ schopnosti v oblasti emocí (MSCEIT)
- ✓ znaky (Eqi, TEiq)
- ✓ kompetence (ESCI, MESA)
- ✓ zaměřené na chování (Genos)

Nejvalidnějším nástrojem, který se v klinické praxi používá je Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test, (MSCEIT, V 2.0), který se skládá ze 141 položek a určen pro dospělou populaci. Z oblasti schopností měří následující 4 škály: perceiving emotions, facilitating thoughts, understanding emotion a managing emotion³ (Brackett & Mayer, 2003). Z klinického hlediska je nejvíce validní, ale z hlediska náročnosti obtížný pro online výzkum. Jeho použití je ovšem vhodné pro případové studie, kde je kontakt intenzivnější a osobnější, a tudíž zprostředkovává větší míru kvalitativních odpovědí.

Kritériová validita je v této disertační práci zajištěna prostřednictvím použití již známým a ověřeným testem emoční inteligence. Ve výběru nejvhodnějšího dotazníku výzkumníky vedlo zaměření se na vhodnost kritérií v souvislosti s výzkumnými otázkami. Test MESA, který byl použit v předvýzkumu není jediným ověřeným testem v této oblasti. Jeho výhodou je stručnost a přehlednost. Dále existuje test Eqi (Baron, 1997) skládající se ze 40 otázek zaměřených na obecné tendence nebo frekvence. Tento test je více zaměřen na komerční dovednosti a firemní testování, poněvadž koncept emoční inteligence je velice používán v oblasti školení teamových lídrů a managementu, kde jsou tyto schopnosti stejně důležité jako profesionální kompetence.

Poněvadž předmětem této disertační práce je především zjištění kompetencí korespondentů, na korelační online výzkum byl rovněž zvolen test MESA San Diego City College dle modelu Paula Mohapel (2015). Tento test měří jednotlivé kompetence ve 4

³ Překlad : vnímání emocí, zpřístupnění myšlení, chápání emocí a zvládání emocí.

kategoriích emoční inteligence. V každé kategorii je 10 otázek, na které korespondent odpovídá prostřednictvím škály od 0 do 4 a indikuje míru dosažených kompetencí v uvedeném tvzení (0 – nikdy, 1 – zřídka, 2- občas, 3 – často, 4 – vždy). Test MESA je oblíbenou volbou v univerzitních výzkumech (Johar, et al., 2019) pro svou praktičnost a jednoduchou distribuci.

V neposlední řadě byla zvažena konstrukční validita celého výzkumu. Záměrem výzkumu bylo zkoumat možný vztah (korelaci) mezi kvalitou attachmentu, délkou mateřské dovolené a jednotlivými kritérii emoční inteligence. Jedná se tedy především o konvergentní způsob testování těchto souvislostí (test má prokázat vztah mezi kritérii, kde se podle dané teorie tento vztah očekává).

2.2.3. Výzkumné metody a postup sběru dat

Data byla sbírána prostřednictvím výzkumného online portálu Survey monkey. Dotazník byl k tomuto účelu designován a přeložen do třech jazyků. Výzkum se skládal z 80 otázek a obsahoval dotazník ECR-RS týkající se kvality citových vztahů; dotazník MESA, který měří kompetence v jednotlivých kategoriích emoční inteligence a dále několik uzavřených a otevřených doplňujících otázek k péči v raném dětství a sociální reprezentaci mateřské dovolené. Jedinci pocházeli z mezinárodních institucí: francouzské lyceum v Praze, gymnázium Jana Nerudy v Praze, Université de Reims, Francie, UNYP Praha, CIEE Praha, CEFRES a Institut français. Další doplňující data byla získána prostřednictvím cílené skupiny, kterou lze na online portálu zvolit.

2.2.4. Etika výzkumu

Úvodní část dotazníku obsahovala pokyny, jejichž součástí byl in informovaný souhlas v následujícím znění: *„Tento výzkum respektuje všechny zásady etického kodexu výzkumu v psychologii: data budou použita pouze pro vědecké účely a bude s nimi zacházeno s respektem pro soukromí korespondentů, jejich základních práv a právech na informovanost o cílech výzkumu, metody sběru dat. Korespondenti mají kdykoliv možnost si vyžádat dodatečné informace o výzkumu.“*

S informacemi bylo nakládáno v souladu se směrnicí GDPR o osobních údajích a všechna data byla použita pouze pro účel této studie. Důvěrnost osobních příběhů a sdělení byla rovněž

zachována. U všech korespondentů a získaných dat z výzkumu byla dodržena zásada anonymity.

2.3. Soubor respondentů a jeho charakteristika

Zkoumaný vzorek tvořilo 288 respondentů ve věkovém rozmezí od 15 do 30 let. Výzkumné soubory z jednotlivých kultur jsou uvedeny v grafické podobě a doplněny o jednotlivé charakteristiky z hlediska počtu, pohlaví a původu. Podrobnější informace ohledně původu (mapa země, tabulka původů – kraje, města – jednotlivých korespondentů) se nachází v seznamu příloh C (a – ČR, b – Francie, c – USA).

VĚK, POHLAVÍ A PŮVOD KORESPONDENTŮ JEDNOTLIVÝCH ZEMÍ

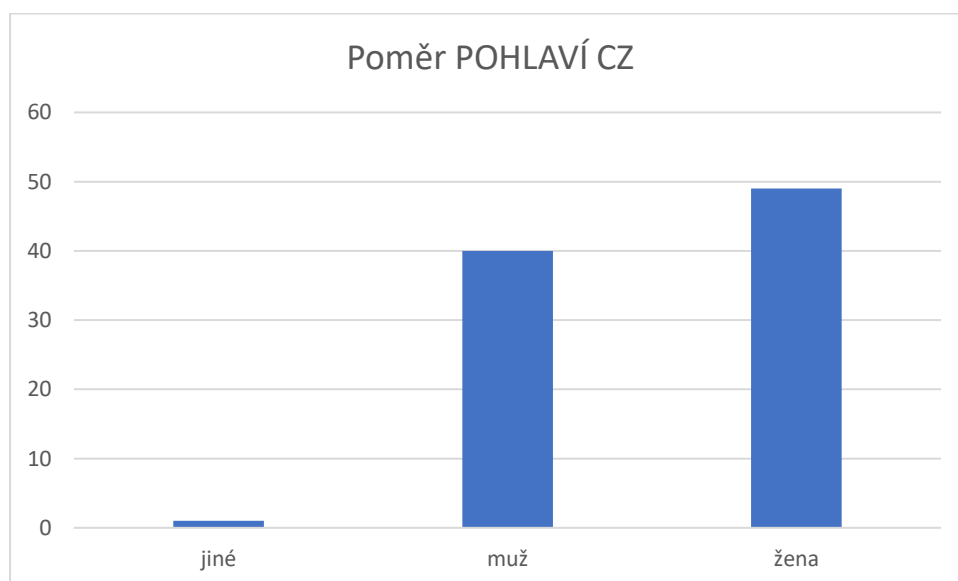
2.3.1. Charakteristika českého souboru respondentů

Věk a počet korespondentů ČR

Celkově se v českém souboru nacházelo 90 korespondentů. Minimální věk českých korespondentů byl 16 let, maximální 30 let, průměrný věk činil 20,41let.

Pohlaví korespondentů ČR

Graf číslo 1: Pohlaví korespondentů ČR

V českém vzorku korespondentů figurovalo 40 mužů, 49 žen a jeden korespondent uváděl jako pohlaví jiné.

Původ korespondentů ČR

Většina korespondentů pocházela z Prahy (62). 6 korespondentů bylo původem ze Středočeského kraje, 5 z Moravskoslezského kraje, 4 korespondenti pocházeli z Plzně, 3 z Vysočiny, 3 z Libereckého kraje, 2 z Ústeckého, 2 korespondenti byli původem z Brna, 2 z Jihočeského kraje a jeden korespondent byl ze Zlína (Zlínský kraj).

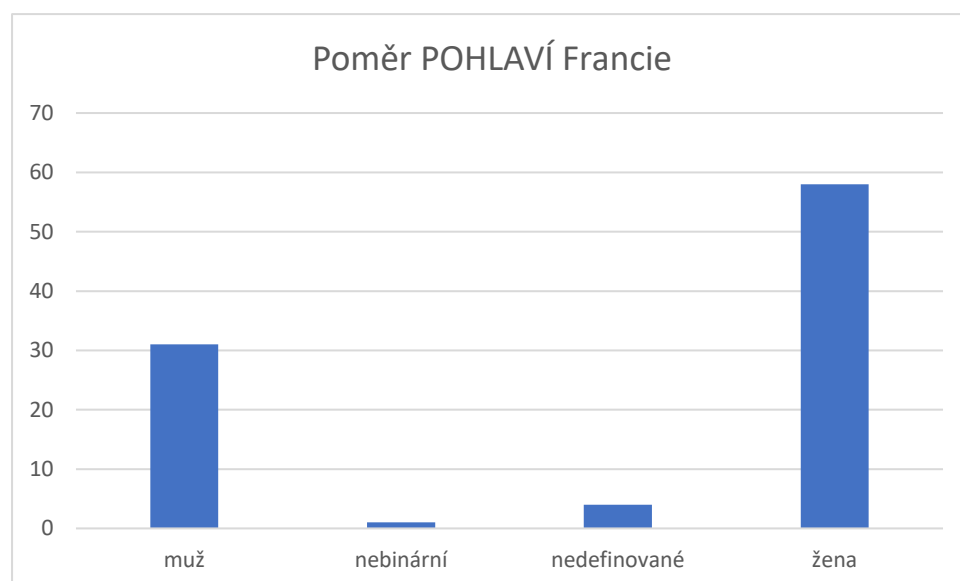
2.3.2. Charakteristika francouzského souboru respondentů

Věk a počet korespondentů Francie

Ve francouzském souboru se nacházelo celkově 94 korespondentů. Minimální věk u francouzských korespondentů byl 15 let, maximální 32 let a průměrný 22,56 let.

Pohlaví korespondentů Francie

Graf číslo 2: Pohlaví korespondentů Francie

Ve francouzském vzorku figurovalo 31 mužů, 58 žen, 4 korespondenti se identifikovali jako nedefinované pohlaví a jeden korespondent jako nebinární.

Původ korespondentů Francie

Francouzští korespondenti pocházeli z celé Francie. Řada korespondentů (23) uvedla jako místo narození pouze obecně Francii, dalších 18 pocházela přímo z hlavního města Paris, 4 korespondenti byli původem z regionu Ile de France, Z Bretagne odpověděli 3 korespondenti, z regionu Champagne 9 korespondentů, z oblasti Rhône alpes 7 korespondentů, z regionu Centre de France byli 2 uchazeči, z Picardie rovněž 2, z oblasti Pays de la Loire odpověděli 2 korespondenti, z Alsace také 2 korespondenti, z regionu Aquitaine 3 korespondenti, z Pyrenées se našel jeden korespondent a 3 pocházeli z Nord-Pas de Calais.

Samostatnou kategorii tvořili ostatní původy, které se týkali především korespondentů z Francouzského lycea pocházející z multikulturních rodin, které často mění svou lokalizaci. Nezřídka je jeden z rodičů i českého původu, což se rovněž odrazilo v další zkoumané oblasti primární pečující osoby, kde se vzorek korespondentů z lycea jasně lišil od vzorku francouzských korespondentů.

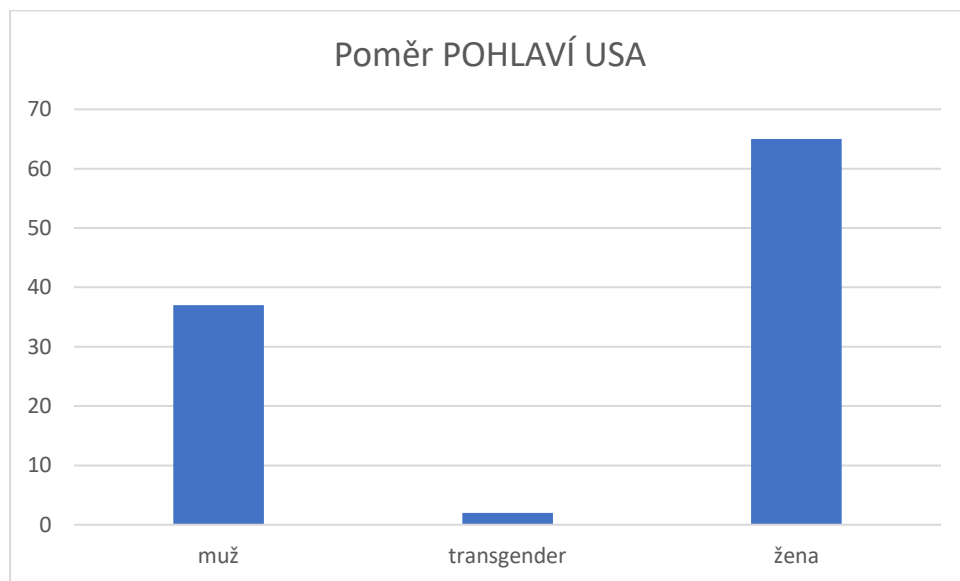
2.3.3. Charakteristika amerického souboru respondentů

Věk a počet korespondentů USA

Americký soubor byl nejobsáhlejší. Celkově na online dotazník odpovědělo 143 korespondentů, řada odpovědí ovšem nebyla validní, či neúplná. Z celkového počtu se dalo použít 104 dotazníků. Minimální věk u amerických korespondentů byl 18 let, maximální 33 let a průměrný 24,28 let.

Pohlaví korespondentů USA

Graf číslo 3: Pohlaví korespondentů USA

V americkém vzorku figurovalo 37 mužů, 65 žen, 2 korespondenti se identifikovali jako transgender pohlaví.

Původ korespondentů USA

Americký soubor je z hlediska původu velmi rozmanitý a korespondenti pocházeli z mnoha různých států. Nejvíce dotazovaných korespondentů z amerického online výzkumu pocházelo ze státu California (16), dále ze státu Texas (11) a na třetím místě z hlediska počtu korespondentů se nacházejí korespondenti ze státu New York (6). Ze států Florida, Kentucky, Virginia a Arizona pocházelo respektive 3 korespondentů, 2 pocházeli z North Carolina, Michigan, Maryland, Missouri, Indiana, Illinois a Washington. 1 korespondent byl zastupující původem za státy Ohio, Montana, Nebraska, Wisconsin, Pennsylvania, Missouri, Hawai, Iowa, Nevada, Minnesota, New Jersey a Delaware. 24 korespondentů uvedlo jako svůj původ pouze USA a posledních 9 korespondentů uvádělo jiný původ než americký. K těmto původům patřilo: Puerto Rico, El Salvador, Kuba, Německo, Ukrajina a také Jižní Korea a Čína.

Obzvláště u amerických korespondentů je otázka původu nejdůležitější z hlediska sociálních reprezentací a praktik týkajících se péče o dítě v raném dětství. Těmto jedinečnostem se věnuje otevřená otázka a její zpracování formou sociální reprezentace v poslední části výzkumného zpracování.

2.4. Předvýzkum

Před realizací vlastního rozsáhlého korelačního výzkumu byl realizován předvýzkum s americkými studenty z programu CIEE, kde jsem působila jako profesorka Kulturní psychologie před začátkem pandemie. Tato studie původně plánována nebyla, vznikla na základě reakcí studentů, když se dozvídali o délce mateřské a rodičovské dovolené v Čechách v rámci kurzu. Vzorek předvýzkumu činil 50 amerických studentů, plně informovaných o teorii attachmentu a emoční inteligenci. Věkové rozmezí těchto studentů se pohybovalo mezi 19-21 let. Korespondenti vyplnili krátký dotazník týkající se aktuálně pocíťované kvality attachmentu dle kategorického přístupu: bezpečná, dezorganizovaná, úzkostná, ambivalentní, dále stanovili hlavní citovou osobu a délku péče, kterou jim tato osoba v raném dětství poskytla. Tyto odpovědi byly korelovány s výsledky z dotazníku emoční inteligence MESA a jeho 4 kategoriemi: emotional awareness, emotional management, social emotional awareness a relationship management.

2.4.1. Popis výsledků z předvýzkumu

Výsledky předvýzkumu sloužily především k orientaci a lepšímu koncipování budoucího výzkumu. Získaná data však umožnila rovněž stručný náhled do specifity americké kultury ve vztahu k mateřství a potvrdila určité sociální reprezentace a trendy v americké společnosti:

Tabulka č.1: Hlavní citová osoba v raném dětství u amerických studentů

Pohlaví korespondenta	MATKA	OTEC	PRARODIČE	CHŮVA *	OSTATNÍ
muži	6	0	1	2	0
ženy	15	1	0	24	1 (nejstarší sestra)
Celkový počet	21	1	1	26	1

*Chůva: studenti v průběhu rozhovorů týkajících se výsledků udávali, že jejich chůvy byly většinou latinsko-amerického, či filipínského původu.

Tabulka č.2: Průměrná délka péče (mateřské, či rodičovské dovolené – pro americkou kulturu definováno jako péče)

Délka péče	MATKA	OTEC	PRARODIČE	CHŮVA *	OSTATNÍ
0-3 měsíce	5	0	0		0
3-6 měsíců	2	0	0		0
1 rok	2	1	1	8	0
3 roky a více	12	0	0	18	1 (nejstarší sestra)

Tabulka č.3: Pocitovaná kvalita attachmentu v časně dospělosti

Pohlaví	Secure attachment	Anxious/preoccupied	Fearful/avoidant	Dismissive/avoidant
muži	8	3	1	0
ženy	21	8	7	1
Celkem	29	11	8	2

Krátký souhrn zjištění: obecně možné nadhodnocení vlastních schopností (počet bodů dle rozmezí 0-24 slabší schopnosti, 25-34 norma, 34-40 nadměrné schopnosti):

1. social emotional awareness průměr: 35,6
2. Relationship management, průměr: 31,6
3. Emotional awareness, průměr: 28,8
4. Emotional management, průměr: 27,4

Korelace byla nalezena s délkou mateřské dovolené a vyšší skóre v oblasti emotional awareness a emotional management. Stručně výsledky studie byly studentům prezentovány a staly se zajímavých podkladem pro diskusi na téma možných kulturních faktorů – proč Američané dosahují vysokých skóre v social emotional awareness a nejnižších skóre v oblasti emotional management. Dle názorů studentů tímto důvodem byl obecný kulturní požadavek

na konformitu v sociálním projevu emocí, které ne vždy odpovídají aktuálnímu prožitku jedince.

2.4.2. Hlavní poučení z předvýzkumu pro disertační korelační výzkum

Realizace předvýzkumu a zkušeností z ní získané umožnily zmapovat určité vedlejší faktory a upřesnit kritéria budoucího korelačního výzkumu:

- Kategoriální přístup v měření kvality attachmentu se neosvědčil – bylo potřeba najít jednotnou, standardizovanou metodu pro měření citové vazby. Kategoriální přístup byl tedy nahrazen dimenzionálním přístupem.
- Dotazník je nutné adaptovat na daný kulturní systém péče, který korespondent může pojmout v tom správném smyslu.
 - o USA: země, kde pojem mateřská/rodičovská dovolená je většinou lidem neznámý, tento pojem byl dotazníku nahrazen termínem: délka péče primární osoby.
 - o Francie: dle zvyků je nutné rozlišovat institucionální péči a chuť, délka mateřské dovolené není porovnatelná s českými poměry.
 - o Do prvotní otázky na primární citovou osobu je potřeba začlenit i další možnosti: sourozenci a prarodiče.
 - o Informovanost korespondentů zkresluje odpovědi, dotazníky vytvořené k účelům korelační studie tedy nesly obecný název „vztahy“. Korespondenti také neodpovídali konkrétně na pocíťovanou kategorii attachmentu, nýbrž odpovídali pouze na konkrétní otázku z dotazníku ECR-RS.

2.4.3. Ověřování vhodnosti retrospektivního přístupu v předvýzkumu

Dalším důležitým bodem, který byl předmětem zkoumání v předvýzkumu, byla otázka retrospektivity – je možné retrospektivně vnímat kvalitu attachmentu? Metody vývojové psychologie jsou: *pozorování přírodní*, *experimentální* – longitudinální, příčný (cross section – Wechsler, retrospektivní (anamnestický – Bowlby). Dle poznámek Sigmunda Freuda (1916) je retrospektivita zavádějící, jelikož jedinec nabývá dojmu, že se jedná o jeden souvislý příběh, do kterého rekonstruujeme faktory, které se jeví jako zřejmé, ve skutečnosti tomu tak možná nebylo. Bowlby (210, str. 313–315) na téma retrospektivity podotýkal, že „na pocit bezpečí ve

vztahu je nejlepší nahlížet jako na vyvrcholení historie připoutanosti člověka, spíše než na reflexi jeho raných zkušeností samotných. Tyto rané zkušenosti jsou považovány za důležité, ne proto, že určují osud člověka, ale proto, že poskytují základ pro další zkušenosti.“

Jak již bylo uvedeno v teoretické části, primární citová osoba a kvalita citového vztahu se v průběhu života jedince mohou měnit a souvisí s řadou dalších faktorů. Studenti z předvýzkumu jako jedním z hlavních faktorů uváděli například vývoj tohoto vztahu v pubertě. Retrospektivně zkoumat délku rané péče a následnou kvalitu citového vztahu a emoční inteligenci dává smysl z hlediska vědeckého na základě jasně definovaných proměnných, vyžaduje ovšem i začlenění kvalitativního aspektu, který bere ohled na další faktory. Tento kvalitativní aspekt byl ve výzkumu zohledněn začleněním otevřené otázky.

2.5. Výsledky výzkumu a jejich reflexe a interpretace

Psychologie vnímá člověka jako *bio psycho sociální bytost* a tato práce bere v potaz všechny tyto aspekty a přináší ještě další faktor – kulturu. Tato disertační práce zkoumá výzkumné téma v tomto ohledu, ale dodává k celku ještě další dimenzi a tou je kultura. **Ve studii figurují tři naprosto odlišné kultury, v souvislosti s mateřskou a rodičovskou dovolenou.** Cílem první výzkumné části je tyto odlišnosti představit, popsat prostřednictvím aktuálních dat z datové analýzy vědeckých databází. Těmito kulturami jsou: **USA** (není žádná oficiální mateřská, pouze v některých státech je 6-12 týdnů neplacené mateřské, pokud žena pracuje pro firmu, kde je minimálně 50, či více zaměstnanců, dle Family and Medical Leave Act z roku 1993 FMLA), **Francie** (od roku 1946 bylo stanoveno 14 týdnů (6 týdnů před porodem a 8 po porodu) od roku 1980 bylo prodlouženo na 16 týdnů, kdy žena dostává 100% své výplaty. Od 3. dítěte se tato délka prodlužuje na 26 týdnů (zajímavý fakt o daňových úlevách od 3. dítěte). Dále má rodič možnost jít na rodičovskou dovolenou až jeden rok, kdy částka se pohybuje mezi 250 až 400 Euro.) a **ČR** (mateřská dovolená trvá 28týdnů, posléze rodičovská dovolená, která může trvat až 4 roky. Mohou nastoupit i otcové nebo se střídat s matkou).

2.5.1 Datová analýza interkulturní situace v mateřství

Prvním krokem v systemickém přístupu, který se tato práce snažila následovat je orientačně výzkumný. Datová analýza je mostem mezi hlavním tématem attachmentu a emoční inteligencí a umožňuje porovnání řady aktuálních dat, které se týkají již zmíněné sociální reprezentace a hodnoty mateřství ve třech zde zkoumaných kulturách. Za účelem hledání odpovědí na výše zmíněné otázky a získání přehledu o zkoumaném tématu tvoří první metodologickou část tohoto výzkumu orientační výzkum. Tento výzkum má sloužit k orientaci a deskripci tematiky a mapovat aktuální trendy ve světě v souvislosti s mateřskou dovolenou a ranou péčí o děti. Prostřednictvím datové analýzy z mezinárodních databází se na základě nálezů posléze mohla konat hloubková sondáž v oblasti skutečných praktik jednotlivců, jejich postupů a názorů týkajících se péči o dítě v raném dětství a tyto poznatky porovnat. Datová analýza odpovídá na následující otázky: jak se změnila délka mateřské dovolené za posledních 100 let, v jakých zemích mají i muži nárok na otcovskou dovolenou, jaké podpůrné systémy a instituce byli vybudovány k zajištění péče o nejmladší děti, změnila se společenská hodnota mateřské dovolené?

Výzkumné otázky v souvislosti s datovou analýzou

VO1: Jak se sociální reprezentace mateřství vyvíjela historicky?

VO2: Jaká je délka mateřské dovolené v jednotlivých kulturách?

VO4: Jaký je tradiční způsob péče o děti v dané kultuře?

VO3: Jaké jsou aktuální trendy v péči o děti ve zkoumaných kulturách?

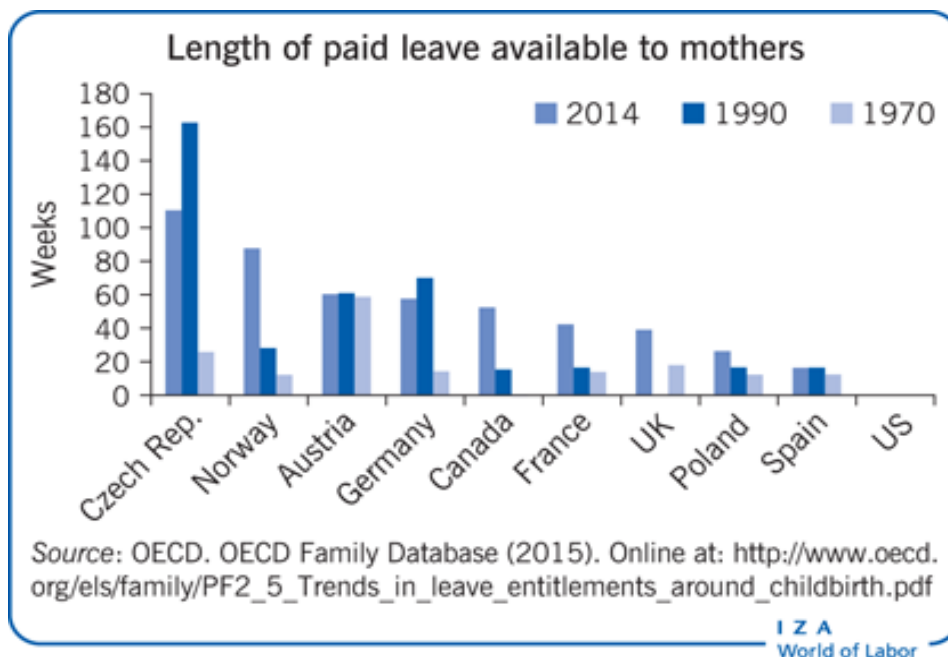
Historický vývoj sociální reprezentace mateřství.

Z historického hlediska mateřství nebylo vždy tím, čím se stalo dnes – jednou z možností, jak žena může naplnit svůj život. Ženy byly po staletí vyčleněny z profesního života a čelily mnoha předsudkům, pokud odbočily ze své tradiční role. V mnoha kulturách domácí prostředí bylo jediné, ve kterém se žena mohla pohybovat, péče o děti byla jedinou možnou přijatelnou životní náplní pro ženy. Feministická hnutí z dvacátého století napomohla

ke změnám sociální reprezentace ženy a její roli jako matky (Fischera, 1986). Ačkoliv přetrvávají rozdíly v jednotlivých aspektech života žen a mužů, ženy mají nyní svobodnou volbu se rozhodnout mezi vlastní kariérou, či péčí o dítě a mohou se i o péči dítěte s mužem dělit. Tento trend byl dále podporován politickými a sociálními podpůrnými strukturami, které by ženám tuto volbu měli usnadnit. Z historického spektra jsou zaznamenány velké rozdíly mezi jednotlivými zeměmi v těchto ustanoveních týkajících se placené mateřské dovolené.

První zemí, která zavedla placenou mateřskou dovolenou, bylo Norsko již v roce 1909 a následně Německo v roce 1911. V Čechách byla mateřská dovolená zavedena v roce 1928, ve Francii v roce 1946 a ve Spojených Státech tato struktura stále není jednotně disponibilní pro rodiny. Doplňující informace ohledně historického vývoje se nachází v grafické podobě v příloze C (d).

Graf č. 4: historický vývoj a délka mateřské dovolené v interkulturním porovnání⁴

Dle databází OECD zaměřujících se na rodinné hodnoty a praktiky jsou patrné historické změny z hlediska placené mateřské dovolené v jednotlivých zemích v rozmezí posledních 50

⁴ Source: <https://wol.iza.org/articles/parental-leave-and-maternal-labor-supply/long>

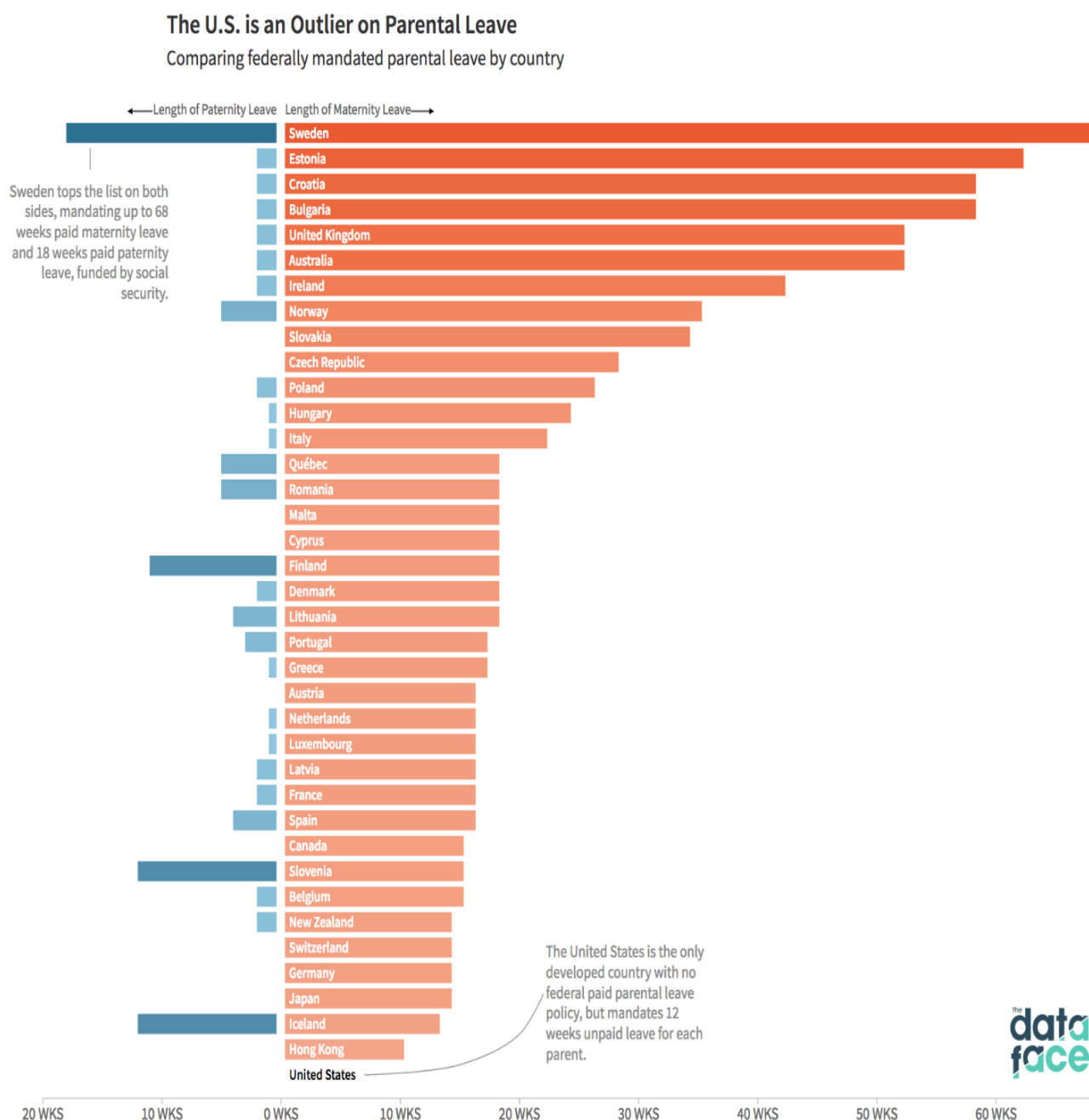
Překlad: délka přístupné placené mateřské dovolené pro ženy v týdnech.

let. Obraz ukazuje aktuální trendy ve vývoji poskytované délky mateřské dovolené v týdnech. Česká republika je v tomto ohledu na vedoucím místě, Francie se nachází mezi Kanadou a Anglií a Spojené Státy Americké bez jediného týdne placené dovolené.

Délka mateřské dovolené v jednotlivých kulturách

Délka placené mateřské dovolené je celkově ve světě velmi variabilní. Nejdelší placenou mateřskou dovolenou disponuje Švédsko, kde rodiče mají k dispozici 68 týdnů mateřské dovolené a 18 týdnů otcovské dovolené. Z východních zemí má nejdelší mateřskou dovolenou Bulharsko, které nabízí 410 dní, stejně tak Chorvatsko. Česká republika se nachází z hlediska světového žebříčku na 10. místě, mezi Polskem a Slovenskem. Francie se umístila na 27. místě a matkám hradí 16týdnů dovolené (6týdnů před a 10 po porodu). Zvláštností ve francouzském systému je i skutečnost, že se toto právo vztahuje i na partnery stejného pohlaví. Spojené Státy Americké jsou na posledním místě a stále postrádají jednotný koncept řešení situace péče o děti po porodu.

Graf č. 5: délka placené rodičovské dovolené ve světě v týdnech⁵

⁵ Source: <https://i.redd.it/0z0erov4xs01.png>

Překlad: Spojené státy nemohou konkurovat s ostatními v souvislosti s rodičovskou dovolenou. Délka federálně nařízené rodičovské dovolené dle zemí. Délka otcovské a mateřské dovolené v týdnech. Švédsko je na prvním místě nabízející až 68 týdnů mateřské a 18 týdnů otcovské placené dovolené. Spojené Státy jsou jedinou vyvinutou zemí, kde neexistuje žádná federálně podpořená rodičovská dovolená, ale kde existuje mandát na 12 týdnů neplacené mateřské dovolené.

Dle výzkumného institutu Eurostat, který zkoumá společenské trendy a sociální reprezentace pro Evropskou unii byla v Evropě z celkových 15,5 miliónů dětí polovina v péči rodičů. Tento rozsáhlý výzkum byl veden v roce 2016 a publikován 15 května k příležitosti mezinárodního dne rodin. Výzkum ukázal, že rodiny se uchylují k různým způsobům péče o své děti do 3 let: zastupují roli pečující rodiny sami, oslovují jesle a jiné soukromé instituce (kterých je dle výzkumu v Evropě stále nedostatek), zaměstnávají certifikované i necertifikované chůvy (formální způsoby péče), či zapojují prarodiče, sousedy, sourozence a kamarády (neformální způsob péče). Většina rodičů kombinuje formální a neformální způsoby péče. Pouze 28 % procent z evropských dětí frekventovala alespoň částečně formální, institucionální struktury. Ve Francii bylo celkových 41 % v péči rodičů a 40 % využívala formálních struktur. V České republice byla 60 % procent dětí v péči rodičů a pouze 5 % navštěvovala jesle, či jiné zařízení zaměřené na ranou péči o děti. Vývoj institucionální péče v raném dětství je v zemích Evropské unie velkým tématem a předmětem debaty. Veliké rozdíly jsou i mezi jednotlivými členskými státy, jak naznačuje mapa v přílohách. Nejvyšších hodnot dosahuje Bulharsko (73 % procent dětí v péči rodičů), dále Lotyšsko (70 %), Maďarsko a Slovensko (68 %). Naopak nejnižší proporce dětí v péči rodičů a institucionalizovaných je v Holandsku (23 %), Portugalsku (27 %) a Dánsku (30 %). Doplňující informace ohledně historického vývoje se nachází v grafické podobě v příloze C (e).

V roce 2002, během summitu v Barceloně, si členy Evropské unie stanovily jasná kritéria týkající se dostupnosti zařízení pro péči o děti v raném období. Cílem bylo:

- poskytnout 90 % institucionální péče pro děti mezi 3 rokem a povinnou školní docházkou.
- poskytnout alespoň 33 % institucionálních zařízení pro děti pod 3 rokem.

K tomuto účelu jsou nadále shromažďována data a měřen posun v dosažení cílů. Výzkum evropského statistického ústavu z roku 2015 porovnával poměr dostupnosti institucionálních zařízení v zemích Evropské unie pro děti pod 3 rokem života.⁶

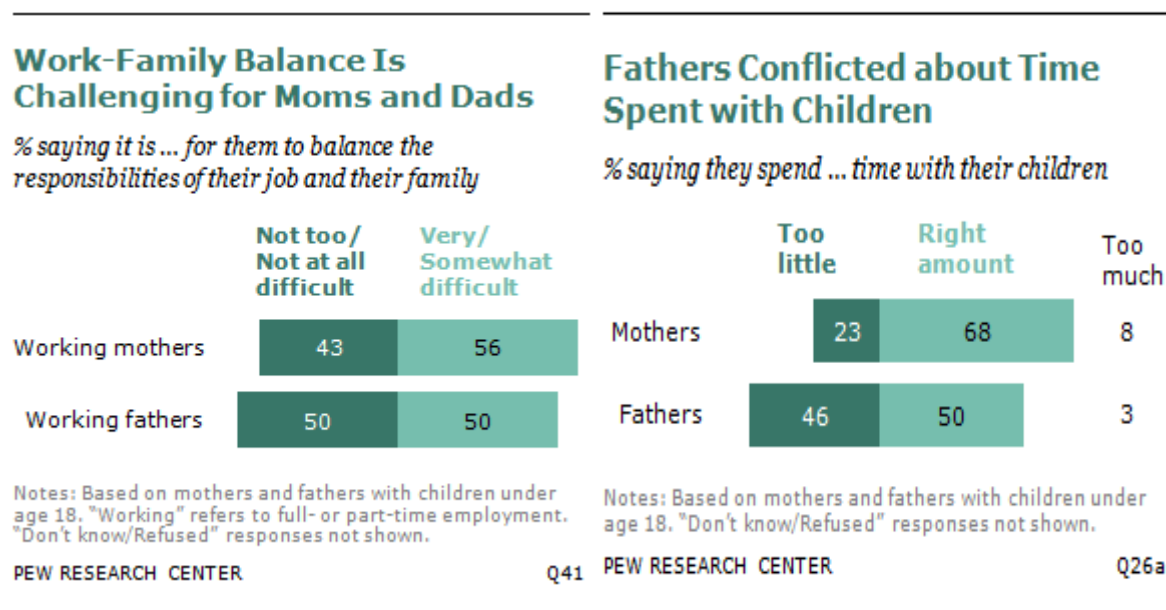
⁶ Source : https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/ilc_ca_esms.htm

Stanovené cíle na summitu v Barceloně nebyly dosaženy na celkovém území Evropské unie, ale některé evropské státy, jako například právě Francie tyto cíle již přesáhla. Celkovou motivací těchto cílů je snaha o prevenci izolace žen v domácím prostředí a jejich začlenění do pracovního a profesního života.

Aktuální trendy v péči o děti ve zkoumaných kulturách

Představa pracující ženy/matky je obecně společensky podporována, realizace tohoto paralelního modelu v praxi ovšem není vždy jednoduchá. Ženy se mohou dostávat do psychického vypětí v okamžiku, kdy jsou staveny před rozhodnutí, zda je prioritní strávit co nejvíce času s dítětem, či budovat osobní kariéru. V potaz musí brát i ekonomickou situaci rodiny a celkovou dostupnou sít' institucí péče o dítě. Dle průzkumů realizovaných s americkými korespondenty na toto téma aktuální trendy ukazují, že mezi matkami dětí pod 18 let by 20 % preferovaly práci na plný úvazek v roce 2007, v roce 2012 plný úvazek preferovalo již 32 % matek. Obecně se v realizovaném výzkumu Pew Research (2012) na základě 2511 korespondentů zjistila rozpolcenost v názoru, co je pro dítě nejlepší. Pouze 16 % sdělovalo, že je dobře pro dítě, aby matka pracovala na plný úvazek. Většina, 42 %, byla toho názoru, že matka by měla pracovat pouze na částečný úvazek. Třetina amerických korespondentů se přikláněla k tomu, aby matka zůstala doma stále a pečovala pouze o dítě. Další Pew research realizovaný prostřednictvím telefonických rozhovorů se 124 000 korespondenty se zaměřoval na vnímání složitosti vyvážení mezi péčí o dítě a prací. Více, než polovina (56 %) žen zmínila, že je pro ně složité ladit pracovní a rodinné povinnosti. 23 % žen vnímala, že tráví s dětmi málo času.

Obraz č. 3: Vyvážení práce a času s dítětem, dostatek času s dítětem. ⁷

Gesis Leibnitz institute for social sciences provádí rozsáhlé studie evropských hodnot, nadnárodní a longitudinální výzkumné programy zaměřené na to, jak Evropané přemýšlejí o rodině, práci, náboženství, politice a společnosti. Průzkum se opakuje každých devět let ve stále větším počtu zemí, poskytuje přehled o myšlenkách, přesvědčeních, preferencích, postojích, hodnotách a názorech – ve zkratce o sociálních reprezentacích občanů v celé Evropě. Výsledky analyzovaných studií, které se týkali tématu rodiny, mateřské dovolené a péče o děti ve Francii naznačují, že rodinná struktura se narozením prvního dítěte výrazně změní a tendence k tradičnímu modelu, kdy se o dítě stará matka stále přetrvávají (výzkum realizovaný v roce 2016). Ačkoliv se postavení a role ženy obecně ve společnosti změnila, stále přetrvává přesvědčení, že je hlavně její úlohou se o děti starat (Le Goff, Lévy, 2016). ⁸

⁷ Source: <https://www.pewresearch.org/social-trends/2013/03/14/modern-parenthood-roles-of-moms-and-dads-converge-as-they-balance-work-and-family/>

Překlad: balanc mezi prací je náročný pro matky a otce, kolik procent vypovídá o náročnosti vyvážení mezi prací a rodinou. Tmavě zelené: vůbec není náročné, není moc náročné. Světle zelené: velmi, trochu náročné. Pracující matky a pracující otcí. Otcové v konfliktu mezi časem tráveným s dítětem, kolik procent tráví...čas s dítětem. Tmavě zelené: příliš málo. Světle zelené: akorát. Bílé: příliš. Matky, otcové.

⁸ Source: GESIS-Suche: EVS Trend File 1981-2017

2.5.2. Korelační výzkum

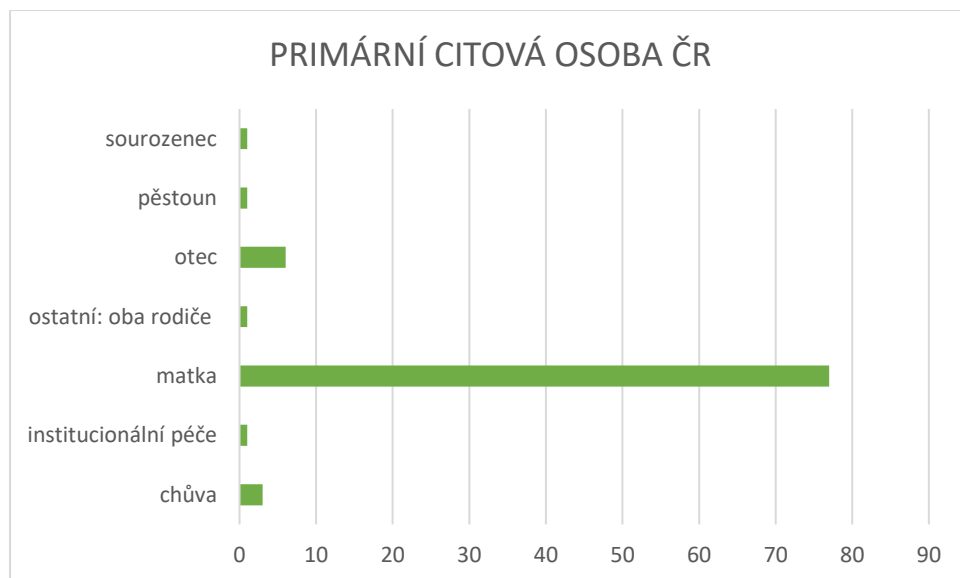
Korelační výzkum se jevil jako nejvhodnější výzkumnou metodou pro tento druh studie, jehož cílem nebyla kauzalita, ale mapování souvislostí a vztahů mezi jednotlivými proměnnými. V první části jsou vysvětlovány postupy při sběru dat a zajištění etiky výzkumu, dále jsou představeny charakteristiky výzkumného vzorku pro každou zemi a v poslední řadě konkrétní výsledky korelační analýzy, ANOVY, lineární regrese a Tukeyho post testu. Finální výzkumná část uvádí konkluze ohledně jednotlivých hypotéz a představuje kvalitativní výsledky týkající se sociální reprezentace mateřství.

Nejprve jsou prezentována deskriptivní data, která porovnávají primární citovou osobu mezi jednotlivými kulturami a délku primární péče. V druhé části je uvedeno interkulturní porovnání mezi průměrnými hodnotami jednotlivých zemí a kritérií vyhýbavosti a úzkostnosti k citovým osobám. Vzhledem k nerovnému počtu v jednotlivých vzorcích jsme nepracovali s hrubým součtem hodnot, ale s průměrným. Stejný postup byl zvolen pro interkulturní porovnání průměrných hodnot výše v jednotlivých kategoriích emoční inteligence. Další část se věnuje analýze výsledků korelačního výzkumu a ověřování hypotéz.

PRIMÁRNÍ CITOVÁ OSOBA V INTERKULTURNÍM POROVNÁNÍ

Primární citová osoba českých korespondentů

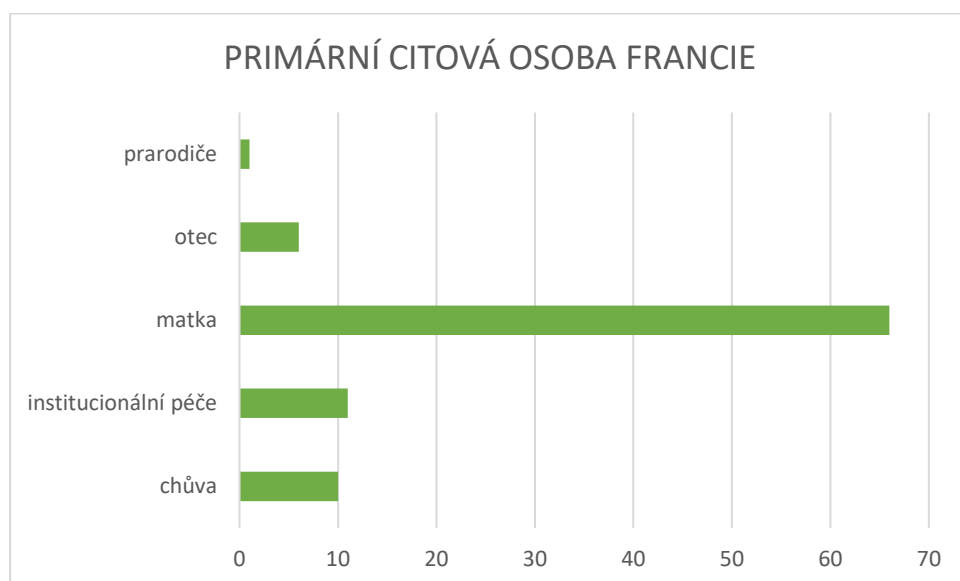
Graf číslo 6: Primární citová osoba ČR

U českých korespondentů byla hlavní primární citová osoba matka (77 z 90). Otcové se vyskytovali jako primární citová osoba pouze minimálně (6 z 90). Další citové osoby jsou okrajové a spíše výjimečné: chůva (3), oba rodiče, pěstoun, sourozenec a institucionální péče se vyskytovali pouze jedenkrát.

Primární citová osoba francouzských korespondentů

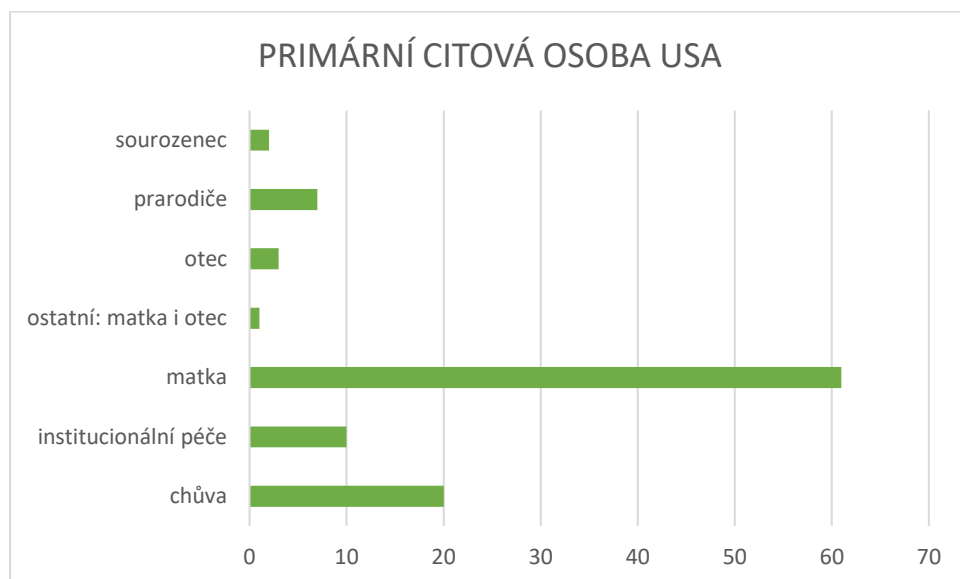
Graf číslo 7: Primární citová osoba Francie

U francouzských korespondentů byla většina rovněž v péči matky (66 z 94), tyto výsledky je ovšem potřeba interpretovat s ohledem na dva faktory: jednak délku péče primární osoby (viz další podkapitola) a dále s exkluzí adolescentních korespondentů z Francouzského lycea (celkem 20 z celkových 94 korespondentů), kteří jsou impregnovány i českou kulturou a mají jako hlavní citovou osobu matku (matky ve francouzském lyceu většinou nepracují, ale věnují se dětem). Počet institucionální péče (11) a péče chůvy (10) je značně vyšší než u českých korespondentů. Počet korespondentů, kteří měli jako primární osobu otce (6 z 94), je stejný jako u českého vzorku.

Primární citová osoba amerických korespondentů

Graf číslo 8: Primární citová osoba USA

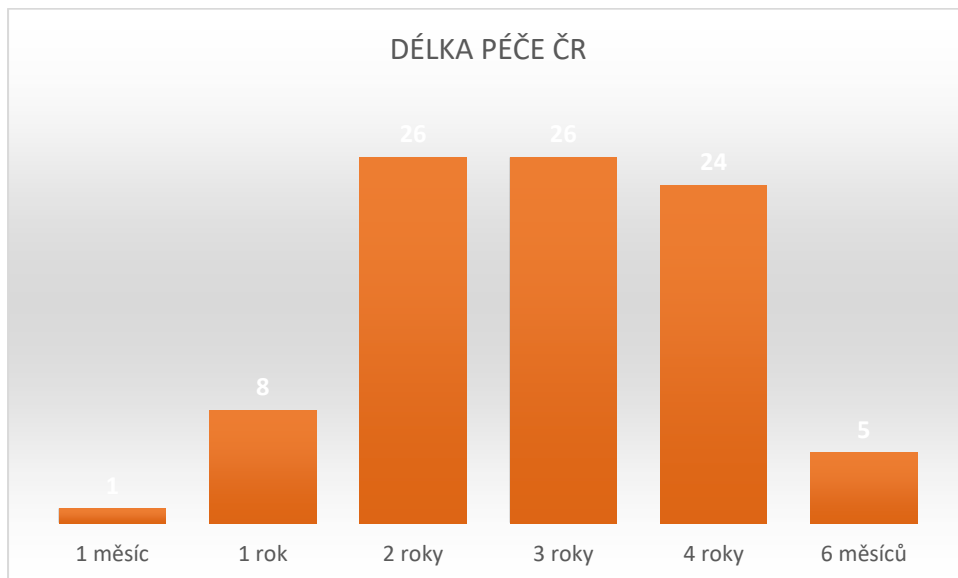

I američtí korespondenti měli jako primární citovou osobu ve většině matku (61 z celkových 104) i zde se ovšem velmi liší od českých korespondentů z hlediska délky péče, viz další kapitola. Značný podíl korespondentů (20 ze 104) uváděl jako primární citovou osobu chůvu, k zohlednění je také počet institucionální péče (10) a péče prarodičů (7). Péče sourozence (2) a péče obou rodičů (1) se vyskytují pouze okrajově.

DÉLKA PRIMÁRNÍ PÉČE V INTERKULTURNÍM POROVNÁNÍ

Délka primární péče u českých korespondentů

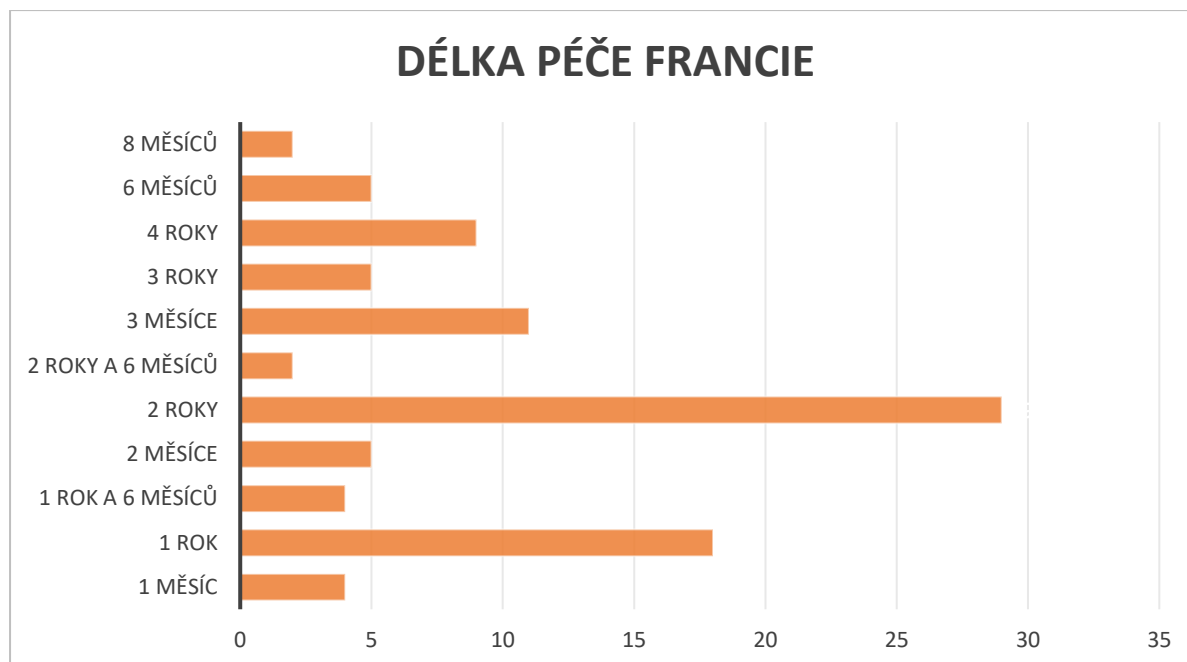
Graf číslo 9: Délka péče ČR

Nejnápadnější charakteristikou českého výzkumného vzorku je vyváženost v délce primární péče, která jasně reflektuje české specifikum a sociálně-tradiční systém hlídání dětí po narození, kde matka s dítětem zůstává v průměru 2-4 roky (čtvrtina korespondentů 4 roky, další čtvrtina 3 roky a třetí čtvrtina 2 roky).

Délka primární péče u francouzských korespondentů

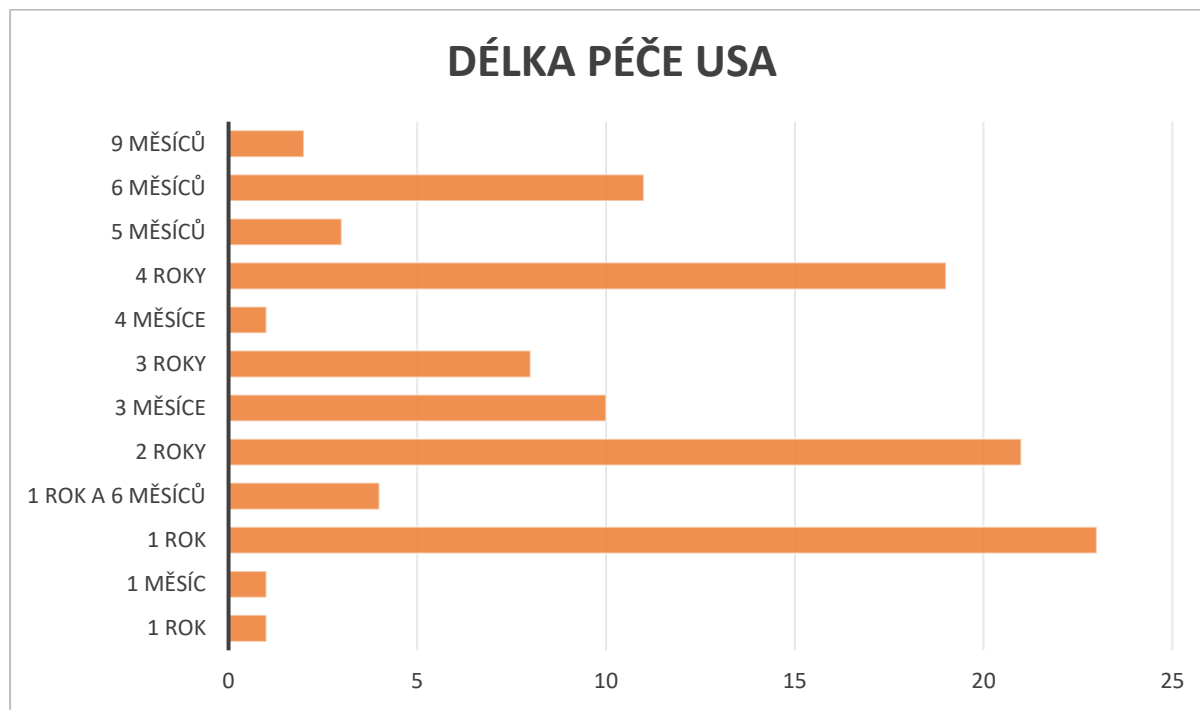
Graf číslo 10: Délka péče Francie

U francouzského výzkumného vzorku figuruje počet 3 a 4leté péče pouze okrajově a primární citovou osobou v těchto případech nebyla pouze matka (převážně opět u korespondentů z Francouzského lycea), ale chůva, či instituce. Většina korespondentů (29) uváděla 2 roky, jako délku péče, byla ovšem hlídána také v institucionální péči nebo chůvou. Tak tomu bylo i u korespondentů, kteří uváděli 1 rok délky péče. Korespondenti, kteří uváděli délku 1 měsíc, 2 měsíce, 3 měsíce a 6 měsíců, měli jako primární osobu matku, okrajově také otce nebo prarodiče.

Délka primární péče u amerických korespondentů

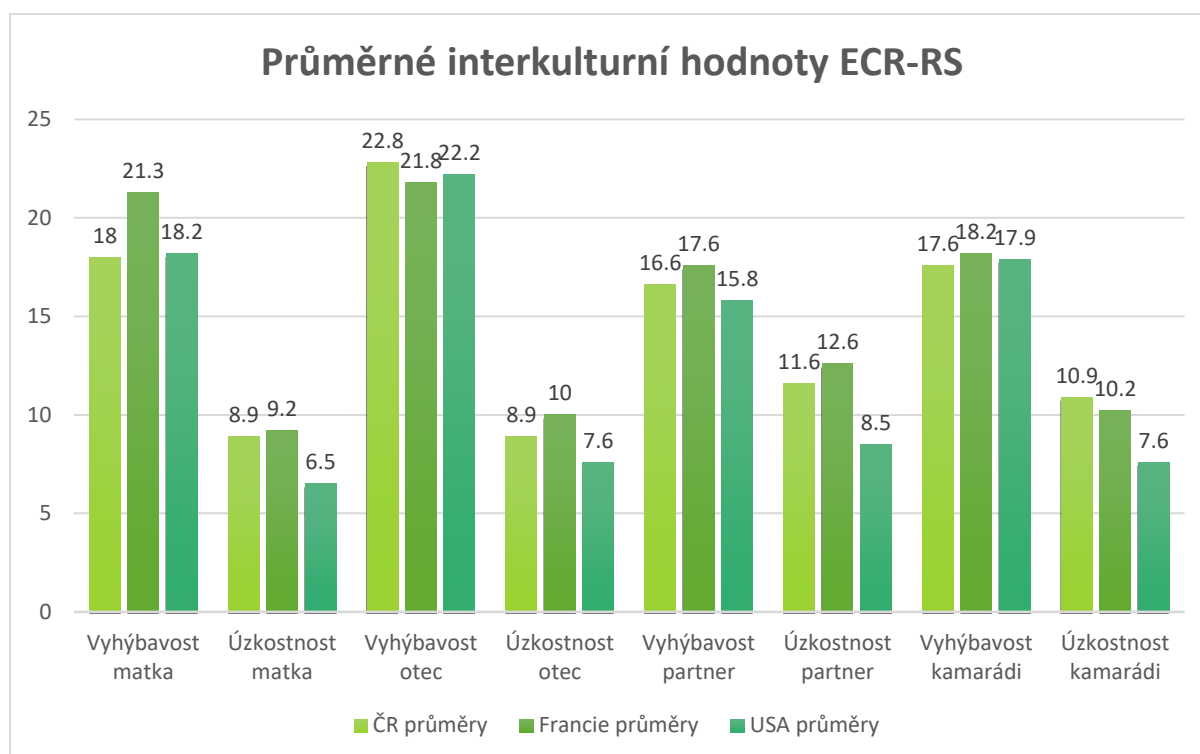
Graf číslo 11: Délka péče USA

Největší variabilita se nacházela u amerického výzkumného vzorku z hlediska porovnání primární citové osoby a délky péče. Z 19 korespondentů uvádějících 4 roky mělo 14 jako primární citovou osobu matku (většina z nich byla jihoamerického nebo kubánského původu), o další se staral otec nebo prarodiče. U korespondentů, kteří uváděli 3 roky, byla hlavní pečující osoba chůva (7 z 8). Počet korespondentů, u kterých byla primární délka péče 2 roky, 1,5roků a jeden rok byl poměr instituce/matka/chůva ve většině případech vyvážený. Nejčastěji figurovala jako hlavní citová osoba matka, a to v případě délky péče 3měsíce, 5 a 6 měsíců; okrajově zde figuroval i otec, prarodič, či sourozenec.

Celkové interkulturní porovnání průměrů vyhýbavosti a úzkostnosti

Graf číslo 12: Porovnání průměrných hodnot vyhýbavosti a úzkostnosti směrem k citové osobě

K explanaci výsledků je potřeba osvětlit měřené hodnoty v dotazníku ECR-RS:

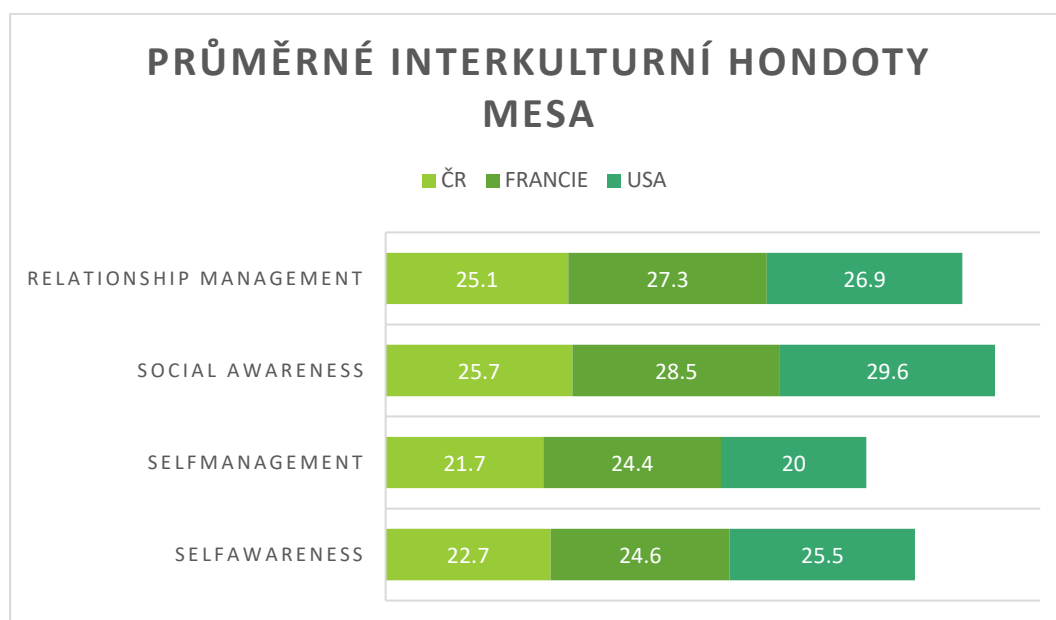
- Maximální hodnota vyhýbavosti: 42, minimální hodnota vyhýbavosti: 6
- Maximální hodnota úzkostnosti: 21, minimální hodnota úzkostnosti: 3
- Čím vyšší skóre, tím vyšší vyhýbavost, či úzkostnost

Nejvyšší průměrnou hodnotu v oblasti vyhýbavosti měli francouzští korespondenti (21.3 z celkově možných 42, při čemž platí pravidlo, že čím nižší skór, tím nižší vyhýbavost. Česko a USA dosahovali v průměru kolem 18. Úzkostnost ve vztahu k matce byla rovněž nejvyšší u francouzských korespondentů (9.2 z celkově možných 21), tento skór se tolik nelišil od českého vzorku (8.9). Nejnižší byla úzkostnost překvapivě u amerických korespondentů (6.5). U otců dosahovali nejvyšší vyhýbavosti čeští korespondenti (22.8) s nepříliš velikým rozdílem u amerického vzorku (22.2), francouzští korespondenti zde vykazovali nejnižší vyhýbavosti (21.8). Naopak tomu bylo u úzkostnosti, kde nejvíc úzkostný průměr měli Francouzi (10) a nejnižší naopak Američané (8.9). Češi se nacházeli mezi nimi (8.9 průměr).

Směrem k partnerovi výsledky obecně ukazují menší vyhýbavost, ale vyšší úzkostnost. Nejmenší vyhýbavosti dosahovala Francie (17.6), dále Česko (16.6) a posléze USA. V úzkostnosti směrem k partnerovi opět vedla Francie (12.6), posléze Česko (11.6) a velmi nízkou úzkostnost měla Amerika. Vyhýbavost u kamarádů byla nejvyšší u francouzského vzorku (18.2) a podobná u Česka (17.6) a Ameriky (17.9). Úzkostnost směrem ke kamarádům uváděli jak nejvyšší naopak čeští korespondenti (10.9), posléze francouzští korespondenti (10.2) a nejnižší američtí korespondenti (7.6).

Celkové interkulturní porovnání průměrů skóre emoční inteligence

Graf číslo 13: Porovnání průměrných hodnot emoční inteligence

K explanaci výsledků je potřeba osvětlit měřené hodnoty v dotazníku MESA:

- nejnižší možná hodnota 0, nejvyšší možná hodnota: 40
- čím vyšší skóre, tím vyšší schopnosti

V kategorii uvědomování si vlastních emocí (selfawareness) dosahovali nejvyšších průměrných hodnot američtí korespondenti (25.5), posléze francouzští korespondenti (24.6) a posledně čeští korespondenti. V kategorii zvládnání vlastních emocí (selfmanagement) dosahovali nejvyšších hodnot francouzští korespondenti (24.4), dále čeští korespondenti (21.7) a poslední byli američtí korespondenti s průměrných skóre 20. V kategorii sociálních dovedností (social awareness) byli nejsilnější Američané (29.6), dále Francouzi (28.5) a

naposled Češi (25.7). V poslední kategorii vztahů (relationship management) tomu bylo v posloupnosti stejně, USA (26.9), FR (27.3) a ČR (25.1).

2.5.3. Výsledky testování hypotéz

Výše uvedené výsledky jsou překvapivé a nekorespondují s původními předpoklady studie, že delší mateřská dovolená znamená v dospělosti nižší vyhýbavost a úzkostnost ve vztazích a vyšší emoční inteligenci. K ověření skutečných měřených proměnných bylo tedy nutné postoupit hloubkovou statistickou analýzu a pracovat s proměnnými z několika úhlů.

STATISTICKÁ ANALÝZA DAT

Rozdíl mezi zeměmi v úzkostnosti a vyhýbavosti – ANOVA

V tabulce níže je výstup z ANOVY, kde jsou porovnávány hodnoty vyhýbavosti a úzkostnosti mezi třemi skupinami – zeměmi. Nulová hypotéza je ve všech případech “rozdíl v průměru porovnávané proměnné mezi každými dvěma skupinami je 0”. Ve většině případů se dá tato hypotéza zamítnout na p-hodnotě 0.05, někde i 0.001. V úzkostnosti jsou signifikantní rozdíly všude, u vyhýbavosti pouze u matky.

Tabulka číslo 4: ANOVA – rozdíl mezi zeměmi a úzkostností, vyhýbavostí

		ANOVA				Sig.
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	
VYHÝBAVOST MATKA	Between Groups	702.743	2	351.371	4.598	.011
	Within Groups	21165.654	277	76.410		
	Total	21868.396	279			
ÚZKOSTNOST MATKA	Between Groups	438.978	2	219.489	8.778	.000
	Within Groups	6926.608	277	25.006		
	Total	7365.586	279			
VYHÝBAVOST OTEC	Between Groups	376.110	2	188.055	2.010	.136
	Within Groups	25911.876	277	93.545		
	Total	26287.986	279			

ÚZKOSTNOST OTEC	Between Groups	286.911	2	143.455	5.195	.006
	Within Groups	7649.086	277	27.614		
	Total	7935.996	279			
VYHÝBAVOST PARTNER	Between Groups	155.622	2	77.811	1.109	.331
	Within Groups	19438.878	277	70.176		
	Total	19594.500	279			
ÚZKOSTNOST PARTNER	Between Groups	898.574	2	449.287	15.493	.000
	Within Groups	8033.011	277	29.000		
	Total	8931.586	279			
VYHÝBAVOST KAMARÁDI	Between Groups	15.430	2	7.715	.122	.885
	Within Groups	17519.567	277	63.248		
	Total	17534.996	279			
ÚZKOSTNOST KAMARÁDI	Between Groups	659.874	2	329.937	12.166	.000
	Within Groups	7511.951	277	27.119		
	Total	8171.825	279			

Analýza ANOVA sloužila k nalezení signifikativních rozdílů mezi proměnnými. Tabulka níže ukazuje, u kterých proměnných se signifikativní rozdíl objevuje a jak je významný prostřednictvím Tukeyho post-testu. Tukey pro každou proměnnou porovnává každou zemi s každou další zemí, např. první dva řádky popisují odhadnutý rozdíl v průměrech vyhýbavosti matky mezi Českem a Francií (první řádek) a mezi Českem a USA (druhý). Interpretace v tomto případě je, že mezi vyhýbavostí českých (0) a amerických (2) matek signifikantní rozdíl není, zatímco francouzské matky mají o přibližně 3 body vyhýbavosti více než české a americké. Americké matky jsou o 2.5 bodu méně úzkostné než české a francouzské.

Tabulka číslo 5: MULTIPLE COMPARISONS – rozdíl mezi zeměmi a úzkostností, vyhýbavostí

Multiple Comparisons

Tukey HSD

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Dependent Variable	(I) zeme	(J) zeme	Mean Diffe- rence (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
VYHÝBAVOST MATKA	ČR	Francie	-3.326*	1.310	.031	-6.41	-.24
		USA	.139	1.268	.993	-2.85	3.13
	Francie	ČR	3.326*	1.310	.031	.24	6.41
		USA	3.465*	1.268	.018	.48	6.45
	USA	ČR	-.139	1.268	.993	-3.13	2.85
		Francie	-3.465*	1.268	.018	-6.45	-.48
ÚZKOSTNOST MATKA	ČR	Francie	-.169	.750	.973	-1.93	1.60
		USA	2.514*	.725	.002	.80	4.22
	Francie	ČR	.169	.750	.973	-1.60	1.93
		USA	2.682*	.725	.001	.97	4.39
	USA	ČR	-2.514*	.725	.002	-4.22	-.80
		Francie	-2.682*	.725	.001	-4.39	-.97
VYHÝBAVOST OTEC	ČR	Francie	-1.798	1.450	.431	-5.21	1.62
		USA	.994	1.403	.759	-2.31	4.30
	Francie	ČR	1.798	1.450	.431	-1.62	5.21
		USA	2.792	1.403	.117	-.51	6.10
	USA	ČR	-.994	1.403	.759	-4.30	2.31
		Francie	-2.792	1.403	.117	-6.10	.51
ÚZKOSTNOST OTEC	ČR	Francie	-.933	.788	.464	-2.79	.92
		USA	1.490	.762	.125	-.31	3.29
	Francie	ČR	.933	.788	.464	-.92	2.79
		USA	2.423*	.762	.005	.63	4.22
	USA	ČR	-1.490	.762	.125	-3.29	.31
		Francie	-2.423*	.762	.005	-4.22	-.63
VYHÝBAVOST PARTNER	ČR	Francie	-1.011	1.256	.700	-3.97	1.95
		USA	.798	1.215	.789	-2.07	3.66
	Francie	ČR	1.011	1.256	.700	-1.95	3.97
		USA	1.809	1.215	.298	-1.05	4.67
	USA	ČR	-.798	1.215	.789	-3.66	2.07
		Francie	-1.809	1.215	.298	-4.67	1.05
ÚZKOSTNOST PARTNER	ČR	Francie	-.820	.807	.567	-2.72	1.08
		USA	3.250*	.781	.000	1.41	5.09

	Francie	ČR	.820	.807	.567	-1.08	2.72
		USA	4.070*	.781	.000	2.23	5.91
	USA	ČR	-3.250*	.781	.000	-5.09	-1.41
		Francie	-4.070*	.781	.000	-5.91	-2.23
VYHÝBAVOST KAMARÁDI	ČR	Francie	-.584	1.192	.876	-3.39	2.22
		USA	-.353	1.154	.950	-3.07	2.37
	Francie	ČR	.584	1.192	.876	-2.22	3.39
		USA	.231	1.154	.978	-2.49	2.95
	USA	ČR	.353	1.154	.950	-2.37	3.07
		Francie	-.231	1.154	.978	-2.95	2.49
		USA	3.482*	.755	.000	1.70	5.26
	Francie	ČR	-.685	.781	.655	-2.52	1.15
		USA	2.796*	.755	.001	1.02	4.58
	USA	ČR	-3.482*	.755	.000	-5.26	-1.70
		Francie	-2.796*	.755	.001	-4.58	-1.02

Ověření hypotéz

Pro každou hypotézu byla provedena i lineární regrese. Hodnoty regresí vykázali velmi nízkou vypovídající hodnotu – R squared pod 0.1, takže proměnné, které jsou v modelech použity, vysvětlují méně než desetinu rozptylu vysvětlované proměnné.

Lineární regrese pro ověření hypotéz:

- proměnné jsou spojité
- rezidua jsou na sobě nezávislá (Durbin Watson statistic). Ideální hodnota je 2, vždy nabývá hodnot 0-4, ve všech případech tato hodnota není od 2 příliš vzdálená.
- Předpokládáme lineární závislost vysvětlovaných proměnných na vysvětlujících.
- Data jsou homoskedastická, velikost reziduí není výrazně závislá na velikosti proměnných.
- Multikolinearita není.
- Ve výzkumu se nenacházejí příliš velké outliersy, poněvadž hodnoty jsou zdola i shora omezená.
- Rezidua jsou přibližně normálně rozdělena.

Na základě těchto předpokladů byla testována každá výzkumná otázka a pracovní hypotézy. Pro úspěšnost této analýzy nejsou uvedeny všechny tabulky lineárních regresí a korelací, nýbrž pouze nejrelevantnější, které se vztahují ke konkrétním proměnným v jednotlivých hypotézách. Doplnující tabulky lze nalézt v přílohách D.

Výzkumná otázka 1: vzájemný vztah mezi délkou mateřské dovolené a dimenzí vyhýbavosti a úzkostnosti v citové vazbě.

V1: Délka mateřské dovolené a dlouhodobá kontinuita pečující osoby v raném období determinují kvalitu attachmentu v adolescenci a časně dospělosti.

Pracovní hypotézy 1:

1.H1: Jedinci, kteří byli převážně v péči matky, mají v adolescenci/dospělosti jako hlavní citovou osobu stále matku, mají nižší hodnoty vyhýbavosti a úzkostnosti ve vztahu k matce.

Analýza dat vysvětlovala vyhýbavost matky, nezávislé proměnné jsou primární matka a kontrolní proměnné věk, pohlaví, binární proměnná pro Francii a pro USA a délka péče v měsících.

Tabulka číslo 6: Lineární regrese, koeficienty, délka péče a vyhýbavost matka

		Coefficients				
		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		
Model		B	Std. Error	Beta	t	Sig.
1	(Constant)	22.966	3.408		6.738	.000
	VĚK	-.159	.135	-.075	-1.179	.239
	POHLAVÍ	1.700	1.077	.094	1.578	.116
	FR	2.565	1.438	.135	1.784	.076
	USA	-.506	1.449	-.028	-.349	.727
	primárnímatk a	-.832	1.180	-.043	-.705	.482
	DÉLKA PÉČE	-.058	.036	-.101	-1.592	.113

a. Dependent Variable: VYHÝBAVOST MATKA

Odhady vyšly tak, že na p-hodnotě 0.05 nemůžeme vyloučit ani u jedné proměnné, že její efekt je 0.

1.H2: Jedinci, kteří byli převážně v péči otce, mají v adolescenci/dospělosti jako hlavní citovou osobu stále otce, mají nižší hodnoty vyhýbavosti a úzkostnosti ve vztahu k otci.

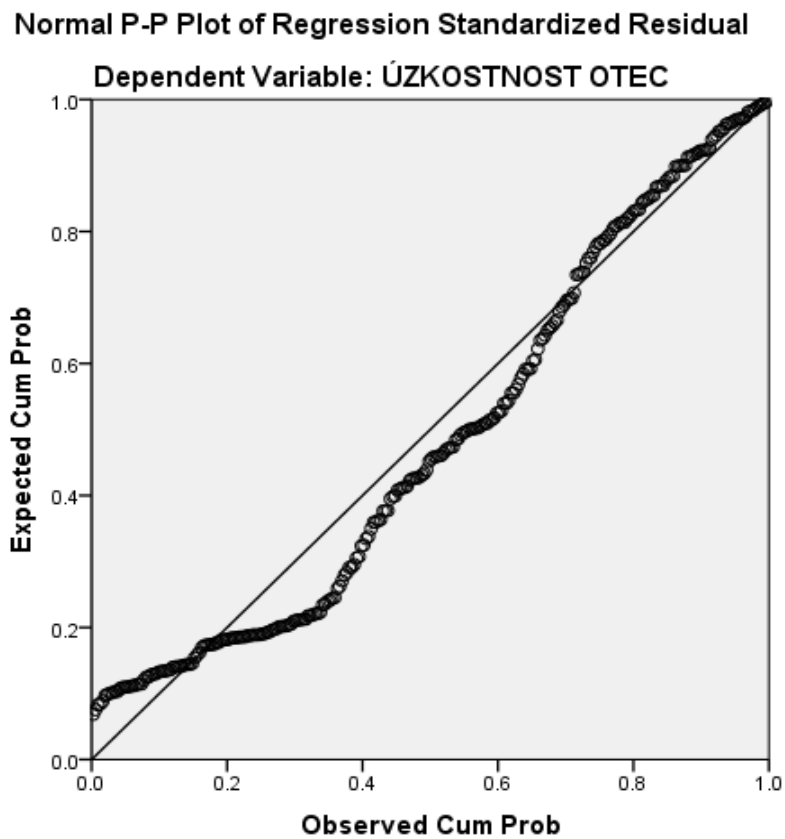
Tabulka číslo 7: Lineární regrese, koeficienty, délka péče a vyhýbavost otec

Coefficients					
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	29.864	3.548		8.418	.000
VĚK	-.300	.149	-.129	-2.011	.045
POHLAVÍ	1.382	1.191	.069	1.160	.247
FR	1.510	1.577	.073	.958	.339
USA	-.517	1.574	-.026	-.329	.743
Primární otec	1.278	2.570	.030	.497	.619
DÉLKA PÉČE	-.056	.040	-.089	-1.394	.164

a. Dependent Variable: VYHÝBAVOST OTEC

U vyhýbavosti má signifikantní záporný efekt věk. Ostatní výsledky nejsou nijak signifikativní.
 Úzkostnost otců zde není uvedena, rezidua nebyla rozdělena normálně, jak naznačuje následující zobrazení z SPSS grafu lineární regrese, a proto nejsou splněny všechny předpoklady lineární regrese:

Obraz č. 4: Lineární regrese, úzkostnost otce

1.H3: Jedinci, kteří byli převážně v péči matky, mají bezpečnější vazby k partnerovi.

V této hypotéze byla zkoumána délka mateřské péče a míra vyhýbavosti a úzkostnosti směrem k partnerovi.

Tabulka číslo 8: Lineární regrese, koeficienty délky péče a vyhýbavosti partnera

Model	Coefficients				
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	13.659	3.390		4.029	.000
VĚK	.136	.131	.068	1.039	.300
POHLAVÍ	-.881	1.044	-.051	-.843	.400
FR	1.032	1.396	.057	.739	.461
USA	-.956	1.424	-.055	-.672	.502
primární-matka	.270	1.246	.015	.216	.829
primárníotec	2.068	2.456	.056	.842	.400
DÉLKA PÉČE	.012	.035	.023	.350	.727

a. Dependent Variable: VYHÝBAVOST PARTNER

Výsledky lineární regrese neprokázali žádnou signifikativní hodnotu, která by naznačovala významnou souvislost mezi délkou mateřské péče v raném dětství a kvalitou vazby k partnerovi v adolescenci a časně dospělosti. Interkulturní porovnání jednotlivých hodnot odhalilo, že američtí partneři jsou cca o 3 body méně úzkostní než Češi, Francouzi jsou spíše jako Češi ($p < 0.002$).

1.H4: Jedinci, kteří byli převážně v péči matky, mají bezpečnější kamarádské vazby.

Tabulka číslo 9: Lineární regrese, koeficienty délky péče a úzkostnosti kamarádů

Model	Coefficients				
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	10.406	2.105		4.943	.000
VĚK	-.013	.081	-.010	-.164	.870
POHLAVÍ	.667	.648	.060	1.029	.304
FR	-.721	.867	-.062	-.832	.406
USA	-3.298	.884	-.294	-3.731	.000
primární-matka	.733	.774	.062	.948	.344
primárníotec	2.155	1.525	.090	1.413	.159
DÉLKA PÉČE	-.008	.022	-.023	-.374	.709

a. Dependant variable ÚZKOSTNOST KAMARÁDI

Při ověřování této hypotézy nebyla v lineární regresi rovněž nalezena žádná významná souvislost mezi délkou primární péče matky a následně vyšší kvalitě (nižší hodnotě v oblasti úzkostnosti a vyhýbavosti) v kamarádských vztazích. Interkulturní analýza ukázala, že Američané jsou cca o 3.3 bodu méně úzkostnější než Češi ($p < 0.001$) v kamarádských vztazích. Možná vysvětlení jsou, že Američané mezi svými přáteli obecně pocítují méně úzkosti než Francouzi nebo Češi, nebo takovou úzkost neradi reportují.

Všechny pracovní hypotézy z výzkumné otázky 1 nedokládají významný vztah mezi délkou péče primární osoby v raném dětství a kvalitou citové vazby v dospělosti a adolescenci. Analýza vedlejších faktorů a interkulturní komparace však odhalili jiné jevy, jejichž souhrn je uveden v tabulce číslo 31, přehled zjištění a zajímavých interkulturních komparací.

Výzkumná otázka 2: vztah mezi délkou mateřské dovolené a emoční inteligencí.

VO2: Délka mateřské dovolené a dlouhodobá kontinuita pečující osoby v raném období determinují výši emoční inteligence v adolescenci a časně dospělosti.

Pracovní hypotézy 2:

2.H1: Délka mateřské dovolené zvyšuje EQ v kategorii emotional awareness.

Analýza dat vysvětlila vnímání vlastních pocitů (závislá proměnná) ve vztahu k délce péče u primární osoby otce nebo matky v souvislosti s věkem, pohlavím a zemí původu.

Mezi délkou péče a primární citovou osobou nebyla nalezena žádná přímá signifikativní souvislost v lineární regresi ani v ANOVA. Délka péče se neprokázala jako signifikativní ve vztahu k hodnotám selfawareness. Při analýze se však ukázalo, že emotional awareness viditelně roste s věkem a nezávisle na zemi původu.

Tabulka číslo 10: Lineární regrese, koeficienty délky péče a selfawareness

Regression

2H1 - Coefficients - May 12, 2022

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	18.556	2.570		7.219	.000
DÉLKA PÉČE	.013	.027	.031	.487	.627
VĚK	.210	.099	.136	2.116	.035
POHLAVÍ	-.002	.792	.000	-.003	.998
FR	1.384	1.059	.100	1.307	.192
USA	1.855	1.079	.139	1.718	.087
primárnímatka	-.384	.945	-.027	-.407	.684
primárníotec	-1.064	1.862	-.037	-.571	.568

a. Dependent Variable: SELFAWARENESS

2. H2: Délka mateřské dovolené zvyšuje EQ v kategorii emotional management.

V této pracovní hypotéze byla zkoumána souvislost mezi schopností zvládat vlastní emoce v dospělosti a adolescenci a možnou souvislostí s délkou mateřské dovolené. Jak ukazují následující grafy ani zde délka péče nezvyšuje hodnoty v této kategorii emoční inteligence. Další analýza však ukázala rozdíly v jednotlivých zemích: emotional management lépe zvládají Francouzi i Američané než Češi. Francouzi mají cca o 3.2 bodu víc, Američané dokonce o 3.7 (p<0.003).

Tabulka číslo 11: Lineární regrese, koeficienty délky péče a selfmanagement

Regression

2H2 - Coefficients - May 12, 2022

Coefficients ^a					
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	21.237	2.599		8.171	.000
VĚK	.121	.100	.075	1.206	.229
POHLAVÍ	-1.995	.801	-.145	-2.491	.013
FR	3.242	1.071	.225	3.029	.003
USA	3.719	1.091	.267	3.407	.001
primárnímatka	-.549	.955	-.037	-.575	.566
primárníotec	-1.490	1.883	-.050	-.791	.430
DÉLKA PÉČE	-.004	.027	-.009	-.143	.886

a. Dependent Variable: MANAGEMENT

2. H3: Jedinci se stálou pečující osobou mají vyšší skóre v oblasti social emotional awareness.

Pracovní hypotéza H3 předpokládala přímou souvislost mezi výší sociálního emočního uvědomění a délkou péče stálé pečující osoby. Základní předpoklad prokázán nebyl, ale opět se v interkulturní analýze objevili rozdíly: Američané jsou zase signifikantně nejlepší v social

awareness – o 3.4 bodu ($p < 0.005$). Rozdíly se objevily a ukázaly i gendrově: ženy mají vyšší skóre v social awareness než muži, a to o 1.8 bodu ($p < 0.04$).

Tabulka číslo 12: Lineární regrese, koeficienty délky péče a social emotional awareness

Regression

2H3 - Coefficients - May 12, 2022

Coefficients ^a					
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	25.516	2.766		9.224	.000
VĚK	.007	.107	.004	.065	.948
POHLAVÍ	1.799	.852	.125	2.111	.036
FR	2.136	1.140	.142	1.874	.062
USA	3.377	1.162	.232	2.907	.004
primárnímatka	-.218	1.017	-.014	-.215	.830
primárníotec	-1.373	2.004	-.044	-.685	.494
DÉLKA PÉČE	-.017	.029	-.037	-.588	.557

a. Dependent Variable: SOCIAL AWARENESS

2.H4: Jedinci se stálou pečující osobou mají vyšší skóre v oblasti relationship management.

Ženy mají o 1.7 bodu vyšší skóre v relationship management než muži ($p < 0.05$), ostatně se hypotéza nepotvrdila.

Regression

2H4 - Coefficients - May 12, 2022

Coefficients ^a					
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	20.805	2.842		7.321	.000
VĚK	.174	.110	.103	1.588	.114
POHLAVÍ	1.728	.875	.119	1.974	.049
FR	1.437	1.171	.095	1.228	.221
USA	.873	1.193	.059	.732	.465
primárnímatka	-.322	1.044	-.021	-.308	.758
primárníotec	-1.001	2.059	-.032	-.486	.627
DÉLKA PÉČE	.009	.030	.019	.299	.765

a. Dependent Variable: RELATIONSHIPS

Všechny pracovní hypotézy z výzkumné otázky 2 nedokládají významný vztah mezi délkou péče primární osoby v raném dětství a signifikativní vyšší hodnotou v kategoriích emoční inteligence. Analýza vedlejších faktorů a interkulturní komparace však odhalili jiné jevy, jejichž souhrn je uveden v tabulce číslo 31, přehled zjištění a zajímavých interkulturních komparací.

Výzkumná otázka 3: vzájemná souvislost mezi citovou vazbou, citovou osobou a emoční inteligencí

V3: Jedinci s bezpečnou vazbou (nižší dimenzí úzkostnosti a vyhýbavosti) dosahují vyšší hodnoty EQ ve všech oblastech.

Zpracování hypotéz z výzkumné otázky 3 bylo z hlediska množství dat nejnáročnější, poněvadž pro každou proměnou (otec, matka, partner, kamarádi) byla provedena lineární regrese se všemi závislými proměnnými: kategorie emoční inteligence. V této části jsou uvedeny nejvýznamnější a nejzajímavější zjištění, které vyšli na povrch, všechny tabulky ovšem uvedeny nejsou.

Pracovní hypotézy:

3.H1: Jedinci s nízkými hodnotami v oblasti vyhýbavosti a úzkostnosti ve vztahu k matce dosahují vyšší skóre ve všech oblastech emoční inteligence.

Statistická analýza vysvětlila vnímání vlastních pocitů (závislá proměnná) ve vztahu k úzkostnosti a vyhýbavosti u primární osoby otce nebo matky v souvislosti s věkem, pohlavím a zemí původu.

Pro všechny proměnné se hypotéza potvrdila – čím nižší úzkostnost a vyhýbavost ve vztahu k matce, tím vyšší selfawareness (o cca 0.15 bodu selfawareness na 1 bod úzkostnosti a o 0.14 na 1 bod vyhýbavosti). Také na emotional management, social awareness a relationships mají signifikativní vliv úzkostnost i vyhýbavost ve vztahu k matce.

Tabulka číslo 14: Lineární regrese, koeficienty úzkostnosti pečující osoby a selfawareness

Regression

3H1 Úzkostnost selfawareness - Coefficients - May 12, 2022

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	19.335	2.585		7.480	.000
VĚK	.229	.099	.148	2.313	.021
POHLAVÍ	.261	.798	.020	.327	.744
FR	1.365	1.053	.099	1.296	.196
USA	1.396	1.097	.104	1.273	.204
primárnímatka	-.351	.940	-.025	-.374	.709
primárníotec	-.782	1.857	-.027	-.421	.674
DÉLKA PÉČE	.014	.027	.034	.532	.595
ÚZKOSTNOST MATKA	-.157	.078	-.125	-2.019	.045

a. Dependent Variable: SELFAWARENESS

Regression

3H1 vyhýbavost - Coefficients - May 12, 2022

		Coefficients ^a				
		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
Model		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	21.502	2.690		7.992	.000
	VĚK	.188	.098	.122	1.927	.055
	POHLAVÍ	.261	.783	.020	.334	.739
	FR	1.790	1.049	.129	1.706	.089
	USA	1.879	1.062	.140	1.770	.078
	primárnímatka	-.307	.929	-.022	-.330	.741
	primárníotec	-.098	1.856	-.003	-.053	.958
	DÉLKA PÉČE	.006	.026	.015	.231	.818
	VYHÝBAVOST MATKA	-.142	.044	-.194	-3.199	.002

a. Dependent Variable: SELFAWARENESS

3.H2: Jedinci s nízkými hodnotami v oblasti vyhýbavosti a úzkostnosti ve vztahu k otci dosahují vyšší skóre ve všech oblastech emoční inteligence.

Zde se hypotéza nepotvrdila. Vypadá to, že na matce záleží výrazně víc než na otci, u této hypotézy se neprokázal efekt žádné proměnné. Pouze u relationships má signifikantní efekt vyhýbavost a skoro signifikantní (p=0.06) i úzkostnost otce.

3.H3: Jedinci s nízkými hodnotami v oblasti vyhýbavosti a úzkostnosti ve vztahu k partnerovi dosahují vyšší skóre ve všech oblastech emoční inteligence.

Statistická analýza těchto proměnných potvrdila hypotézu H3 zejména pro kategorii selfawareness, kde o 1 bod menší vyhýbavost přidává 0.11 bodu selfawareness. U úzkostnosti tento trend tak signifikativně vidět není. Na management mají vliv úzkostnost i vyhýbavost. Social awareness i relationships vykázali podobné trendy jako selfawareness – vyhýbavost silně ano, úzkostnost ne.

Příslušné tabulky lineární regrese jsou pro přehlednost textu uvedeny v přílohách D.

3.H4: Jedinci s nízkými hodnotami v oblasti vyhýbavosti a úzkostnosti ve vztahu ke kamarádům dosahují vyšší skóre ve všech oblastech emoční inteligence.

Naopak u kamarádů je jasný efekt úzkostnosti na selfawareness – o 0.18 bodu selfawareness na 1 bod. U vyhýbavosti se efekt nedá dostatečně prokázat. Na management, na social awareness i na relationships mají vliv úzkostnost i vyhýbavost.

Všechny pracovní hypotézy z výzkumné otázky 3 dokládají významný vztah mezi kvalitou citové vazby k nejdůležitějším osobám (jako nejvýznamnější se proliferovala právě matka, dále otec, partner a kamarádi) a signifikativně vyšší hodnotou v kategoriích emoční inteligence. Obecně tedy platí – čím méně úzkostnosti a vyhýbavosti, tím vyšší skóre v kategoriích EQ, nikdy naopak.

3. SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ

Z výše uvedených předpokladů studie týkajících se délky mateřské dovolené a dimenzemi vyhýbavosti a úzkostnosti v citové vazbě, výší emoční inteligence a vzájemné souvislosti mezi jednotlivými proměnnými se potvrdily pouze některé. Kvantitativní faktor délky mateřské dovolené se neukázal být samostatně jako určující pro kvalitu citové vazby v adolescenci a časně dospělosti. Mezi adolescenty a dospělými korespondenty, kteří byli v dětství hlídáni převážně matkou a korespondenty, kteří byli hlídáni v institucionální péči neexistoval žádný signifikativní rozdíl z hlediska reportované úzkostnosti a vyhýbavosti ve vztazích. Délka mateřské péče v raném dětství se rovněž neprokázala jako rozhodující v oblasti emoční inteligence. Rozdíly mezi výzkumným vzorkem jedinců hlídáným převážně matkou, a jedincům hlídáným převážně v instituci, se z hlediska kategorií emoční inteligence ukázaly jako nevýznamné. U posledního výzkumného předpokladu se jednoznačně prokázala vzájemná silná souvislost mezi kvalitou citové vazby a emoční inteligencí.

Z výsledků vyplývá, že snížená míra úzkostnosti a vyhýbavosti směrem k matce zvyšuje hodnotu první kategorie emoční inteligence selfawareness (o cca 0.15 bodu selfawareness na 1 bod úzkostnosti a o 0.14 na 1 bod vyhýbavosti). Silná souvislost se rovněž potvrdila u ostatních kategorií emoční inteligence: zvládání vlastních emocí, poznávání emocí u druhých a fungování

ve vztazích obecně. Ve vztahu k otci se nepotvrdila stejně silná souvislost mezi vyhýbavostí a úzkostností jako u matky. Jako významná se ukázala míra vyhýbavosti a okrajově i úzkostnosti ($p=0.06$) a to pouze v oblasti fungování ve vztazích. U kvality citové vazby směrem k partnerovi se prokázala silná souvislost mezi vyhýbavostí a uvědomováním si vlastních emocí. Úzkostnost směrem k partnerovi tak silný vliv nevykázala ani v kategorii uvědomování si emocí ostatních, ani ve zvládnání vztahů. V oblasti zvládnání vlastních emocí se prokázala silná souvislost mezi oběma proměnnými citové vazby. Dimenze úzkostnosti ve vztahu ke kamarádům prokázala významný vliv na vnímání vlastních emocí, na rozdíl od vyhýbavosti, kde výsledky tak jednoznačné nebyly. U ostatních kategorií emoční inteligence se opět prokázal silný vliv obou dimenzí.

Při zaměření na jednotlivé rozdílnosti mezi kulturami se objevili nečekané výsledky. Američtí korespondenti se ve vztazích jeví obecně méně úzkostní, než jejich francouzští a čeští korespondenti, ačkoliv délka jejich mateřské péče v raném dětství byla nejvíce variabilní. V oblasti emoční inteligence nejvyšších hodnot dosahovali opět Američané a na posledním místě Češi, i když délka mateřské dovolené byla u českých korespondentů nejpodobnější. Ve všech zemích se vlivem věku zvyšovala míra uvědomování si vlastních emocí. Nezávisle na zemích se také ukázalo, že ženy skórují lépe v oblastech uvědomování si vlastních emocí a zvládnání vztahů.

Tabulka číslo 16: Přehled zajímavých zjištění a interkulturních komparací

1H3	Američtí partneři jsou cca o 3 body méně úzkostní než Češi, Francouzi jsou spíš jako Češi ($p<0.002$)
1H4	Americké kamarádké vztahy jsou cca o 3.3 bodu méně úzkostní než Češi ($p<0.001$) – mohlo by se jednat o pattern, možná mají Američané obecně méně úzkosti nebo neradi reportují úzkost.
2H1	Délka péče nezvyšuje žádné proměnné , ale emotional awareness viditelně roste s věkem, nezávisle na zemi.
2H2	Délka péče opět nezvyšuje žádné proměnné , ale emotional management lépe zvládají Francouzi i Američané než Češi. Francouzi mají cca o 3.2 bodu víc, Američané dokonce o 3.7 ($p<0.003$).

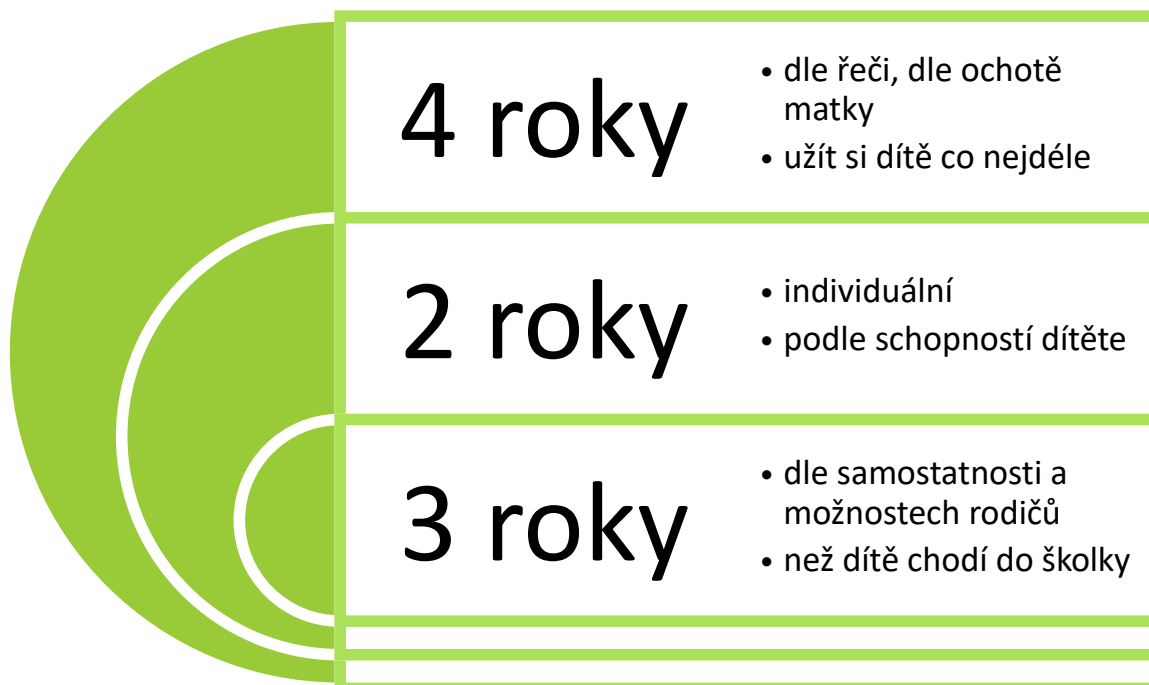
2H3	Stálá pečující osoba efekt nemá , ale Američané jsou opět signifikantně nejlepší v social awareness – o 3.4 bodu ($p < 0.005$). Ženy mají vyšší skóre v social awareness než muži, a to o 1.8 bodu ($p < 0.04$).
2H4	Ženy mají o 1.7 bodu vyšší skóre v relationship management než muži ($p < 0.05$).
3H1	Pro všechny proměnné se hypotéza potvrdila – čím nižší úzkostnost a vyhýbavost ve vztahu k matce, tím vyšší selfawareness (o cca 0.15 bodu selfawareness na 1 bod úzkostnosti a o 0.14 na 1 bod vyhýbavosti). Také na management, social awareness a relationships mají vliv úzkostnost i vyhýbavost.
3H2	Zdá se, že na matce záleží výrazně víc než na otci , u této hypotézy se neprokázal efekt žádné proměnné. Pouze u relationships má signifikantní efekt vyhýbavost a skoro signifikantní ($p = 0.06$) i úzkostnost otce.
3H3	Další potvrzená hypotéza pro selfawareness – o 1 bod menší vyhýbavost přidává 0.11 bodu selfawareness. U úzkostnosti to tolik vidět není. Na management mají vliv úzkostnost i vyhýbavost. Social awareness i relationships jsou na tom podobně jako selfawareness – vyhýbavost silně ano, úzkostnost ne.
3H4	Naopak u kamarádů je jasný efekt úzkostnosti na selfawareness – o 0.18 bodu selfawareness na 1 bod. U vyhýbavosti se efekt nedá dostatečně prokázat. Na management, na social awareness i na relationships mají vliv úzkostnost i vyhýbavost.

3.1. Shrnutí výsledků z otevřené otázky

Otevřená otázka figurovala na konci výzkumu. Otázka se týkala „ideální délky“ mateřské dovolené a její znění bylo adaptováno na danou kulturu a existující koncept mateřské dovolené v politicko-sociálním kulturním systému. Odpovědi byly analyzovány na základě relevantnosti, reprezentativnosti a podrobeny schématické analýze, dále byly členěny do kategorií, evaluovány na základě četnosti výskytu a uspořádány do centrálního jádra a periférie sociální reprezentace.

3.1.1. Sociální reprezentace mateřství u českých korespondentů

Otevřená otázka: jaká je podle Vás ideální délka mateřské/rodičovské dovolené? Podle čeho to lze určit?

Tabulka číslo 17: Sémantická analýza a počet výskytu odpovědí u otevřené otázky Česká republika

Ideální délka péče	POČET
66 měsíců	1
4 roky	9
2 roky	13
2 roky	1
2-3 roky	3
3 roky	21
3-4 roky	2
4-5 let	1
5 let	1
5 roků	1
5 týdnů	1
6 měsíců	1
8 let	1
individuální	2
neexistuje	1
nelze určit	1
nevím	5
nezáleží	1
Grand Total	66

Z celkových 91 českých korespondentů na otevřenou otázku odpovědělo pouze 66, ostatní tuto otázku přeskočili.

Sociální reprezentace mateřství českých korespondentů charakterizuje nejlépe časové rozmezí 3,2 nebo 4 roky a otázka vývojového stupně dítěte. Většina korespondentů jako ideální délku uváděla 3 roky (21 z 66) s hlavním argumentem podmíněného nástupu dítěte do školky. Dále se v českých odpovědích zobrazovalo povědomí o pojmu „zralosti“ dítěte, jeho samostatnosti, schopnostech samoobsluhy, úrovni řeči. Pojem individualita dítěte a sebehodnota matky se objevoval v otevřených odpovědích jen sporadicky, proto byl zařazen do periferie sociální reprezentace. Českou sociální reprezentaci můžeme hodnotit jako nejvíce homogenní z hlediska podobnosti pojmů, názorů a praktik okolo rané péče v dětství.

Odlišné a méně homogenní jsou odpovědi francouzských a amerických korespondentů.

3.1.2. Sociální reprezentace mateřství u francouzských korespondentů

Question ouverte: quelle est la durée idéale du congé maternelle? Selon quels facteurs le determineriez-vous?

Tabulka číslo 18: Sémantická analýza a počet výskytu odpovědí u otevřené otázky Francie

Ideální délka péče	Počet korespondentů
6 let	1
3-4 roky	1
3 roky	8
2-3 roky	3
2 roky	9
1,5 roku	1
1 rok	4
10-15 měsíců	6
6 měsíců	5
4 měsíce	1
3 měsíce	6
2 měsíce	2
individuální	8
nevím	3
neexistuje	1
aby to bylo dobré	1
pár měsíců	1
Grand total	61

Z celkových 94 korespondentů na otevřenou otázku odpovědělo 61, ostatní otázku vynechali, nebo se jejich odpovědi nedali použít.

Zatímco v Čechách děti nemohou nastoupit do školky před dovršením 3 roku, ve Francii je zcela běžné, že do školky nastupují již dvouleté děti. Tato praktika se jasně promítla do sociální reprezentace mateřství francouzských korespondentů, kde v jádru reprezentace se jako ideální délka promítli 2 roky. Dále se v odpovědích nekladl tolik důraz na vývojovou úroveň dítěte jako u českých dětí, což může být vlivem jiných kritérií a požadavků nástupu do institucionálních péče, než je tomu v Čechách. Korespondenti také opakovaně uváděli jako rozhodující průběh porodu a stav matky po něm. Tyto úvahy se u českých korespondentů nevyskytovali vůbec. V přímé periferní oblasti, v blízkosti jádra sociální reprezentace se vyskytoval element individuality dítěte a rodiny, čímž francouzští korespondenti měli zejména na mysli finanční aspekt rané péče o dítě. Tyto elementy budou nejpravděpodobněji ovlivněny rozlišeností z hlediska finanční podpory v mateřské, kterou nelze s českou podporou porovnat. Ve vzdálenější periferní oblasti se mísily různé názory ohledně ideální délky, které sahají od 3 měsíců až po 3 roky. V některých odpovědích korespondenti zmiňovali jako podmiňující faktor

kvalitu spánku dítěte, pro který se ve Francii užívá termínu « *faire ses nuits* » (dělat své noci, poznámka překladatele). Pokud dítě dobře spí, může tedy rodič nastoupit opět do práce.

Na základě těchto rozdílů lze pozorovat, jaký vliv na naše přesvědčení a praktiky ohledně mateřství má kultura a sociálně-zdravotní systém dané země.

3.1.3. Sociální reprezentace mateřství u amerických korespondentů

Open question: what is the ideal length of mother's leave according to you? Which are the most important factors?

Tabulka číslo 19: Sémantická analýza a počet výskytu odpovědí u otevřené otázky USA

Ideální délka péče	Počet korespondentů
18 let	1
8 let	1
6 let	1
5 let	2
3 roky	6
2 roky	10
1,5 až 2 roky	1
1 rok	10
18 měsíců	1
6 měsíců	16
5 měsíců	2
4 měsíce	2
3 měsíce	7
dle potřeb matky	2
individuální	6
záleží na péči a lásce	8
jak chce rodina	1
jak dlouho je potřeba	1
je potřeba trpělivost	1
než jde dítě do školy	1
pár měsíců	1
Grand total	81

Z celkových 104 korespondentů na otevřenou otázku odpovědělo 81, ostatní otázku vynechali, nebo se jejich odpovědi nedali použít.

Nejméně jednotné byli odpovědi amerických korespondentů, kde je v sociální reprezentaci široké rozpětí různých přístupů, názorů a argumentů, co se týká jednak délky mateřské dovolené a dále rozhodujících faktorů. Jeden aspekt se však vyskytoval u více než poloviny korespondentů – poznámka týkající se chybějícího jednotného konceptu státem podporované mateřské dovolené v USA. Odpovědi korespondentů vykazovali i emoční zabarvení, které se dle sémantické analýzy dá popsat jako frustrace, naštvání, pocit selhání vládních autorit nebo nepodpory ze strany vládních institucí. Dále z toho vyplývající, jako hlavní určující kritérium délky péče o dítě v raném dětství, byla uvedena ekonomická situace rodiny, od které se volba péče o dítě odvíjí. Z hlediska délky se v jádru sociální reprezentace umístila 6-ti měsíční péče (16 z celkových 81 odpovědí). V přímé periférii se umístila délka 1 až dva roky (uvedeno u pokaždé 10x) a jako určující faktor byl zmiňován faktor únavy a individuality matky (podobně,

jako u francouzských korespondentů). Ve vzdálené periférii se nachází místo konkrétní časové délce pojem individuální potřeby dítěte, ale také myšlenka, že nezáleží na kvantitě, ale na kvalitě péče, kterou matka dítěti poskytuje.

Jednotlivé poznatky z deskriptivní statistiky, statistické analýzy dat a sémantické analýzy otevřené otázky jsou v následující části shrnuty a vystaveny kritickému náhledu na celkové limity studie, možné další faktory, interkulturní zjištění a zhodnocení eventuálního přínosu této studie ve vztahu k již realizovaným studiím.

4. Diskuze

Výzkumným cílem této práce bylo zmapovat dimenze citové vazby a emoční inteligence a jejich možnou souvislost s údajem délky mateřské dovolené v jednotlivých kulturách. Záměrem bylo zjistit možné rozdíly mezi dětmi, které byly hlídány převážně matkou, či chůvou a dětmi, které byly hlídány v institucionální péči a jejich kvalitou ve vztazích a emoční inteligencí v adolescenci a časně dospělosti. V této souvislosti byly ověřovány závěry předchozích studií (Clarke-Stewart et al., 1994, Geoffroy, M-C, 2006) které zdůrazňovaly důležitost kontinuální mateřské péče v raném dětství a studie, které naopak dokládaly lepší schopnosti v oblasti emočních kapacit u institucionálních dětí (Melchior et al., 2018). Předmětem studie bylo rovněž zjistit případné rozdíly v souvislosti mezi kvalitou vztahu k matce, k otci, k partnerovi, ke kamarádům a kompetencí v oblasti emoční inteligence v adolescenci a časně dospělosti. Četné studie potvrzují silnou vzájemnou souvislost mezi dimenzemi primární citové vazby a emoční inteligencí v průběhu života (Fraleay, R.C, 2006). Dalším úkolem této studie bylo zmapovat jednotlivé kulturní rozdíly a sociální reprezentace, názory, praktiky a přesvědčení, které aktuálně o mateřství existují. Hlavním cílem bylo rozšíření dosavadních výzkumů a prozkoumání povahy vztahů mezi výše uvedenými proměnnými v období adolescence a časně dospělosti a na tomto základě vznést možnou hypotetickou představu o „ideální délce“ mateřské dovolené.

První výzkumná otázka se zabývala vztahem mezi délkou mateřské dovolené a dimenzí vyhýbavosti a úzkostnosti v citové vazbě. Pracovní hypotéza H1 se snažila doložit, zdali se dá přímo předpokládat, že čím déle matka zůstane v raném dětství s dítětem, tím se zvyšuje pravděpodobnost, že její vztah k dítěti v adolescenci a dospělosti bude zaručeně kvalitnější,

bude vykazovat nižší dimenze vyhýbavosti a úzkostnosti než vztah mezi matkou a adolescentem, či dospělým, který byl v raném dětství institucionalizován nebo hlídán chůvou. Tento předpoklad se dle výsledků výzkumu nepotvrdil ani směrem k matce ani směrem k otci (H2). Další pracovní hypotézy, které se týkaly souvislosti mezi stálou pečující osobou a kvalitou vztahu směrem k budoucímu partnerovi (H3), či kamarádům (H4) se rovněž neprokázaly jako významné.

Tyto výsledky je nutné interpretovat v rámci dalších faktorů, které na vnímanou kvalitu citové vazby v průběhu života jedince rovněž působí a které byly samostatně podkladem již mnoha realizovaných studií, uvedených v teoretické části výzkumu. Kvalita připoutání je důležitým činitelem v emočním vývoji člověka nejen v raném dětství, nýbrž ovlivňuje do značné míry i dospělost a kvalitu intimních vztahů v tomto období. Tato kvalita ovšem není rigidní a neměnná, ale naopak velmi ovlivnitelná četnými životními faktory, které jí mohou různým způsobem změnit. Jedním z těchto faktorů je bezpodmínečně rozměr kvality péče, kterou primární pečující osoba poskytuje. Touto kvalitou je myšleno míra intuitivního rodičovství (Papoušek, 1997), schopnost synchronicity vztahu a porozumění potřebám dítěte (Ainsworth, 1962), dále primární intersubjektivita (Mahlerová, 1975) a celkové naladění pečující osoby (Bornstein, Lamb, 1992). **Není tedy primárně důležitá pouze délka péče ale hlavně kvalita interakcí matky, otce, či pečující osoby s dítětem** během tohoto období. Jako následující faktor je nutné zmínit, že kvalita vztahu se nebuduje pouze v prvních letech života, ale určuje jí i přítomnost matky/otce v dalších vývojových stádiích, kde se u dítěte stále projevuje potřeba sdílené pozornosti, bezpečí a lásky (Svoboda, Krejčířová, 2015).

Dalším důležitým faktorem je průběh pubescence a adolescence, kde se tato interakce mezi rodičem a dítětem odehrává na základě typu vazby, který adolescent v raném dětství integroval (Burlock, 1990) do sebe. V pubescenci a adolescenci prochází pocíťovaná kvalita vztahu nejturbulentnějším vývojem (Hohnen, 2019) a vyznačuje se uvolněním a vzdálením se od primárních citových osob. Na měřenou kvalitu citové vazby u korespondentů tedy mohla mít dopad i kvalita komunikace a proměna primárních citových osob, ke které v průběhu adolescence může docházet (Macek a Lacinová, 2006). Vztah mezi rodiči v tomto období nabývá nových významů a rozměrů a v popředí stojí především vztahy s vrstevníky. Jako poslední faktor, který mohl ovlivnit obdržené výsledky této studie, je nutné zmínit i poznatky

Fraley et al. (2011), které zmiňují, že **vztahové osoby se v průběhu adolescence a v časně dospělosti mohou měnit.**

Z hlediska interkulturních faktorů se ve výzkumu ukázal významný rozdíl v úzkostnosti mezi jednotlivými kulturami hlavně ve vztahu k partnerům a kamarádům, a to u amerických korespondentů, kteří se jeví jako nejméně úzkostný oproti Čechům.

Druhá výzkumná otázka se zabývala vztahem mezi délkou mateřské či rodičovské dovolené a následnou výší emoční inteligence ve všech oblastech. Předpokladem pro pracovní hypotézy tedy opět bylo, že čím déle primární pečující osoba (matka, či otec) s dítětem v raném dětství zůstane, zvyšuje tím pravděpodobnost pro získání vyšších kompetencí v kategoriích emoční inteligence, které jsou definovány jako (H1) emotional awareness, (H2) emotional management, (H3) social emotional awareness a poslední (H4) relationship management. Jako signifikativní se samostatná proměnná délka a stálost pečující osoby opět neprokázala ani v ohledu těchto kategorií. I tento poznatek může mít souvislost s dalšími faktory, které se ve vedlejších analýzách dat projeví. Prvním faktorem může být skutečnost, že emoční inteligence se rozvíjí v průběhu života na základě životních zkušeností (Salovey, 1990) a vliv na ní nemají jen primární citové osoby, ale také další určující individua, se kterými se člověk v průběhu života setká, jako učitelé, trenéři a ostatní rodinní příslušníci. Tento faktor dokládá ve výzkumu potvrzený poznatek o nárůstu schopností v oblasti emotional awareness na základě věku a nezávisle na kultuře.

Naopak jako kulturní faktor se prokázala vyšší míra schopností amerických korespondentů v oblasti emotional management a social awareness. Tento trend se ukázal již v předstudii a byl předmětem diskuze mezi studenty, kteří tvrdili, že americká kultura zdůrazňuje a obecně uznává jedince, kteří se dokáží ve společnosti chovat podle stanovených norem a regulovat své emoce. Tento fakt s ohledem na francouzské korespondenty dokládala i zmiňovaná studie INSERM, ve které se francouzské děti jeví jako více „pro-sociální“ pokud prošly v dětství institucionální péčí. Otázkou pro další průzkum zůstává objevená skutečnost této studie směrem k českým korespondentům, kteří v kategoriích emoční inteligence dosahovali nejnižších skóre, ačkoliv jejich délka mateřské péče v raném dětství byla nejhomogennější a nejdelší.

Poslední výzkumná oblast zkoumala souvislost mezi dimenzemi citové vazby, citovou osobou a emoční inteligencí. Ve vztahu k matce (H1) byla tato hypotéza ve výsledcích potvrzena a výsledky jednoznačně naznačovaly, že nižší úzkostnost a vyhýbavost směrem

k matce zvyšuje kapacity korespondentů v kategoriích emoční inteligence (o cca 0.15 bodu selfawareness na 1 bod úzkostnosti a o 0.14 na 1 bod vyhýbavosti). Tímto tato studie navazuje na výše zmíněné poznatky hlavní použité teorie attachmentu (Bowlby, Ainsworth) a rozšiřuje poznatky realizovaných studií na toto téma (Chopik, Fraley, 2012). Jeden z nejdůležitějších poznatků teorie attachmentu je, že typ vazby rovněž určuje percepci sociálních situací, obecnou důvěru člověka v druhé a ve společnost (Bowlby, 1973). Studie rovněž prokázala, že kvalita citové vazby směrem k matce má významnější vliv, než vnímané dimenze směrem k otci (H2). Tam se signifikantní vliv prokázal pouze v kategorii vztahů k ostatním a v souvislosti s mírou vyhýbavosti k otci. Studie zkoumající podobné faktory (Campbell, 2008) došly k podobným výsledkům.

U zkoumané souvislosti mezi dimenzí úzkostnosti a vyhýbavosti směrem k partnerovi (H3) a kamarádům (H4) výsledky rovněž naznačovali významnou souvislost mezi vyhýbavostí a selfawareness, social awareness a relationship management. Úzkostnost směrem k partnerovi se jevila jako méně signifikativní. Opačný vliv se ukázal ve vztahu ke kamarádům, kde se prokázal jasný efekt úzkostnosti na selfawareness a menší významnost u vyhýbavosti. Tyto poznatky rozšiřují již získaná fakta předešlých studií, které se tímto tématem zabývaly z jiných úhlů (Cassidy, 2008). Cassidy a Shaver zdůrazňují, že rodina i v období adolescence stále poskytuje dítěti základní citovou jistotu, ačkoliv figuruje spíše na bázi nevědomé, určuje, zda adolescent si nové vztahy s vrstevníky nebo partnery vytváří na základě bezpečném a důvěrném nebo úzkostném a vyhýbavém (Cassidy, Shaver, 2008). Čím hlubší, jistější a méně konfliktní jsou vztahy, které dítě k rodičům navázalo, tím snáze probíhá i celý proces emancipace nutný pro osobní zrání.

Dále lze prostřednictvím těchto poznatků potvrdit, jak zkušenosti z raných citových vztahů jsou internalizovány do vnitřních pracovních modelů, které určují, jakým způsobem navazujeme interpersonální vztahy v adolescenci a časně dospělosti (Hohnen, 2019). Tyto modely se skládají z očekávání, chování, myšlení a cítění vůči sobě a ostatním a stávají se kompetencemi, které právě měříme v kategoriích emoční inteligence.

Jedním z nejdůležitějších a nejoriginálnějších aspektů této studie byla interkulturní dimenze a komparace rozdílů a podobností z hlediska délky mateřské dovolené, primární pečující osoby, dimenzí citové vazby, míry kompetence emoční inteligence v jednotlivých kulturách a mapování současných trendů a sociálních reprezentací ohledně mateřství.

U *českých korespondentů* byla hlavní primární citová osoba matka. Otcové se vyskytovali jako primární citová osoba pouze minimálně. Sporadicky se objevovala v raném dětství institucionální péče nebo chůva. Nejnápadnější charakteristikou českého výzkumného vzorku byla homogenita v délce primární péče, která jasně reflektuje české specifikum a sociálně-tradiční systém hlídání dětí po narození, kde matka s dítětem zůstává v průměru 2-4 roky. Z hlediska aktuální sociální reprezentace se u českých korespondentů ukázala jako **ideální délka mateřské dovolené 3 roky**, 2 roky a na posledním místě, co se týče kvantity 4 roky. Tento výsledek se jeví jako silně ovlivněný nedostatkem institucionální péče před 3 rokem života dítěte v českém systému (viz datová analýza) a také kritériem „zralosti“, která v české sociální reprezentaci více figuruje jako určující než ve francouzské nebo americké sociální reprezentaci mateřství. Český výzkumný vzorek se vyznačuje svou homogenitou z hlediska názorů a praktik.

U *francouzských korespondentů* jsme narazili na rozdíl mezi adolescentním výzkumným vzorcem, který pocházel převážně z Lycée français de Prague a dospělými jedinci, kteří pocházeli z francouzských Univerzit. Adolescenti z Francouzského lycea měli převážně rovněž jako hlavní primární pečující osobu matku, zatímco dospělí francouzští jedinci uváděli také vysoký počet institucionální péče a péče chůvy v raném dětství. Nijak významný rozdíl nebyl zaznamenán mezi výskytem péče otce jako primární osoby. Z hlediska délky byla většina korespondentů v péči chůvy, institucionální péče či matky, a to v průměrné délce 2 let. Tak tomu bylo i u korespondentů, kteří uváděli 1 rok délky péče. Korespondenti, jež uváděli délku 1 měsíc, 2 měsíce, 3 měsíce a 6 měsíců, měli jako primární osobu matku, okrajově také otce nebo prarodiče. Delší počet roků (3 a 4) se vyskytoval pouze sporadicky. Zatímco v Čechách děti nemohou nastoupit do školky před dovršením 3 roku, ve Francii je zcela běžné, že do školky nastupují již dvouleté děti. Tato praktika se jasně promítla do sociální reprezentace mateřství francouzských korespondentů, kde v jádru reprezentace se jako **ideální délka mateřské dovolené promítli 2 roky**. Ve vzdálenější periferní oblasti se mísily různé názory ohledně ideální délky, které sahají od 3 měsíců až po 3 roky. Dále se v odpovědích nekladl tolik důraz na vývojovou úroveň dítěte, jako u českých dětí, což může být vlivem jiných kritérií a požadavků nástupu do institucionálních péče, než je tomu v Čechách. Korespondenti také opakovaně uváděli jako rozhodující průběh porodu a stav matky po něm. Takové názory se u českých korespondentů nevyskytovali vůbec. V přímé periferní oblasti, v blízkosti jádra sociální reprezentace se vyskytoval element individuality dítěte a rodiny, čímž francouzští korespondenti měli zejména na mysli finanční aspekt rané péče o dítě. Do sociální reprezentace

francouzských korespondentů se zrcadlí odlišná dimenze konceptu mateřské dovolené, jak z hlediska financí, tak i praktik a dostupnosti zařízení.

Nejrozmanitějších výsledků ve všech ohledech péče a sociální reprezentace bylo získáno u *amerického výzkumného vzorku*. Ačkoliv američtí korespondenti měli jako primární citovou osobu ve většině matku i zde se velmi lišili od českých korespondentů z hlediska délky péče. Značný podíl korespondentů uváděl jako primární citovou osobu chůvu (jak tomu bylo již v před-studii) a k zohlednění je také počet institucionální péče a péče prarodičů. Největší variabilita se nacházela u amerického výzkumného vzorku z hlediska porovnání primární citové osoby a délky péče. Pokud byla jako primární citová osoba matka, bylo tomu tak poměrně často u Američanů jihoamerického, a i kubánského původu. Dále se u amerických korespondentů ukázala vyšší poměr péče otců a prarodičů, než u českých a francouzských korespondentů. U korespondentů, kteří uváděli 3 roky byla hlavní pečující osoba chůva. Počet korespondentů, u kterých byla primární délka péče 2 roky, 1,5 roků a jeden rok byl poměr instituce/matka/chůva ve většině případech vyvážený. Nejčastěji figurovala jako hlavní citová osoba matka v případě délky péče 3 měsíce, 5 a 6 měsíců, okrajově zde figuroval i otec, prarodič, či sourozenec. V sociální reprezentaci amerických korespondentů je široké rozpětí různých přístupů, názorů a argumentů, co se týče jednak délky mateřské dovolené a dále rozhodujících faktorů. Jeden aspekt se však vyskytoval u více než poloviny korespondentů – chybějící jednotný koncept státem podporované mateřské dovolené v USA. Z toho vyplývající jako hlavní určující kritérium délky péče o dítě v raném dětství byla uvedena ekonomická situace rodiny, od které se volba péče o dítě odvíjí. Z hlediska **ideální délky** se v jádru sociální reprezentace umístila **6-ti měsíční péče**. V přímé periférii se umístila délka 1 až dva roky a jako určující faktor byl zmiňován faktor únavy a individuality matky (podobně, jako u francouzských korespondentů). Američtí korespondenti také jako jediní ze třech skupin v otevřené otázce zmiňovali potřebu výše uvedených pojmů, které se odkazují na kvalitu péče, a nikoliv pouze kvantitu z hlediska stráveného času. Na základě těchto rozdílů lze pozorovat, jaký vliv na naše přesvědčení a praktiky ohledně mateřství má kultura a sociálně-zdravotní systém dané země.

4.1. Limity studie

Tato studie zkoumala proměnné: délku mateřské dovolené, vyhýbavost a úzkostnost citové osoby a výši emoční inteligence ve třech různých kulturách. Autoři studie jsou si vědomi několika omezení této studie, které je nutné zde uvést:

Hypotézy týkající se souvislosti mezi délkou mateřské dovolené a následnou vnímanou bezpečností a otevřeností ve vztahu k primární citové osobě, jakožto mírou emoční inteligence se neprokázali jako významné. Jedním z limitů této studie mohlo být, že se jednalo o náhodný výběr výzkumného vzorku, který se charakterizoval mírou dosaženého vzdělání (převážně studenti středních škol a Univerzit), stejnou státní příslušností a stejnou věkovou kategorií. Vzorek ovšem není možné, i z hlediska počtu korespondentů, považovat za obecně reprezentativní za danou kulturu, ačkoliv některé kulturní jedinečnosti se zobrazili již v předvýzkumu. Z hlediska socio-demografického složení mohl výsledek zkreslovat i fakt různých kulturních původů korespondentů (zejména ve francouzském a americkém vzorku). Právě nesouměrnost vzorku u francouzských korespondentů (adolescentní populace většinou z francouzského lycea s českou matkou), který se nedá považovat za „čistě francouzský“ a neovlivněný kulturními aspekty české kultury a sociální reprezentace.

Dalším limitujícím faktorem by mohla být rozsáhlost dotazníku (80 otázek) a faktor únavy korespondentů nebo vliv náhodného vyplňování otázek. Rovněž je možné, že dotazník není schopný ošetřit zcela správně všechny související faktory a nelze vyloučit i nesprávné pochopení jednotlivých otázek. Další zavádějícím faktorem je možné nadhodnocení vlastních schopností zejména v oblasti dotazníku MESA. Pro obdržení přesnějších výsledků by bylo vhodné zvolit podrobnější dotazník (MSCEIT) a realizovat případové studie, které mohou být z hlediska ošetření všech výše zmíněných faktorů hodnotnější z hlediska kvalitativního zpracování.

Nelze opomenout rovněž faktor retrospektivity této studie, která zkoumala události (délku mateřské péče) a následnou dimenzi citové vazby a výši emoční inteligence v adolescenci a časně dospělosti. V retrospektivním přístupu je nutné počítat s určitým vlivem zkreslení z hlediska aktuálního vnímání skutečnosti těchto faktorů směrem k citovým osobám (které byly měřeny dotazníkem ECR-RS) a směrem k sobě (dotazník MESA). Většina

realizovaných studií jsou retrospektivní a analyzují tedy výpovědi dospělých jedinců a jejich vzpomínky na dětství. Stern (1995) dokumentoval, jak bezpečná vazba v dětství se promítá do bezpečných vztahů k rodičům i v dospělosti a rodiče jsou nadále vnímáni jako milující a podporující. Longitudinální studie realizované Fraley et al. (2013) rovněž dokumentují prospektivní asociace mezi nejranější citovou vazbou, dospělou citovou vazbou a interpersonálním fungováním ve vztazích s partnerem i s vrstevníky. Ve studii realizované na vzorku 700 dětí, pozorovaných od dětství do dospělosti, se faktor mateřské citlivosti a vnímavost projevil jako hlavní prediktor pozitivního sebepojetí a bezpečné vazby ve věku dosažení dospělosti.

Simpson et al. (2007) v další longitudinální studii objevili, jak míra bezpečnosti v citové vazbě – zkoumané prostřednictvím modelu Strange situation – predikuje stupeň soutěživosti v první až třetí třídě, dále předpovídá kvalitu přátelských vrstevnických vztahů ve věku 16-ti let a v období dospělosti predikuje míru exprese pozitivních a negativních emocí v romantických partnerských vztazích v časně dospělosti. Ačkoliv výzkumy tohoto druhu jednoznačně prokazují příčinnou souvislost – výzkumníci se shodují v tom, že rané zkušenosti a následné dopady existují, zachovávají však charakter pravděpodobnostní a nikoliv determinující charakter (Streep, 2017).

Otázkou tedy zůstává, pokud nelze jednoznačně na základě předložených výsledků kvantitativně stanovit ideální délku mateřské dovolené, která by zajistila co nejnižší vyhybavost a úzkostnost směrem k matce, otcovi, partnerovi a kamarádům v dospělosti a takto i předurčila nejvyšší pravděpodobnost pro rozvíjení ideálních a co nejvyšších hodnot v kategoriích kompetence emoční inteligence v adolescenci a dospělosti, podle jakých faktorů lze tedy tuto „ideální délku mateřské či otcovské péče“ určit? V tomto ohledu se musíme věnovat několika aspektům, které studie v potaz nebrala. Jako první je na místě klást si otázku, *zda je lepší „správně“ dlouhá mateřská dovolená, ale nešťastná matka nebo kratší mateřská dovolená a matka, která se seberealizuje a posléze se dítěti věnuje mnohem kvalitněji? Zde ve studii chybí jednoznačně další proměnná, která by mapovala „potencionál seberealizace“ nebo „nápor na sebevědomí“ u matek, které dle českého modelu zůstávají na prodloužené mateřské dovolené. V potaz by tedy bylo nutné brát také vyspělost matky, její EQ v okamžiku, kdy se matkou stane. Další studie, které se tomuto tématu věnovaly, dokládají, že ženy během mateřské dovolené mohou ztrácet pocit sebehodnoty (Bičáková, 2021). Dalším takovým aspektem, který rovněž významně souvisí s vnímanou kvalitou citových vztahů směrem*

k rodičům, je konkrétní styl výchovy v dané rodině. Tomuto tématu se rovněž věnovala řada studií, jejichž uvedení bylo nad rámec možností této disertační práce. V poslední řadě na odpovědi korespondentů měla vliv i jejich osobnost a celkový postoj k vztahům v rodině, k partnerovi a kamarádům.

Zkušenosti z bezpečných vztahů, podporující a vnímavé prostředí v raném dětství jsou investicí do budoucnosti a kvality dospělého života (Wahler, 1967). To ovšem neznamená, že vzor attachmentu je neměnitelný a rigidní v průběhu života. I pokud jedinec nezažil optimální bezpečí v citovém vztahu k primární osobě, řada životních zkušeností může tento zážitek napravit, či změnit. Jak naznačují Macek a Lacinová (2007) typ vazby i citová osoba se v průběhu života mohou změnit. Těmito nápravnými zkušenostmi mohou být například vztahy se sourozenci, jinými rodinnými příslušníky, učiteli a blízkými přáteli neboli psychoterapie.

5. Závěr a přínos této disertační práce

Z výzkumných poznatků již realizovaných studií na téma attachment a emoční inteligence, které byly uvedeny v teoretické části této disertační práce vyplývá, že kvalita citové vazby se vytváří na základě interakcí mezi pečující osobou v raném dětství a je určující pro zdravé sebepojetí a následné získání kompetencí v oblasti emoční inteligence. Studie potvrzují vzájemnou silnou souvislost mezi kvalitou citové vazby a schopností si v adolescenci a dospělosti nacházet bezpečné partnerské i kamarádské vztahy. Tento výzkum se snažil na tyto souvislosti nahlížet ještě z jiného úhlu: jednak zkoumat čistě kvantitativní aspekt délky mateřské dovolené jako determinující pro pozdější kvalitu citové vazby a vyšší emoční inteligence. Dále hlouběji prozkoumat souvislosti mezi citovou vazbou a kategoriemi emoční inteligence. V neposlední řadě výzkum předpokládal, že v kulturách, které se významně liší z hlediska délky a konceptu mateřské dovolené musí následně i existovat významné rozdíly v dimenzích citových vazeb a emoční inteligence. V tomto ohledu jsou poznatky tohoto výzkumu přínosné i když se předpokládané výsledky nepodařilo ve všech výzkumných hypotézách potvrdit.

Počátky formulování tohoto výzkumného plánu byly ovlivněny velice praktickými situacemi a dotazy konkrétních pacientů: lze z psychologického hlediska stanovit „ideální

délku“ mateřské dovolené? Lze s určitou jistotou říct, že pokud se matka, či jiná ošetřující osoba dostatečně dítěti a jeho emočním potřebám v raném věku věnuje, bude tento jedinec v dospělosti více naplněn v určitých emočních oblastech, například v navázání vztahů s druhými lidmi? Tyto otázky jsou přímé otázky z praxe, které si matky kladou při rozhodování kdy se vrátit do práce. Považujeme proto tento výzkum za důležitý v orientaci pro psychologickou praxi a zajištění evidence based postupu v poradenství.

Primární motivací této studie však bylo hledání odpovědi na otázku: jaká je úloha psychologie v dnešním moderním světě? K čemu mají sloužit veškeré studie a výzkumy? V nejlepším případě k tomu, aby umožnila stanovení obecně platného paradigma, které lidem může například ulehčit rozhodování, směřování v životě nebo je informovat o možných rizicích, následcích na psychiku. Psychologie, například oproti ortopedii, má obrovskou nevýhodu – není exaktní vědou, ne vždy na psychiku člověka působí pouze jeden faktor, nýbrž několik faktorů, které mohou dále být formující, strukturující. Ani v případě této studie se nepodařilo jednoznačně odpovědět na otázku – jaká by z hlediska psychologických faktorů měla být „ideální délka“ mateřské dovolené? Podařilo se však zmapovat nejpravděpodobnější vlivné faktory, kvantifikovat a zhodnotit je i z hlediska kulturního.

Výsledky celého výzkumu prokázaly, v souladu s řadou uvedených výzkumů: dlouhá a stálá primární péče v raném dětství sama o sobě nezaručuje kvalitnější vztahy ani lepší kompetence v oblasti emoční inteligence. Určující se je především kvalita této péče a kontinuita v průběhu života, proměna této vazby i v průběhu adolescence. Pokud je této kvality v průběhu života jedince dosaženo směrem k matce, zvyšuje se pravděpodobnost dosahování vyšších kompetencí v oblastech emoční inteligence. Optimální délku mateřské dovolené tedy nelze stanovit kvantitativně, je závislá na ochotě rodičů, socio-ekonomické situaci rodiny a podpory ze strany státních institucí. Z interkulturního pohledu jako ideální délku považují čeští korespondenti 3 roky, francouzští 2 roky a američtí 6 měsíců. Zatímco čeští korespondenti vidí jako nejdůležitější determinantu vyzrálост dítěte, francouzští tuto délku určují podle ochoty a rekonvalescence matky. Američtí korespondenti se co nejvíce přiklánějí k poznatkům týkajících se faktorů kvality a stálosti péče nejen v raném dětství, ale i v průběhu dalšího života. Tímto stanovením však nechceme nikoho diskriminovat, například matky samoživitelky nebo matky, které s rozhodnou pro kariéru. Matky, které spíše preferují svou kariéru, však tyto výstupy mohou inspirovat k tomu, aby přemýšlely nad následkem svého „opuštění“ dítěte a kompenzovala tento nedostatek, prostřednictvím jiné stále bezpečné osoby, chůvy, prarodiče.

Další studie by se mohly zaměřit na prozkoumání vlivu dalších určujících faktorů, které do této studie nemohli být začleněny: výchova rodičů, ochota matky být s dítětem, sebehodnota matky, ekonomická situace rodiny, samoživitelství a další kulturní faktory, které by bylo možné dále zkoumat v rozsáhlejším výzkumném vzorku.

Závěrem lze tedy konstatovat, že nezáleží tolik na konkrétní délce jako na kvalitě péče, kterou matka nebo otec dítěti poskytuje a jak je během tohoto období emočně dostupná. Vracíme se tímto zde k pojmům synchronicity afektu a sdílené pozornosti jako hlavním faktorům, které dále určují, jak se bude vztah strukturovat na základě úzkostně vyhýbavém nebo bezpečně podporujícím.

5. Seznam bibliografie

SEZNAM LITERATURY

Ainsworth, M.D.S. (1989). Attachment beyond infancy. *American Psychologist*, Vol. 44., str. 709-716.

Ainsworth, M.D.S. (1962). The effects of maternal deprivation: a review of findings and controversy in the context of research strategy. *Deprivation of Maternal Care: A Reassessment of its Effects*. Public Health Papers No. 14. Geneva: WHO.

Ainsworth, M.D.S. (1969). Object relations, dependency and attachment: a theoretical review of the infant-mother relationship. *Child development*, No. 40, str. 969-1025.

Ainsworth, M.D.S, Blehar, M. C., Waters, E. & Wall, S. N. (2015). *Patterns of Attachment: A psychological study of the Strange situation*. New York: Psychology Press.

Altmann, J. (1980). *Baboon Mothers and Infants*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Ambrose, J.A. (1961). The development of the smiling response in early infancy. *Determinants of Infant Behaviour*, Vol. 1. B.M.Foss London: Methuen, New York.

Anderson, J.W. (1972). Attachment behaviour out of doors. *Ethological Studies of Child Behaviour*. Ed.N. Blurton Jones. Cambridge: Cambridge University Press.

Appell, J.R. (2020). A la rencontre de l'autre, de l'individuel au collectif. *La socialisation dans la petite enfance*, str. 137-147.

Arbisio, Ch. (2007). *L'enfant de la période de latence*. Paris: Edition Dunod.

Arend, R. A., Gove, F.L. & Sroufe, L.A. (1979). Continuity of individual adaptation from infancy to kindergarden: a predictive study of ego-resilience and curiosity in pre-schoolers. *Child development*, Vol. 50, str. 950-959.

Arnett, J. J. (2007). *International encyclopedia of adolescence*. New York: Taylor & Francis.

Asch, S. (1951). Influence interpersonnelle. Les effets de la pression de groupe sur la modification et la distorsion des jugements. *Psychologie sociale théorique et expérimentale*, str. 235-245.

- Asch, S. (1955). *Opinions and Social Pressure*. New York: Freeman.
- Atkinson, L.R., Paglia, A., Coolbear, J. & Niccols, A. (2000). Attachment security, a meta-analysis of maternal mental health correlates. *Clinical Psychology Review*, Vol. 20 (8), str. 1019-1040.
- Bales, R., Parsons, T. (1998). *Family: socialization and interaction process*. London: Routledge.
- Baltes, P.B. & Brim, O. G. jr, (1980). *Life span development and behaviour*. New York: Academic.
- Bandura, A. (2002). *L'apprentissage social*. Bruxelles: Mardaga.
- BarOn, R. (1997). *EQ*i* Baron Emotional quotient inventory*. San Diego: MHS, Inc.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226– 244.
- Bartip J., Morton. J. & DeeSchonen, J. (2001). Response to mother's face in 3-week to 5-month old infants. *British journal of Developmental psychology*, Vol. 19., str. 219-232.
- Baubet, T. & Moro, M.R. (2003). *Psychiatrie et migrations*. Paris : Masson.
- Baubet, T. & Moro, M.R. (2009). *Psychopathologie transculturelle*. Paris : Elseier Masson
- Bayley, N. (1993). *Bayley scales of infant development*. The psychological corporation, San Antonio: Harcourt Brace and Company.
- Beauvois, J. L. (1984). *La psychologie quotidienne*. Paris: PUF.
- Beldoch, M. (1964), Sensitivity to expression of emotional meaning in three modes communication, in J. R. Davitz et al., *The Communication of Emotional Meaning*, McGraw-Hill, str. 31-42.
- Berry, J.W., Trimble, J.E. & Olmedo, E.L. (1986). *Assessment of acculturation*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Berry, J.W., Poortinga, Y. H., Breugelmans, S., Chasiotis, A. & Sam, D. (2001). *Cross Cultural psychology*. London: Cambridge University Press.

- Bičáková, A., Kališková, K. & Zapletalová, L. (2021). *Maminka nebo školka? Dopady na prodloužení čerpání rodičovského příspěvku na budoucí vzdělání a pracovní uplatnění dětí*. IDEA CERGE. Studie 6. Projekt Národního hospodářského ústavu.
- Biddulph, S. (2010). *Raising babies: should under 3s go to nursery?* New York: Harper Thorsons.
- Bischof, N. (1975). A system approach toward the functional connections of fear and attachment. *Child Development*, No. 46, str. 801-817.
- Bornstein, M.H. (1991). *Cultural approaches to parenting*. Hillsdale, N.J.: Erlbaum.
- Bornstein, M. H. & Lansford, J. (2010). Parenting in M.H. Bornstein (ed.), *Handbook of cultural developmental science* (str. 259-278). New York: Taylor & Francis.
- Bower, T.G.R. (1866). The visual world of infants. *Scient. Am*, Vol. 215. str. 80-97.
- Bowlby, J. (2012). *Odloučení*. Praha: Portál.
- Bowlby, J. (2010). *Vazba*. Praha: Portál.
- Bowlby, J. (2013). *Ztráta*, Praha: Portál.
- Bowlby, J. (2012). *Odloučení*. Praha: Portál.
- Bradberry, T., Greaves, J. (2016). *Emotional intelligence 2.0*. San Diego: Talentsmart.
- Brazelton, T.B., Koslowski, B. & Main, M. (1974). The origins of reciprocity in mother-infant interaction. *The Effect of the Infant on its Caregiver*, ed. M. Lewis and L. A. Rosenblum. New York: Plenum Press.
- Brazelton, T.B., Nugent, J.K. & Lester, B.M. (1987). *Neonatal behaviour assessment scale*. In: Osofsky, J.D. (Ed.): *Handbook of infant development*. 2nd edition. New York: Wiley.
- Breckler, S.J. (1984). Empirical validation of affect, behavior and cognition as distinct attitude components. *Journal of personality and social psychology*, Vol. 47, str. 1191 – 1205.
- Bretherton, I. (1980). Young children in stressful situations: the supporting role of attachment figures and unfamiliar caregivers. *Uprooting and Development*, ed. G. V Coelho and P.J. Ahmen. New York: Plenum Press.
- Bornstein, M.H. & Lamb, M. E. (1992). *Development in infancy: an introduction*. 3rd edition. New York: McGraw Hill.

- Bos, K., Zeanah, Ch., Fox, N., Drury, S., McLaughlin, K. & Nelson, Ch. (2011). Psychiatric outcomes in young children with a history of institutionalization. *Harvard Review Psychiatry*, Vol. 19 (1), str. 15-24.
- Burlock, M. & Lutkenhaus, P. (1990). Who am I? Self understanding in toddlers. *Merill-Palmer Quarterly*, Vol. 36, str. 217-238.
- Butzer, B. & Campbell, L. (2008). Adult attachment, sexual satisfaction and relationship satisfaction. *Personal Relationships*, Vol. 15 (1), str. 141 -154.
- Bühler, Ch, (1933). *Der menschliche Lebenslauf als psychologisches Problem*. Göttingen: Hogrefe.
- Bryman A. & Burgess, R. (1993). *Analyzing Qualitative Data*. London: Routledge.
- Campbell, L., Simpson, J., Boldry, J. & Kashy, D. (2005). Perceptions of Conflict and Support in Romantic Relationships: The role of attachment anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 88 (3), str. 510-535.
- Cassidy, J. & Shaver, R. (2008). *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications*. New York: Guilford Press.
- Caye, J., Mc Mahon, J., Norris, T. & Rahija, L. (1996). *Effects of separation and loss on attachment*. Chapel Hills: School of social work, University of North Carolina at Chapel Hill.
- Chopik, W., Edelstein, R. & Fraley, Ch. (2012). From the cradle to the grave: age differences in attachment from early adulthood to old age. *Journal of Personality*, Vol. 81 (2).
- Clarke-Stewart, K.A., Gruber, D. P. & Fitzgerald, L.M. (1994). *Children at home and in day care*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Cvrčková, A. & Lacinová, L. (2017). Citová vazba a její hierarchie, sociální opora a somatizační tendance nasazených komбатantů. *Psychologie*, roč.11, č.3.
- David, M. & Appell, G. (1973). *Lózcyc ou le Maternage insolite*. Paris : Editions du Scarabée.
- Deschamps, J. C. (1996). *Des attitudes aux attributions. Sur la construction sociale de la réalité*. Grenoble: PUG.
- Doinita, N.E (2014). Adult Attachment, Self esteem and emotional intelligence. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, Vol. 187, str. 570-574.
- Doise, W. (1982). *L'explication en psychologie sociale*. Paris: PUF.

- Dolto, F. (1994). *Les étapes majeures de l'enfance*. Paris: Editions Gallimard.
- Dušek, K. & Večeřková-Procházková, A. (2015). *Diagnostika a terapie duševních poruch*. Praha: GRADA.
- Edelman, H. (1994). *Motherless Daughters: the legacy of loss*. New York: Delta.
- Eibl-Eibesfeld, I. (1989). *Human ethology*. New York: Aldine de Gruyter.
- Eibl-Eibesfeld, I. (1995). *Die Biologie des menschlichen Verhaltens: ein Grundriss der Humanethologie*. München: Piper Verlag GmbH.
- Eisenberg, N., Valiente, C., Fabes., R.A. Smith, C.L., Reiser, M., Shepard, S.A., Losoya, S.H., Guthrie, I.K., Murphy, B.C., Cumberland, A.J. (2003). The relations of effortful control and ego control to children's resiliency and social functioning. *Developmental psychology*, Vol. 39, str. 761-776.
- Evans, D. (2002). *Emotion: the science of sentiment*. New York: Oxford University Press.
- Fahlberg, V.I. (1991). *A child's journey through placement*. Indianapolis, IN: Perspectives Press
- Falk, J. & Rasse, M. (2016). L'autonomie, n'est ce pas se laisser faire ? *Spirale*, str. 247-249.
- Farrell, B. (1999). *Family: the Making of an Idea and Institution, and a Controversy in American Culture*. Boulder: Westview Press.
- Féder-Szanto, A. (2002). *Loczy: un nouveau paradigme*. Paris : PUF.
- Feldman, R. & Klein, P.S. (2003). Toddler's self-regulated compliance to mothers, caregivers and fathers: implications of the theories of socialization. *Developmental psychology*, Vol.39, str. 680-692.
- Ferenčík, J. (2010). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál.
- Festinger, L. (1954). A theory of Social Comparison Processes. *Human relations*, Vol. 7, str. 117-140.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Evanston: Row Peterson.
- Fischer, V. M. (1986). Simone de Beauvoir and "The Woman Question": Les Bouches inutiles. *Yale French Studies*, No. 72.

- Fraley, R.C., Niedenthal, P.M., Marks, M.J. Brumbaugh, C. C., & Vicary, A. (2006). Adult attachment and the perception of emotional expressions: Probing the hyperactivating strategies underlying anxious attachment. *Journal of Psychology*, Vol. 74. 1163-1190.
- Fraley, R. C., Vicary, A.M., Brumbaugh, C.C. & Roisman, G.I. (2011). Patterns of stability in adult attachment: An empirical test of two models of continuity and change. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 101, 974-992.
- Freud, A. (1968). *Le normal et le pathologique chez l'enfant*. Paris: Gallimard.
- Freud, S. (1910). *Cinq leçon sur la psychanalyse*. Paris: Payot coll.
- Freud, S. (1916-1917). *Introduction à la psychanalyse*. Paris: Payot coll.
- Frisch-Desmarez (2010). *Neuropsychiatrie de l'enfance et de l'adolescence*. Paris: Edition Elsevier.
- Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. Basic Books, New York
- Geber, M. & Dean, M. F. (1957). The state of development of newborn African children. *The Lancet*, Vol. 272, str. 1216-1219.
- Geoffroy, M-C., Cote, S-M., Parent, S. & Seguin, JR., 2006. Daycare attendance, stress, and mental health. *Canadian Journal of Psychiatry*, Vol. 51, str. 607-615.
- George, C., Solomon, J. (1989). Internal working models of caregiving and security of attachment at age six. *Infant mental health journal*, Vol. 10., str. 222-237.
- Gesell, A. (1945). *The embryology of human behaviour: the beginnings of the human mind*. New York: Harper.
- Gesell, A. & Ilg, F.L. (1946). *The child from five to ten*. New York: Harper.
- Goleman, D. (2005). *Emotional intelligence, why it can matter more than IQ*. New York: Bantam Books Inc.
- Goleman, D. (2007). *Social intelligence*. London: Arrow Books LTD.
- Gomajee, R., El-Khoury, F., Côté, S., Van der Werden, J., Pryor, L. & Melchior, M. on behalf of the EDEN mother-child Cohort Study Group, INSERM (2018). Early childcare type predicts children's emotional and behavioral trajectories into middle childhood. *Journal of epidemiology and community health*, Vol. 72 (11).

Hall, G. S. (1925). *Adolescence: its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion and education*. New York: D. Appleton and company.

Hamarta, E., Deniz, M. E. & Saltali, N. (2009). Attachment Styles as a Predictor of Emotional Intelligence. *Educational Sciences: Theory and Practice*, Vol. 9, str. 213-229.

Harris, P.L. (1989). Young children's theory of mind and emotion. *Cognition and emotion*, Vol.3, str. 379-400.

Harlow, H.F. (1958). The nature of love. *Am. Psychol.*, Vol. 13, str. 673-685.

Harlow, H. F. & Zimmerman, R. R. (1959). Affectional responses in the Infant monkey. *Science*, Vol. 130, str. 421-432.

Hepper, P. G. (1997). Memory in utero? *Developmental medicine and child neurology*, Vol. 39, str. 343 – 346.

Hess, P. (1982). Parent-child attachment concept: Crucial for permanency planning. *Social Casework*, 63(1), 46-57.

Hewlet, B. S. (1991). *Intimate fathers: The nature and context of Aka Pygmy paternal infant care*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Hohnen, B., Gilmour, J. & Murphy, T. (2019). *The incredible teenage brain*. New York: Jessica Kingsley Publishers.

Hopkins, B. & Westra, T. (1990). Motor development, maternal expectations and the role handling. *Infant Behavior and Development*, Vol. 13, str. 117-122.

Howell, D. (2009). *Méthodes statistiques en sciences humaines*. Bruxelles: de boeck.

Hrdy, S.B. (2005). Cooperative breeders with an ace in the hole. In E. Voland, A. Chasiotis and W. Schiefenhövel (eds.) *Grandmotherhood: the evolutionary significance of the second half of female life*, str. 295-317). New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.

Hůlová, J. (2009). *Diplomová práce: Životní spokojenost žen na mateřské dovolené*. Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta.

Jardin, F., Moreau, A., Gane, H., Perusi, Rasse, M. & Simon, N. (2008). Soins et préventions des comportements dits violents ou de retrait chez des enfants en crèche. *La psychiatrie de l'enfant*, Vol. 51 (1), str. 215-273.

Kaës, R., Ruiz Correa, O., Douville, O., Eiguier, A., Moro, M.-R., Revah-Lévy, A., Sinatra, F., Dahoun, Z. & Lecourt, E. (1998). *Différence culturelle et souffrances de l'identité*. Paris: Dunod.

Kafetsios, K. (2004). *Attachment and emotional intelligence abilities across the life course*. *Personality and Individual differences*, Vol. 37, str. 129-145.

Kamel, F. (2005). *Entrer dans l'adolescence. Le temps de latence*. Paris: Edition Eres.

Kaspříková, K. (2008). *Diplomová práce: ženy na mateřské a rodičovské dovolené a jejich životní spokojenost*. Brno: Masarykova Univerzita, filozofická fakulta.

Kiesler, C. (1971). *The psychology of commitment. Experiences Linking behavior to beliefs*. New York: Academic Press.

Knight, R. (2005). The process of attachment and autonomy in latency: a longitudinal study of ten children. *Psychoanalytical Study Child*. Vol: 60, str. 178-210.

Kochanská, G., Coy, K. & Murray, K.T. (2001). The development of selfregulation in the first four years of life. *Child Development*, Vol. 72., str. 1091-1111.

Kohler, F. (2007). *Stéréotypes culturels et constructions identitaires*. Tours: Presses Universitaires François-Rabelais.

Labusová, E. (2018). Patří děti mladší tří let do institucionálních zařízení? *Pedagogika*, říjen, str. 41-43.

Lamb, M. (1986). *The father's role: Applied perspectives*. New York: Wiley.

Lamb, M. (2004). *The Role of the father in Child Development*. New Jersey: Wiley and Sons.

Langmaier J. & Matějček Z. (2014). *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum.

Langmeier J. & Krejčířová D. (2006). *Vývojová psychologie* Praha: GRADA Publishing.

Langmeier, J. (1998). Nové poznatky o časném vývoji dítěte – význam pro pediatrickou praxi. *ČS Pediat*, Vol. 43, 3-7.

- Laval, V. *Psychologie du développement* (2002). Paris: Armand Colin.
- Lewis, M. (1984). *Beyond the dyad*. New York: Plenum.
- Lionetti, F., Pastore, M. & Barone, L. (2015), Attachment in institutionalized children: A review and meta-analysis. *Child abuse & Neglect*, Vol.42, str.135-145.
- Macek, P., & Lacinová, L. (2006). *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Principal.
- Maclean, K. (2003). The impact of institutionalization on child development. *Development and psychopathology*. Vol: 15 (4), str. 853-84.
- Mahler, M., Pine, F. & Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the human infant*. Michigan: Basic Books.
- Main, M. (1973). *Exploration, play and level of cognitive functioning as related to child-mother attachment*. Dissertation John Hopkins University.
- Main, M. & Weston, D. (1982). *Avoidance of the attachment figure in infancy: descriptions and interpretations*. *The Place of Attachment in Human behaviour*, ed. C.M. Parkes and J. Stevenson-Hinde. New York: Basic Books.
- Mareš, J. (2015). Tvorba případových studií pro výzkumné účely. *Pedagogika*, roč. 65, č. 2, str. 113–142.
- Matas, L., Arend, R.A. & Sroufe, L.A. (1978). Continuity of adaptation in the second year: the relationship between quality of attachment and later competence. *Child Development*, Vol. 49, str. 547-556.
- Matějček, Z. (2009). *Výbor z díla*. Praha: Karolinum.
- Matějček, Z. & Langmeier, J. (1986). *Počátky duševního života*. Praha: Panorama.
- Matušková, L. (2021). Déle s mámou, horší budoucnost? *Věda a výzkum, sekce humanitní a společenské vědy*, Vol. 4, str. 31-35.
- Mayer, J. & Kirkpatrick, M. (1994). *Hot information processing becomes more accurate with open emotional experience*. University of New Hampshire.
- Mayer, J. & Salovey, P. (1997). *What is emotional intelligence?* New York: Basic Books.

- Mc Goron, L., Gelason, M.M., Smyke, A., Dury, S., Nelson, Ch., Gregas, M., Fox, N. & Zeanah, Ch. (2012). Recovering from early deprivation: attachment mediates effects of caregiving on psychopathology. *Child Adolescent Psychiatry*, Vol. 51 (7), str. 683-693.
- McLaren, K. (2010). *The language of emotions*. Boulder: Sounds True Inc.
- Mercer, J. (2005). Understanding attachment, parenting, child care and emotional development. Westport, Connecticut: Praeger Publishers Inc.
- Mercer, J. (2013). *Myths and Misunderstandings*. Thousand Oaks, California: Sage Publishing.
- Minichiello, F. (2017). Compétences socio-émotionnelles : recherches et initiatives. *Revue internationale d'éducation de Sévres*, Vol. 76, str. 12-15.
- Mikulincer, M. & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood, structure, dynamics and change*. New York.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). Boosting attachment security to promote mental health, prosocial values, and inter-group tolerance. *Psychological Inquiry*, 18, 139-156.
- Mohapel, P. (2006). *Enhancing work relationships: incorporating dialogue with emotional intelligence training*. Canada: Royal Roads University.
- Moscovici, S. (1988). *La machine à faire des dieux*. Paris: Fayard.
- Moscovici, S. (1992). *Dissensions et consensus*. Paris: PUF.
- Muir, E. (1992). *Watching, waiting and wondering: Applying psychoanalytic principals to mother-infant intervention*. *Infant Mental Health Journal*, Vo. 13, 319-328.
- Murray L. (2016). *Psychologie malých dětí*. Praha: Triton.
- Nelson, C.A., Furtado, E., Fox, N.A. & Zeanah, C.H. (2009). The deprived human brain. *American Scientist*, 97, 222-229.
- Nelson, S. C., Wängqvist, M., Kling, J., Frisén, A., & Syed, M. (2018). Identity and the Body: Trajectories of Body Esteem from Adolescence to Emerging Adulthood. *Developmental Psychology*, Vol. 54(6), 1159–1171.
- Nettle, D. (2006). *Happiness: the science behind your smile*. New York: Oxford University Press.

- Olson, J.M. & Zanna M.P. (1993). Attitude and attitude change. *Annual review of psychology*, Vol. 44, str. 17-154.
- Papoušek, H. & Papoušek, M. (1985). Der Beginn der sozialen Integration nach der Geburt. *Krisen oder Kontinuitäten. Mschr. Kinderheilk*, Vol. 133, str. 425–429.
- Papoušek, H. & Papoušek, M. (1987). *Intuitive parenting: a didactic counterpart to the infant's precocity in integrative capacities*. IN: Osofsky, J.D. (Ed.): *Handbook of infant development*. 2nd edition. New York: John Wiley.
- Pavlíková, P. (2014). Rigorózní práce: *Kvalita psychického stavu a dimenze životní spokojenosti žen na mateřské a rodičovské dovolené*. Olomouc: Univerzita Palackého, filozofická fakulta, katedra psychologie.
- Pedersen, F. A. (1980). *The father-infant relationship: observational studies in the family setting*. New York: Praeger Special Studies.
- Piaget, J. (1970). *The science of education and the psychology of the child*. New York: Grossman.
- Piaget, J. (2012). *La psychologie de l'enfant*. Paris: Puf.
- Piaget, J. (2020). *La psychologie de l'intelligence*. Paris: Dunod.
- Pikler, E. (1979). *Se mouvoir en liberté dès le premier âge*. Paris: P
- Rasse, M. (2020). *La socialisation dans la petite enfance*. Paris: Eres.
- Rasse, M. & Vamos, J. (2012). *Accueillir un bébé à la crèche*. Paris: Eres.
- Rasse, M. & Vincze, M. (2018). Les contacts sociaux des bébés et jeunes enfants élevés ensembles. *Spirale*, str. 170-173.
- Righetti, P.L (2000). Is there psychological and emotional life from before the birth? The prenatal ego states. *International Journal of Prenatal and Perinatal Psychology and Medicine*, Vol. 12, 431-442.
- Říčan P., Krejčířová D. & kol. (2006). *Dětská klinická psychologie*. Praha: GRADA.
- Říčan, P. (2004). *Cesta životem*. Praha: Portál.

- Roisman GI, Sussman E, Barnett-Walker K. & Booth-LeForce, C. (2009). Early family and child-care antecedents of awakening cortisol levels in adolescence. *Child Development*, Vol. 80 (3): 907-920.
- Rosenthal, R. (1977). The PONS TEST: *Measuring sensitivity to nonverbal cues*. *Advances in Psychological Assessment*. San Francisco: P.MC Reynolds ed.
- Salovey, P., Brackett, M. A. & Mayer, J.D (2007). *Emotional intelligence: Key readings on the Mayer and Salovey model*. New York: Dude Pub.
- Salovey, P. & Mayer, J.D. (1990). Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, Vol. 9, str. 185-211.
- Schachter, S (1959). *The psychology of affiliation. Experimental studies of the sources of gregariousness*, Stanford: Stanford University Press.
- Schachter, S. & Singer (1962). Cognitive, Social and Physiological determinants of emotional states. *Psychological review*, Vol. 69, str. 379-399.
- Schaffer, H. R. & Callender, W. M (1959). Psychologic effects on hospitalization in infancy. *Pediatrics, official journal of the American Academy of pediatrics*, Vol.24 (4), str. 528-539.
- Sherif, M. (1936). *The psychology of social norms*. New York: Harper and Row.
- Simpson, J., Collins, A., Tran, S. & Haydon (2007). Attachment and the Experience and Expression of Emotion in Romantic Relationships: a developmental perspective. *Journal of personality and social psychology*, Vol. 92 (2), str. 355-367.
- Sroufe, L.A., Coopere, R.G., DeHart, G.B. (1992). *Child development: Its nature and course*. New York: Mc Graw Hill.
- Stern, D. N. (1985). *The interpersonal world of the infant*. New York: Basic Books.
- Stern, D. N. (1995). *The motherhood constellation*. New York: Basic Books.
- Stirnimann, E. (1940). *Psychologie des neugeborenen Kindes*. Zürich: Rascher.
- Streep, P. (2017). *Daughter Detox, recovering from an unloving mother*. New York: Ile D'Espoir Press.
- Svoboda, M., Krejčířová, D. & Vágnerová, M. (2015). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál.

- Šulová, L., Zaouche-Gaudron, Ch. (2016). *Předškolní dítě a jeho svět*. Praha : Karolinum.
- Švancara, J. (1986). Metody vývojově psychologického zkoumání. *Ontogenetická psychologie*. Praha: SPN Pedagogické nakladatelství.
- Vagnerová, M. (2010). *Psychologie osobnosti*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Vallerand, R-J. (1994). *Les fondements de la psychologie sociale*. Montréal: Gaëtan Morin.
- Vygotsky, L. (1985). *Pensée et langage*. Paris: Messidor.
- Wahler, R. G. (1967). Infant Social Attachments: A Reinforcement Theory Interpretation and Investigation. *Child Development* Vol. 38, No.4., str. 1079-1088.
- Wahler, R. (1969). Infant social development: Some experimental analyses of an infant-mother interaction during the first year of life. *Journal of Experimental Child Psychology*, Vol. 7, No. 1., str. 101-113.
- Walker, S. A. (2021), Emotional intelligence and attachment in adulthood: a meta-analysis. *Personality and Individual Differences*, Vol 184.
- Weiner, B. (1986). *An attributional theory of motivation and emotion*. New York: Springer Verlag.
- White, R. W. (1959), Motivation reconsidered: the concept of competence. *Psychological Review*, Vol. 66, str. 297-333
- Zaccagnino, M., Cussino, M. & Preziosa, A. (2015). Attachment representation in institutionalized children: a preliminary study using the child attachment interview. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, Vol. 22 (2), str. 165-175.
- Zaccagnino, M., Vianzone, S., Visioli, C. & Veglia, F. (2013). The internal working model of caregiving system and parental reflective function: theoretical and methodological implications. *Gazzetta Medica Italiana Archivio per le Scienze Mediche*. Vol. 172.

Databáse:

British social attitudes

<https://www.bsa.natcen.ac.uk/latest-report/british-social-attitudes-36/women-and-work.aspx>

ICPSR - Inter-university Consortium for Political and Social Research

<https://www.childandfamilydataarchive.org/cfda/pages/cfda/index.html;jsessionid=95AC29745F0BC06A042FBB4D09ED9ECB>

Eurostat – european statistics

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

Geert Hofstede – cultural dimensions

<https://www.hofstede-insights.com/product/compare-countries/>

European values study organization

<https://europeanvaluesstudy.eu/methodology-data-documentation/previous-surveys-1981-2008/integrated-values-surveys-1981-2014/>

ISSP – International social survey program, family and changing gender roles

<http://issp.org/data-download/by-topic/>

Eurobarometer

<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=SPECIAL>

WVS - Worldvalues Survey

<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>

ESF - European science foundation

<http://archives.esf.org/publications/social-sciences.html>

NORC, General social survey, University of Chicago:

<http://www.gss.norc.org/get-documentation/crossnational-reports>

Gesis, Leibnizinstitut für Sozialwissenschaften:

<https://www.esis.org/institut/abteilungen/datenarchiv-fuer-sozialwissenschaften>

Atlas of european values

<https://europeanvaluesstudy.eu/methodology-data-documentation/>

<https://www.pewresearch.org/social-trends/2013/03/14/modern-parenthood-roles-of-moms-and-dads-converge-as-they-balance-work-and-family/>

Webové stránky týkající se informací o jednotlivých zemích

SPOJENÉ STÁTY

www.usa.gov

www.americanpregnancy.org

www.childrencourtyard.com

www.childcare.gov

FRANCIE

www.caf.fr/rapport-annuel-observatoire-national-petite-enfance.fr

www.hcfea.fr

www.inserm.fr

www.sante.gouv.fr

www.parents.fr

www.fr.statista.com

<https://statistics.laerd.com/spss-tutorials/multiple-regression-using-spss-statistics.php>

7. Přílohy

Seznam příloh

- A. Dotazník ECR-RS
- B. Dotazník MESA
- C. Doplnující grafy a obrazy
 - a. Původ korespondentů Česká republika
 - b. Původ korespondentů Francie
 - c. Původ korespondentů USA
 - d. Historický vývoj mateřské dovolené v porovnání
 - e. Formální péče o děti a rodinná péče
- D. Doplnující tabulky, grafy a obrazy ze statistické analýzy
 - a. H2
 - b. H3

A. DOTAZNÍK ECR-RS

relationship structures questionnaire

your name _____ today's date _____

"The Relationship Structures Questionnaire (ECR-RS)" is a self-report instrument designed to assess attachment patterns in a variety of close relationships. The same 9 items are used to assess attachment styles with several different people, for example mother (or a mother-like figure), father (or a father-like figure), current (or a former) romantic partner, and best friend (or close friends more generally). With adaptations, the statements are also relevant to therapeutic relationships. The ECR-RS can also be used as a 9-item version of the 36-item "Experiences in Close Relationships Questionnaire – Revised (ECR-R)".

The statements below are about how you feel in emotionally intimate relationships. You can use them to assess how you tend to feel in close relationships generally, or to focus on a particular relationship or type of relationship. Using the 1 to 7 scale below, after each statement write a number to indicate how much you agree or disagree with the statement when applied to the relationship(s) you are looking at.

1 2 3 4 5 6 7

*strongly
disagree*

*strongly
agree*

In the questionnaire, "m" is for mother, "fa" for father, "p" for partner, "fr" for friend, and "th" for therapist

		<i>m</i>	<i>fa</i>	<i>p</i>	<i>fr</i>	<i>th</i>
1.	It helps to turn to this person in times of need (R)					
2.	I usually discuss my problems and concerns with this person (R)					
3.	I talk things over with this person (R)					
4.	I find it easy to depend on this person (R)					
5.	I don't feel comfortable opening up to this person					
6.	I prefer not to show this person how I feel deep down.					
7.	I often worry that this person doesn't really care for me					
8.	I'm afraid that this person may abandon me					
9.	I worry that this person won't care about me as much as I care about him or her					
	average avoidance: items 1 to 6, with 1 to 4 reverse scored					
	average anxiety: items 7 to 9					

When reverse scoring items 1 to 4, take the score you have written and subtract it from 8.

You can now transfer these scores to the companion "ECR-R/RS Dimensions Diagram" (over the page) to assess whether the current picture is one of security, preoccupation, dismissal, or fearful-avoidance.

Fraley, R., Heffernan, M., et al (2011). *The Experiences in Close Relationships-Relationship Structures questionnaire: A method for assessing attachment orientations across relationships*. Psychological Assessment, 23, 615-625.

The full text of the above paper, details of this "ECR-RS" questionnaire and a wealth of other helpful resources are freely downloadable from Prof Chris Fraley's website at <http://internal.psychology.illinois.edu/~rcfraley/index.htm>

B. DOTAZNÍK MESA

The Quick Emotional Intelligence Self-Assessment*

*Adapted for the San Diego City College MESA Program from a model by Paul Mohapel (paul.mohapel@shaw.ca)

Emotional intelligence (*referred to as EQ*) is your ability to **be aware of, understand and manage your emotions**. *Why is EQ important?* While intelligence (*referred to as IQ*) is important, success in life depends more on EQ. Take the assessment below to learn your EQ strengths!

Rank each statement as follows: **0 (Never)** **1 (Rarely)** **2 (Sometimes)** **3 (Often)** **4 (Always)**

Emotional Awareness – Total: _____

0 1 2 3 4	My feelings are clear to me at any given moment
0 1 2 3 4	Emotions play an important part in my life
0 1 2 3 4	My moods impact the people around me
0 1 2 3 4	I find it easy to put words to my feelings
0 1 2 3 4	My moods are easily affected by external events
0 1 2 3 4	I can easily sense when I'm going to be angry
0 1 2 3 4	I readily tell others my true feelings
0 1 2 3 4	I find it easy to describe my feelings
0 1 2 3 4	Even when I'm upset, I'm aware of what's happening to me
0 1 2 3 4	I am able to stand apart from my thoughts and feelings and examine them

Emotional Management – Total: _____

0 1 2 3 4	I accept responsibility for my reactions
0 1 2 3 4	I find it easy to make goals and stick with them
0 1 2 3 4	I am an emotionally balanced person
0 1 2 3 4	I am a very patient person
0 1 2 3 4	I can accept critical comments from others without becoming angry
0 1 2 3 4	I maintain my composure, even during stressful times
0 1 2 3 4	If an issue does not affect me directly, I don't let it bother me
0 1 2 3 4	I can restrain myself when I feel anger towards someone
0 1 2 3 4	I control urges to overindulge in things that could damage my well being
0 1 2 3 4	I direct my energy into creative work or hobbies

Social Emotional Awareness – Total: _____

0 1 2 3 4	I consider the impact of my decisions on other people
0 1 2 3 4	I can easily tell if the people around me are becoming annoyed
0 1 2 3 4	I sense it when a person's mood changes
0 1 2 3 4	I am able to be supportive when giving bad news to others
0 1 2 3 4	I am generally able to understand the way other people feel
0 1 2 3 4	My friends can tell me intimate things about themselves
0 1 2 3 4	It genuinely bothers me to see other people suffer
0 1 2 3 4	I usually know when to speak and when to be silent
0 1 2 3 4	I care what happens to other people
0 1 2 3 4	I understand when people's plans change

Relationship Management – Total: _____

0 1 2 3 4	I am able to show affection
0 1 2 3 4	My relationships are safe places for me
0 1 2 3 4	I find it easy to share my deep feelings with others
0 1 2 3 4	I am good at motivating others
0 1 2 3 4	I am a fairly cheerful person
0 1 2 3 4	It is easy for me to make friends
0 1 2 3 4	People tell me I am sociable and fun
0 1 2 3 4	I like helping people
0 1 2 3 4	Others can depend on me
0 1 2 3 4	I am able to talk someone down if they are very upset

My EQ strengths! Mark your EQ total scores to assess your strengths and areas for improvement.

Domain	Score
Emotional Awareness	0 2 4 6 8 10 12 14 16 18 20 22 24 26 28 30 32 34 36 38 40
Emotional Management	0 2 4 6 8 10 12 14 16 18 20 22 24 26 28 30 32 34 36 38 40
Social Emotional Awareness	0 2 4 6 8 10 12 14 16 18 20 22 24 26 28 30 32 34 36 38 40
Relationship Management	0 2 4 6 8 10 12 14 16 18 20 22 24 26 28 30 32 34 36 38 40

Measure your effectiveness in each domain using the following key:
0 – 24 Area for Enrichment: **Requires** attention and development
25 – 34 Effective Functioning: Consider **strengthening**
35 – 40 Enhanced Skills: Use as **leverage** to develop weaker areas

Using your EQ strength – for your strongest EQ domain, give an example of how you demonstrate your strength in your daily life or work: _____

Effects of your EQ strength – for your weakest EQ domain, give an example of how this affects you AND others in your daily life or work: _____

Improving your EQ strength – for your weakest EQ domain, what steps can you take to strengthen yourself in this area? How will this benefit you in your daily life or work? _____

For help in developing your EQ strengths, visit the City College Mental Health Counseling Center (Room A-221)

A Learning Culture of Success -
MESA works!

C. Doplnující grafy a obrazy

a. Původ korespondentů Česká republika

Obraz č.1: Původ korespondentů ČR

<https://i.pinimg.com/originals/61/16/38/6116384667991517183f0fa009224ccc.png>

Tabulka číslo 1: Kraje a města původu korespondentů ČR

Hlavní město Praha	Středočeský kraj	Moravskoslezský kraj	Plzeňský kraj	Zlínský kraj	Jihočeský kraj	Jiho-moravský kraj	Ústecký kraj	Liberecký kraj	Vysočina
Praha (62)	Kladno (1)	Krnov (1)	Plzeň (4)	Zlín (1)	Prachovice (1)	Brno (2)	Most (1)	Liberec (2)	Havl. Brod (2)
	Beroun (1)	Ostrava (2)			Jindř. Hradec (1)		Chomutov (1)	Jilemnice (1)	Jihlava (1)
	Příbram (1)	Bohumín (1)							
	Kolín (1)	Frydek Místek (1)							
	Slaný (1)								
	Mladá Boleslav (1)								

b. Původ korespondentů Francie

Obraz č.2: Původ korespondentů Francie

<https://franciesveronikou.cz/wp-content/uploads/2020/02/mapoldregions2.png>

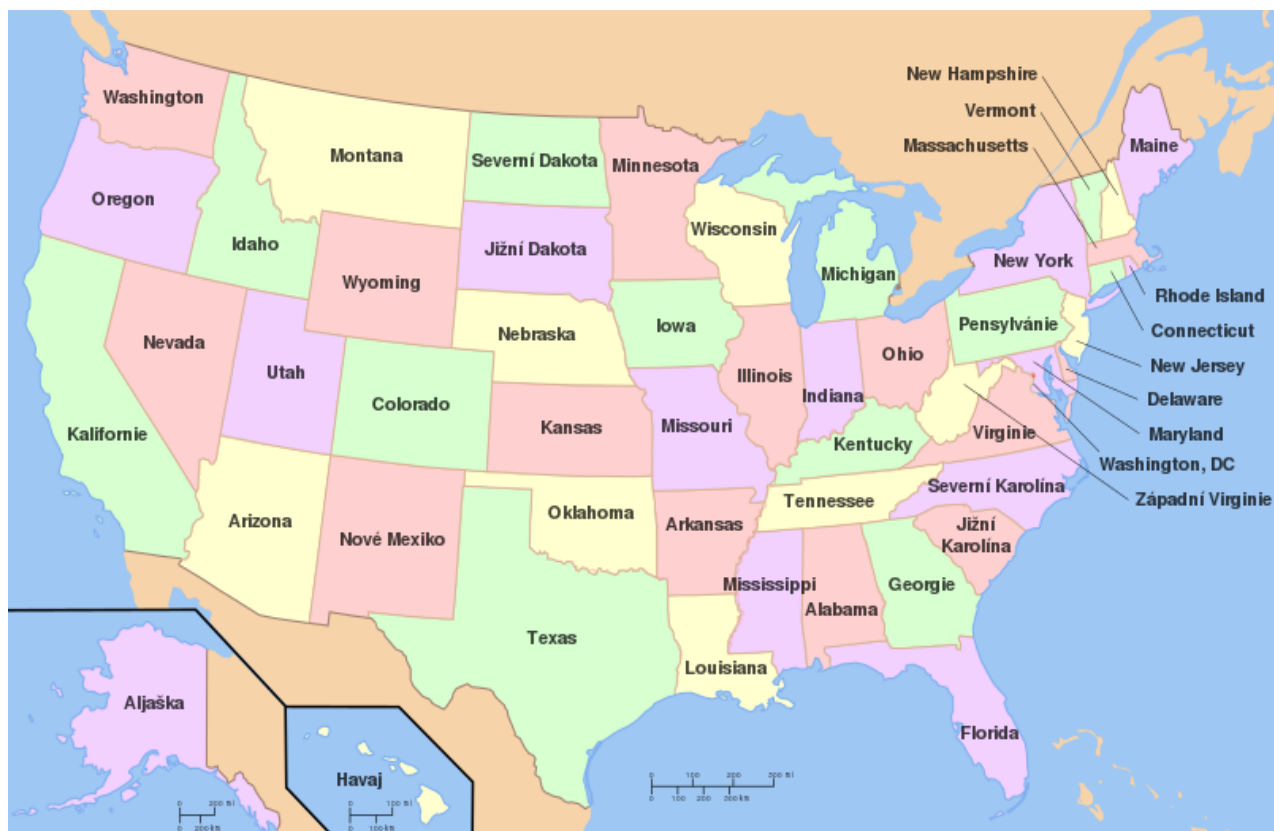
Tabulka číslo 2: Kraje a města původu korespondentů Francie

<i>Ile de France</i>	<i>Bretagne</i>	<i>Champagne</i>	<i>Rhône alpes</i>	<i>Centre</i>	<i>Picardie</i>	<i>Pays de la Loire</i>	<i>Alsace</i>	<i>Acquittaine</i>	<i>Pyrenées</i>
Paris (18)	St. Malo (2)	Reims (3)	Lyon (5)	Chartres (2)	Amiens (1)	Le Mans (1)	Alsace (2)	Talence (1)	Bayonne (1)
Versailles (1)	Nantes (1)	Epernay (2)	Montélimar (1)		Roubaix (1)	La Roche sur Yon (1)		Limoges (1)	

Esonne (1)		Chau- mont (1)	Valence (1)					Dordogne (1)	
Saint Aubin (1)		Roann e (1)							
Villeneuv e Saint Georges (1)		Troye s (2)							
Pontoise (1)									
<i>Nord-Pas de Calais</i>	<i>Kores- pondenti uvádějící pouze Francie</i>	<i>Ostatní původ y*</i>							
Lens (2)	France (23)	Praha (8) Brno (1)							
Lambres de Douai (1)		Rusko (1) Alžír (1) Marok o (1) Madri d (1) Ankar a (1)							

c. Původ korespondentů USA

Obraz č. 3: Původ korespondentů USA

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a5/Map_of_USA_with_state_names.svg/langcs-800px-Map_of_USA_with_state_names.svg.png

Tabulka číslo 3: Státy a města korespondentů USA

<i>Státy</i>	<i>Počet korespondentů</i>	<i>Města (pokud byla uvedena)</i>
New York	6	New York, Bronx, Rochester
Washington	2	Seattle
Minnesota	1	St. Paul
Illinois	2	Peoria
Florida	3	Palm beach, Orlando, Florida
Kentucky	3	Fort Campbell
Virginia	3	
Texas	11	Dallas, Houston, Odessa, Port Arthur, San Antonio
Indiana	2	
Delaware	1	Dover
Arizona	3	Phoenix
California	16	Los Angeles, Fresno, Arcadia, Hayward, Stanford, Paramount, San Diego, San Bernadino
Nevada	1	
Missouri	2	Branson

Maryland	2	
Iowa	1	
Michigan	2	
New Jersey	1	
Hawai	1	
Missouri	1	
Pennsylvania	1	Sharon
Wisconsin	1	
Nebraska	1	
Montana	1	Missoula
Ohio	1	Colombus
North Carolina	2	Mount Airy
Korespondenti uvádějící pouze USA	24	
Ostatní původy	1	El Salvador
	1	Čína
	1	Indie
	1	Jižní Korea (Seoul)
	1	Ukrajina
	1	Německo
	2	Cuba
	1	Puerto Rico

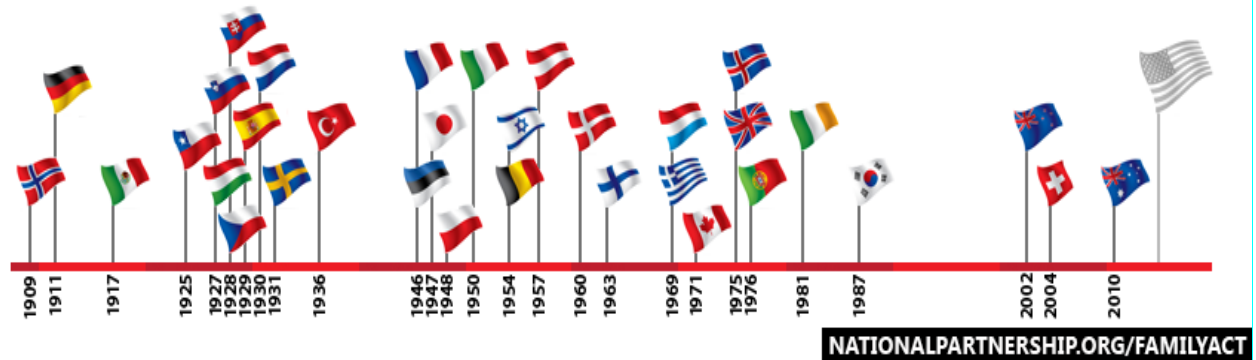
d. Historický vývoj mateřské dovolené v porovnání

Obraz č. 3: historický vývoj mateřské dovolené v porovnání

PAID LEAVE

The FAMILY Act is long overdue...

Other countries in the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) started providing paid maternity leave more than 100 years ago. When will the United States get with the (paid leave) program?

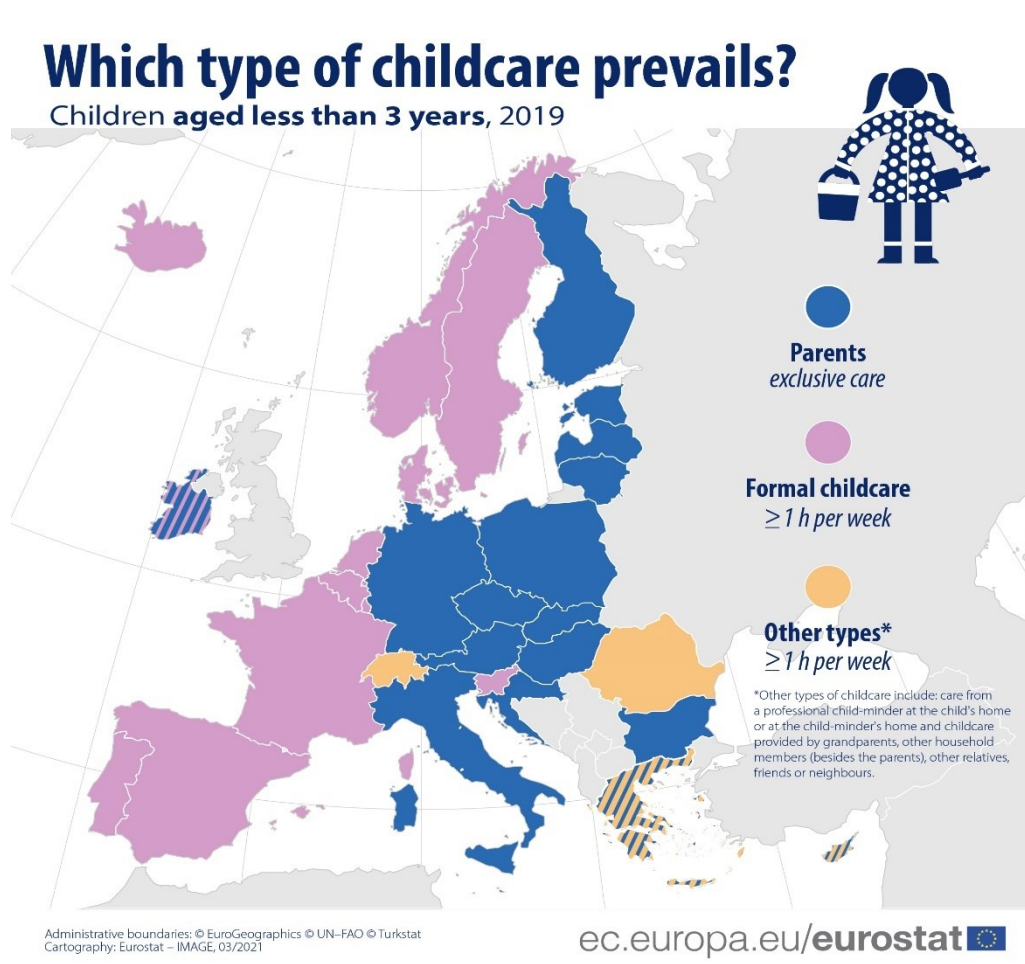

Source: <https://www.politifact.com/factchecks/2015>

Překlad: Placená dovolená. Dohoda o rodině již vypršela...
Jiné země v OECD poskytují placenou mateřskou dovolenou již více než 100 let. Kdy začnou Spojené Státy s tímto programem?

e. Formální péče o děti a rodinná péče

Obraz č. 6: formální péče o děti a rodinná péče

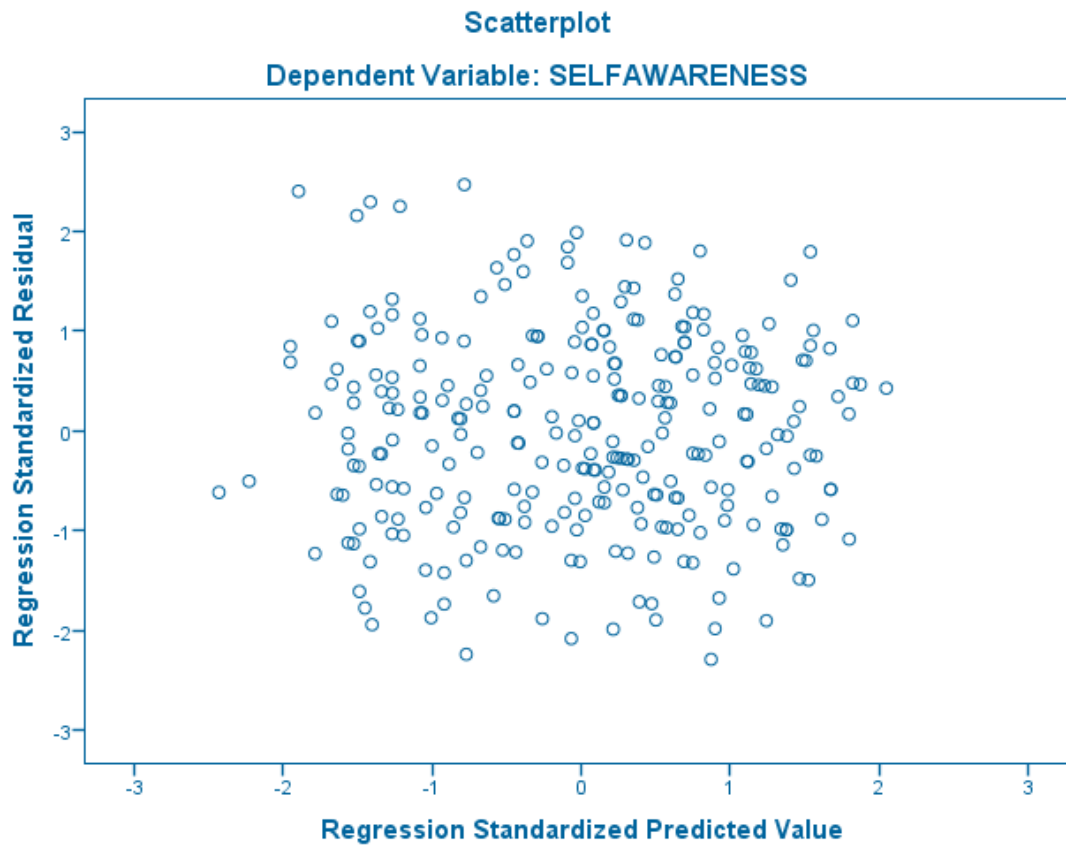
Source: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210330-1>

Překlad: Jaký způsob péče převažuje? Děti ve věku do 3 let, 2019. Modrá: výlučná péče rodičů, fialová: formální péče, minimálně 1h týdně, oranžová: jiné typy péče, minimálně 1h týdně.

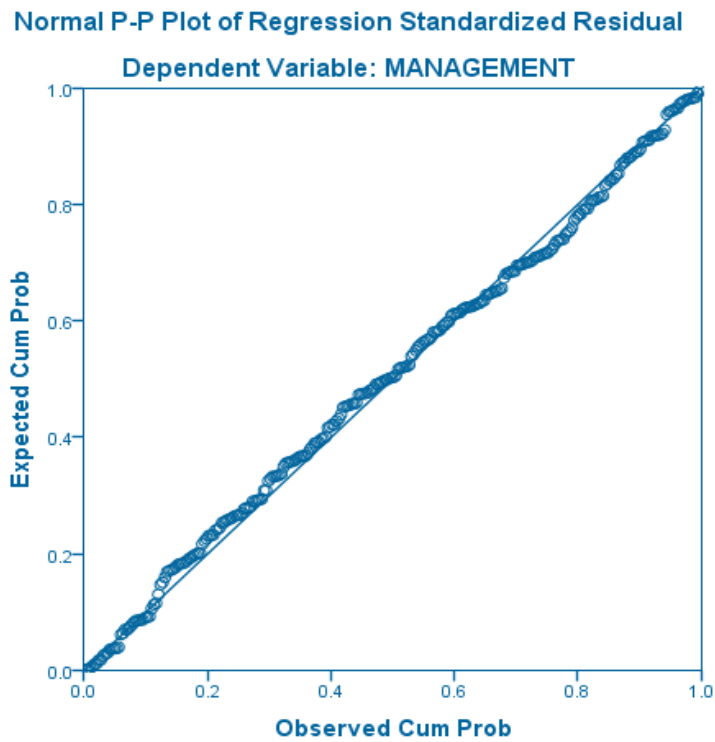
D. Doplňující tabulky, grafy a obrazy ze statistické analýzy

a. H2

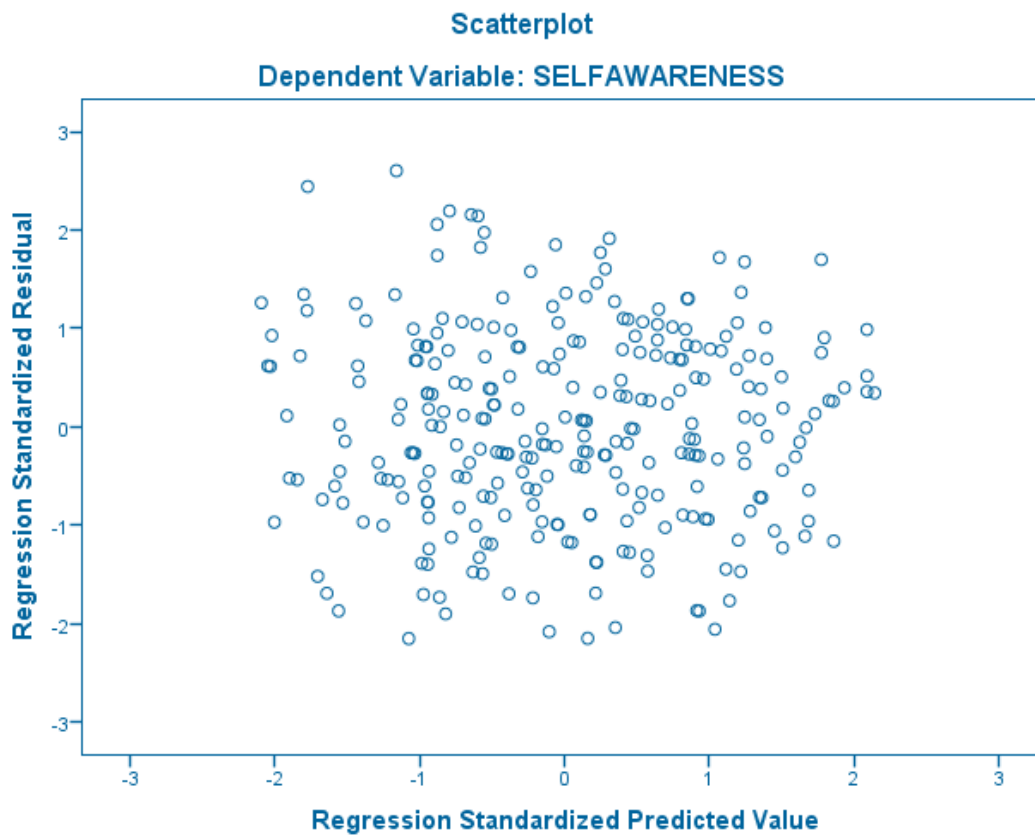
Obraz č.7: Lineární regrese, selfawareness

Obraz č.8 : Lineární regrese, selfmanagement

Obraz č.9: Lineární regrese, selfawareness a úzkostnost/vyhýbavost

b. H3

Tabulka číslo 4 a 5: Lineární regrese, koeficienty vyhýbavosti a úzkostnosti otce a relationship management

Regression

3H2 vyhýbavost - Coefficients - May 12, 2022

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	25.792	3.072		8.396	.000
VĚK	.124	.108	.073	1.153	.250
DÉLKA PÉČE	.000	.029	-.001	-.016	.987
primárnímátka	-.398	1.020	-.026	-.390	.697
primárníotec	-.851	2.010	-.027	-.423	.672
POHLAVÍ	1.956	.857	.135	2.283	.023
FR	1.673	1.145	.110	1.462	.145
USA	.767	1.166	.052	.658	.511
VYHÝBAVOST OTEC	-.164	.043	-.225	-3.783	.000

a. Dependent Variable: RELATIONSHIPS

Regression

3H2 úzkostnost - Coefficients - May 12, 2022

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	21.862	2.884		7.582	.000
VĚK	.186	.109	.110	1.702	.090
DÉLKA PÉČE	.008	.030	.018	.287	.774
primárnímátka	-.238	1.040	-.015	-.228	.820
primárníotec	-.868	2.050	-.028	-.423	.673
POHLAVÍ	1.712	.871	.118	1.965	.050
FR	1.564	1.167	.103	1.340	.181
USA	.627	1.195	.043	.525	.600
ÚZKOSTNOST OTEC	-.152	.080	-.114	-1.883	.061

a. Dependent Variable: RELATIONSHIPS

Regression

3H3 vyhýbavost - Coefficients - May 12, 2022

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	20.109	2.621		7.672	.000
VĚK	.225	.098	.146	2.289	.023
POHLAVÍ	-.103	.785	-.008	-.131	.896
FR	1.501	1.050	.108	1.430	.154
USA	1.746	1.070	.130	1.632	.104
primárnímátka	-.354	.936	-.025	-.378	.706
primárníotec	-.829	1.847	-.029	-.449	.654
DÉLKA PÉČE	.014	.027	.035	.544	.587
VYHÝBAVOST PARTNER	-.114	.046	-.148	-2.497	.013

a. Dependent Variable: SELFAWARENESS

Regression

3H3 úzkostnost - Coefficients - May 12, 2022

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	19.175	2.762		6.942	.000
VĚK	.205	.100	.133	2.056	.041
POHLAVÍ	.050	.797	.004	.062	.950
FR	1.404	1.061	.101	1.324	.187
USA	1.718	1.103	.128	1.558	.121
primárnímátka	-.324	.951	-.023	-.341	.733
primárníotec	-.965	1.871	-.034	-.516	.606
DÉLKA PÉČE	.011	.027	.026	.396	.692
ÚZKOSTNOST PARTNER	-.045	.073	-.040	-.617	.538

a. Dependent Variable: SELFAWARENESS

Regression

3H4 vyhýbavost social awareness - Coefficients - May 12, 2022

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	29.434	2.700		10.902	.000
VĚK	.058	.101	.035	.574	.566
DÉLKA PÉČE	-.008	.027	-.018	-.293	.770
primárnímátka	-.086	.961	-.006	-.089	.929
primárníotec	-.043	1.908	-.001	-.023	.982
POHLAVÍ	1.166	.813	.081	1.435	.153
FR	2.407	1.078	.160	2.233	.026
USA	3.520	1.098	.241	3.205	.002
VYHÝBAVOST KAMARÁDI	-.291	.050	-.328	-5.799	.000

a. Dependent Variable: SOCIAL AWARENESS

Regression

3H4 úzkostnost - Coefficients - May 12, 2022

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	27.556	2.861		9.632	.000
VĚK	.004	.106	.003	.041	.967
DÉLKA PÉČE	-.019	.029	-.041	-.649	.517
primárnímátka	-.074	1.009	-.005	-.074	.941
primárníotec	-.950	1.993	-.030	-.477	.634
POHLAVÍ	1.930	.846	.134	2.281	.023
FR	1.994	1.130	.132	1.764	.079
USA	2.730	1.180	.187	2.314	.021
ÚZKOSTNOST KAMARÁDI	-.196	.079	-.151	-2.483	.014

a. Dependent Variable: SOCIAL AWARENESS